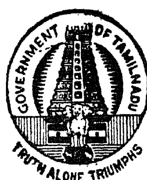
Table of Contents

Bulletin of The Government Oriental Manuscripts Library, Madras.

அரசினர் கீழ்த்திசைச் சுவடி
நூலகப் பருவ வெளியீடு

EDITED BY

R. N. SAMPATH, M.A., P. & P. A. (Dip.)

Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras-600005

Volume XX **1972** **Part II**

Published under the authority of Government
Tamil Nadu

© Govt. of Tamil Nadu

Subscription: Rs. 10/- per volume for India
£ 1.00 or
$ 2.50 cents or its equivalent for
foreign countries.

Printed at the Bharati Vijayam Press, Triplicane, Madras-5.

GENERAL EDITOR'S NOTE

With this issue, we complete Twenty Volumes of the Bulletin of the Government Oriental Manuscripts Library and an analysis of all the back numbers shall provide a brake-up figure as follows regarding the different language content.

S. No.	*Language*	*No. of works published*
1.	English	1
2.	Islamic Languages	14
3.	Kannada	21
4.	Malayalam	22
5.	Maharastri	7
6.	Sanskrit	32
7.	Tamil	61
8.	Telugu	28

So far each Volume had carried two issues. The Bulletin was started in August 1948 and it has completed 24 years of existence with the ending of the calendar year 1972. In this period of 24 years, correspondingly twenty-four Volumes must have been published. Readers might remember that in the first part of this Volume, I had expressed a hope to publish a COMMEMORATION volume synchronizing with the completion of 25 years in the year 1973. So to fill up the gap it is proposed to bring out four full Volumes before September 1973–and our subscribers are requested to note this and make suitable adjust ments (Intimations with a request for budgetary adjustments sent separately).

This issue contains the pending portions of the works in Tamil and Sanskrit that were started earlier. The Siddhanta-saravali has been started in the first part of *seventeenth* Volume and has been completed in *7* issues. This is an important Saiva-gama work and this publication in full many be of much use to the performing priests of Siva temples with regard to the various rituals of temple-worship and also to the scholars and research workers in the field of Agama and Silpa sastras. The Tamil work

Arungalaccheppu is a fine treatise regarding the Jain tenents told in aphoristic style and commented upon in a manipravala manner for which the Jains and Buddhists of Tamil Nadu were noted. I only wish that some scholar takes up into his heart to translate the original text and commentary into English or Hindi for the benefit of larger circle of readers.

A minor poem of four stanzas in Tamil by an unknown author speaks eloquently about the importance of Gnānayoga over the Karmayoga. The poem is short yet effectively presents what it means.

Sri Kṛṣṇa in his Bhagavatgīta has enunciated three mārgas for attaining one's salvtaion. Having indicated the first two viz. Karma and Gnānamārgas, we now present the third method viz. Bhakti. Kṛṣṇa - Bhakti is unique in this realm and we also publish here a small composition—a stotra of five verses on Sri Krishna of Guruvayur. From the tenor of the stotra, it may be clear that the anonymous author had suffered from Rheumatic or some kind of gaseous trouble (Vatadosa) for which the petition has been made to the Lord for the relief. We feel happy to bring this hitherto unknown piece of Stotra to the knowledge of Scholars who are familiar only with Narayaniyam of Narayana Bhatta.

The remnant of the Bṛhadyātrā work also gets published in this issue and it is our hope that this may be received well by all the scholars. Incidentally I may mention that the next Volume—i.e. XXI—shall carry a critical work in Tamil Language for which Thiru M. Arunachalam of Thiruchitrambalam of Tanjore District has agreed to help us in editing "Prabandhamarabiyal"—a treatise on Tamil compositions.

R. N. Sampath

Curator & General Editor.

அருங்கலச் செப்பு

(தொடர்ச்சி Vol. XX—பக்கம் 32)

(நல்லொழுக்கம்)

62. காட்சி யுடையார் வினைவரும் வாயிலின்
மீட்சிய நல்லொழுக்கி னற்கு.

காட்சி யுடையார்—सम्यक्त्व த்தை யுடைத்தானபேர்
வினைவரும் வாயிலின் மீட்சியா—कर्म ங்கள் வருகிற வழி யினாலே
कर्म ங்கள் வராமற் றடைபண்ணுகிறது
நல்லொழுக்கினற்கு—நல்ல सम्यक्चारित्र மென்று சொல்லப் படும்.

(சுஉ)

(நற்காட்சியும் நன்ஞானமுமாகிய மறைகளில் தெளிந்த சான்றோர்கள், தங்களைத் தீவினைகள் அணுகாதவாறு தடுத்துக் கொள்ளும் திறன் கைவரப் பெறுவதற்குக் காரணம் அவர்கள்தம் நல்லொழுக்க நெறிகளேயாகும் என்று கூறப் பெறும்.)

(நல்லொழுக்க வகை)

63. குறைந்ததூஉ முற்ற நிறைந்ததூஉ மாக
வறைந்தா ரொழுக்க மிரண்டு.

குறைந்ததூஉ—अणुव्रत ம்
முற்ற நிறைந்ததூஉமாக—महाव्रत மென்றும்
வறைந்தாரொழுக்க மிரண்டு—चारित्र மிரண்டு प्रकार மென்று சொன்னாரென்பதாம்.

(சுரு)

(சான்றோர்கள் கைக்கொள்ளும் ஒழுக்கங்கள், கொல்லாமை, பொய்யாமை, கள்ளாமை, பிறனில்விழையாமை, பெரும் பொருள் விரும்பாமை, பிரமசரியம், தவம், கள், ஊன்,

தேன் முதலியன உண்ணுமை, இரவு உண்ணுமை போன்ற வற்றை மேற்கொள்ளும் 'அணுவிரதம்', 'மாவிரதம்' என இரண்டுவகையாகும் என்று கூறுவர்.)

64. நிறைந்த திருவடிகட் காகு மனையாற்
கொழிந்தது மூன்று வகைத்து.

நிறைந்த திருவடிகட்காகும்—महाव्रत ம் ऋषि களுக்காகும்
மனையாற் கொழிந்தது—गृहस्त ருக்கு மீந்தது
மூன்று வகைத்து—अणुव्रत, गुणव्रत, शिक्ष என மூன்று வகை யாகும்.

(சுச)

(கொலை, பொய், களவு, காமம், பொருள் ஆகியவற்றினைத் துறத்தலாகிய மாவிரதம் என்பது முனீசுவரர்களுக்குக் கூறப்பெற்றதாகும். இல்லறத்தாருக்குக் கூறப்பெற்றனவாகிய பிறவிரதங்கள் அணுவிரதம், குணவிரதம், சிட்சா விரதம் என மூன்று வகையாம் என்பர்.)

(இல்லறத்தாருக்குரிய விரதங்கள்)

65. அணுவத மைந்துங் குணவத மூன்று
முணர்நான்கு சிக்கா வதம்.

அணுவதமைந்தும் - अणुव्रत ம் ரு
குணவத மூன்றும் - गुणव्रत ம் ௩
உணர் நான்குஞ்சிக்கா வதம்—शिक्षाव्रत நான்கு प्रकार மென்றறிவது.

(சுரு)

(மேலே கூறப்பெற்றவையும் இல்லறத்தாருக்குரியவையுமான மூன்று விரதங்களுள் முதலாவதான அணுவிரதமென்பது, விலக்க வேண்டுவன வாகிய கொலை, களவு, பொய், காமம், பொருள்வரைதல் என்னும் ஐந்து வகைகளையும் இரண்டாவதான குணவிரதம் என்பது, காக்க வேண்டுவன வாகிய திசைவிரதம், அனர்த்ததண்டவிரதம், போக உபபோக பரிமாண விரதம் என்ற மூன்று வகைகளையும் மூன்றாவதான சிட்சாவிரதம் என்பது; சாமாயிக விரதம், போசதவிரதம், தேசாவகாசிக விரதம், அதிதிசம்விபாக

விரதம் என்ற நான்கு வகைகளையும் கொண்டவை என்று கூறுவர்.)

(அணுவிரதம் ஐந்து)

66. பெரிய கொலைபொய் களவோடு காமம்
பொருளை வரைதலோ டைந்து.

பெரியகொலை—ஊரப்பட்ட ஜீவனைக் கொல்லேனென் கிற பெரிய கொலையும்

பொய்—குடிகேடு பழிகேடான பொய் சொல்லேனென் கிற பெரிய பொய்யும்

களவோடு—अन्य ருடைமையைக் கன்னமிட்டுத் திருடே னென்கிற பெரிய களவோடும்

காமம்—परदार த்துக்குச்சியாத பெரிய காமமும்

பொருளை வரைதலோடைந்து—क्षेत्र முதலான परिग्रह த்தை மட்டு பண்ணுகிற பொருளை வரைதலோடே கூட अणुव्रत மைந்து प्रकार மாம்.

(சாசா)

(இயங்கும் உயிர்கள் எவற்றையும் கொல்லேனென நோற்கும் '**கொல்லாமை**', குடிக்கு அழிவையும் பழியையும் தேடித்தருகின்ற பொய்யினைச் சொல்லேனென உறுதி பூணும் '**பொய்யாமை**', பிறருக்கு உரிமையாம் பொருள்களைக் கன்னமிட்டுக் கவரேனெனும் பண்பு கொள்ளும் '**கள்ளாமை**', பிற பெண்களை உள்ளத்தாலும் விரும்பேனெனும் தன்மை யோடு வாழுகின்ற '**பிறனில் விழையாமை**', பெரும் பொருளை ஈட்ட வேண்டுமென்கின்ற அவாவினைக் குறைத்து வாழும் '**மிகுபொருள் விரும்பாமை**', ஆகிய ஐந்துவகை விரதங்களுமே அணுவிரதம் என்று கூறப்பெறுவனவாம்.)

(கொல்லாமை)

67. இயங்குயிர் கொல்லாமை யேவாமை யாகும்
பெருங்கொலையின் மீட்சி யெனல்.

இயங்குயிர்க் கொல்லாமை—ஊரப்பட்ட ஜீவனைக் கொல்லாததும்

யேவாமையாகும்—அன்னியரை ஏவிக்கொல்லுவியாத
துமான
பெருங்குலேயின் மீட்சியெனல்—ஊரப்பட்ட ஜீவனைக்
கொல்லேனென்கிற பெரிய
கொலேயான व्रत மாம்.

(சுஎ)

(இயங்குந் தன்மை வாய்ந்த எவ்வுயிரையுங் கொல்லா தொழிதலும் பிறரை ஏவி அவ்வுயிர்களைக் கொல்லுமாறு செய்யாதிருத்தலும் ஆகிய இவையே அணுவிரத வகைகளுள் முதலாவதாகிய 'கொல்லாமை' என்கின்ற விரதமாகும்.)

(கொல்லாமையை மீறிய செயல்கள்)

68. அறுத்த லலேத்த லடைத்தலோ டார்த்த
லிறப்பப் பொறையிறப்போ ரைந்து.

அறுத்தல்—காதை அறுக்கிறது முதலானதும்
அலேத்தல்—அடிக்கிறது முதலானதும்
அடைத்தல்—பத்து மாடு இருக்கிற இடத்திலே இருபது
மாட்டை उपद्रव மாக அடைக்கிறதும்
ஆர்த்தல்—கட்டுகிறதும்
இறப்பப் பொறையிறப்போ ரைந்து—अधिक மான भार
த்தை ஏற்றுகிறது என்னும்
கொல்லா व्रत த்துக்கைந்த
தீசாரமாகும்.

(சுஅ)

இறப்பதிசாரம்.

(பிற உயிர்களின் காது முதலான உறுப்புகளை அறுப்பது, அவற்றை அடித்துத் துன்புறுத்துவது, சிறிதளவான இடத்தில மிகுதியான உயிர்களை அடைத்து வைப்பது, அவற்றைக் கட்டிவைத்துத் துன்புறுத்துவது, மிகுதியான சுமையை அவற்றின்மீது ஏற்றிவைத்து வதைப்பது ஆகிய இவை ஐந்தும் கொல்லாமை என்கின்ற விரதத்தை மீறி செய்யப் பெறுகின்ற செயல்களாம்.)

(பொய்யாமை)

69. **பாவம் பெரியன சொல்லாமை யேவாமை**
யாகு மிரண்டா வதம்.

பாவம் பெரியன சொல்லாமை—पाप த்துக்குக் காரணமான பெரிதான பொய்யைத் தான் சொல்லாததும்

யேவாமையாகு மிரண்டா வதம்—அன்னியரைக் கொண்டு பொய் சொல்லு வியர்த்துமான பொய் சொல்லேனென்கிற இரண்டா மணு व्रत மாம்.

(சுகூ)

(தீவினைப் பயன்களுக்குக் காரணமாக விளங்குவதும் தனக்கும் பிறருக்கும் துன்பத்தை விளைவிப்பதுமான பொய்யினை எக்காரணத்தைக் கொண்டும் தான் சொல்லாமலிருப்பதும், பிறரை அப்பொய்யினைச் சொல்லச் செய்யாமலிருப்பதுமாகிய செயல்கள் அணுவிரத வகைகளுள் இரண்டாவதாகிய 'பொய்யாமை' என்னும் விரதமாகும்.)

(பொய்யாமையை மீறிய செய்ல்கள்)

70. **குறளை மறைவிரி யில்லடை வெளவல்**
புறவுரை பொய்யோலை கேடு.

குறளை—स्नेह மான பேரை भेदि ச்சுக் குறைக்கிறது

மறைவிரி—स्त्रीपुरुष एकान्त रहस्य மாயிருக்கிற द्रव्य த்தை நாலுபேரு மறிய விரித்துச் சொல்லுகிறதும்

யில்லடை வெளவல்—ஒருத்தர் வைத்த த்தை எடுத்துக் கொண்டு இல்லையென்று வாயடிக்கிறதும்

புறவுரை—குண்டணியான मिथ्योपदेश த்தை பண்ணுகிறதும்

பொய்யோலை கேடு—ஒருத்தரோடே சொல்லாமல் பொய்யோலை எழுதி காரியமாகப் பண்ணுகிறது மென்னும் பொய்சொல்லா द्रव्य த்துக்கு ஐந்ததீசாரமாம்.

(எ0)

(சிறந்த நண்பர்களாக விளங்குபவர்களின் நட்பினைக் கெடுத்துப் பிரிப்பது, ஆணும் பெண்ணுமாய்த் தனித்திருப்பவர்களின் செயல்களைக் குறித்துப் பலருமறியுமாறு எடுத்துச் சொல்லுவது, ஒருவருக்கு உரித்தான பொருள்களைக் கவர்ந்துகொண்டு இல்லை என மறுத்துரைப்பது, தனக்கும் பிறருக்கும் தீமையைத் தருகின்ற கோள் சொல்லுதல் போன்ற பொய்யான கருத்துக்களைப் பிறருக்குச் சொல்லித் தருவது, பிறருக்குத் தெரியாமல் பொய்யோலை எழுதி அதனால் நடைபெற வேண்டிய செயல்கள் நடக்குமாறு செய்வது ஆகிய இவ்வைந்தும் 'பொய்யாமை' என்னும் விரதத்தை மீறி செய்யப்பெறுகின்ற செயல்களாம்.)

(கள்ளாமை)

71. கொடாதது கொள்ளாமை யேவாமை யாருங்
கொடாதது கொள்ளா வதம்.

கொடாதது கொள்ளாமை—ஒருத்தர்குடாத த்தைத் தான் கொள்ளாததும்
யேவாமையாகும்—ஒருத்தரை யேவி திருடச் சொல்லாததும்
கொடாததுகொள்ளாவதம்—குடாததுகொள்ளேனென்கிற திருடா வ்ரதமென்பதாம்.

(எக)

(ஒருவர் தாமாகக் கொடுக்காத பொருள்களைத் தமக்கு உரியதாகக் கவர்ந்து கொள்ளாமலிருப்பதும் பிறர் பொருளைத் திருடிவருமாறு தூண்டி ஒருவரையும் ஏவாமலிப்பதுமாகிய செயல்களே அணுவிரத வகைகளுள் மூன்றுவதாகிய பிறர் கொடாததைக் கொள்ளேனென்கின்ற "கள்ளாமை" என்னும் விரதமாகும்.)

(கள்ளாமையை மீறிய செயல்கள்)

72. குறைவு நிறைகோடல் கொள்ளைக் கவர்தல்
மறைய விருத லிறப்பு.

குறைவு நிறைகோடல்—சின்னமரக்கால் முதலானத்தினாலே குறைய குடுத்து பெரிய மரக்

காலம் முதலானத்திஞலே வாங்கிக் கொள்ளுகிறதும்
கொள்ளைக் கவர்தல்—ராச்சிப் பல்லட்டத்தினுல் வந்த வை வாங்கிக் கொள்ளுகிறதும்
மறையவிருதலிறப்பு—பொன்னினுள் வெள்ளியும் நெய் யினுளெண்ணெயும் பாலினுள் தண்ணீ ரும் உப்பினுள் மணலும் நெல்லினுள் பதறு முதலானவை மறைப்பதும் அதீ சாரமாம்.

(எஉ)

(பிறருக்குக் கொடுக்கின்றபோது சிறிய அளவைக் கருவிகளைக் கொண்டு குறைவாக அளந்து கொடுப்பது, பிறரிடமிருந்து தான் பெறுகின்றபோது பெரிய அளவைக் கருவிகளைக் கொண்டு நிறைய அளந்து பெறுவது, பிறரை ஏமாற்றிக் கவர்ந்து வந்த பொருள்களை வாங்கிக் கொள்ளு வது, பொன்னெடு வெள்ளி, நெய்யொடு எண்ணெய், பாலொடு தண்ணீர், உப்பொடு மணல், நெல்லொடு பதர் போன்றவற்றைக் கலந்து கொடுப்பது ஆகிய இம்மூன்று செயல்களும் 'கள்ளாமை' என்னும் விரதத்தை மீறி செய் யப் பெறுகின்ற செயல்கள் என்பர்.)

73. கள்ளரோடு கூறல் கள்ளர் குணர்பொருளை
யுள்ளினுற் கோடலோ டைந்து.

கள்ளரோடு கூறல்—கள்ளரை ஏவித் திருடிவரச் சொல்லுகிறதும்
கள்ளர் குணர் பொருளை—கள்ளர் திருடிவந்த பொருளை
யுள்ளினுற் கோடலோ டைந்து—மனதிலே சிந்திச்சுக் கொள்ளுகிறது திருடனென்கிற வ்ரத்துக்கு ஐந்ததீசாரமாகும்.

(எந)

(மேலே கூறிய மூன்று செயல்களோடு திருடிவருமாறு கூறிக் கள்ளரைத் தூண்டியனுப்புவது, அவர்கள் திருடிக் கொணர்ந்த பொருள்களைத் தனக்குச் சொந்தமாக்கிக் கொள்ளவேண்டுமென்று உள்ளத்தால் நினைப்பது ஆகிய

இரண்டும் சேர்ந்த ஐந்து செயல்களும் 'கள்ளாமை' என்னும் விரதத்தை மீறி செய்யப் பெறுகின்ற செயல்களாம்.)

(பிறனில் விழையாமை)

74. விதித்த வழியின்றிக் காம னுகர்தல்
மதிப்பின்மை நான்கா வதம்.

விதித்த வழியின்றிக் காமனுகர்தல்—குரு, தாய், தந்தை பெந்துக்கள் முதலான பேர் साक्षि யாக பண்ணின வழியை விட்டுக்காம மனுபவிக்கிறது

மதிப்பின்மை நான்கா வதம்—மனதிலே மதியாமல் விட்டு நடக்கிறது ब्रह्मचर्य மென்னும் நாலாவதான व्रत மென்பதாம்.

(எச)

(தாயுந் தந்தையும் குருவும் சுற்றமும் போன்ரோர் ஆகிய பலர் முன்னிலையில் நடைபெற்ற வழியினை விட்டுப் பிறவழிகளில் இன்பந் துய்ப்பதாகிய செயலை உள்ளத்தாலும் நினையாது ஒழுகுவதே அணுவிரத வகைகளுள் நான்காவதாகிய, உள்ளத்தைக் கட்டுப்படுத்தும், பிரமசரியம் என்று கூறப்பெறுகின்ற, 'பிறனில் விழையாமை' என்னும் விரதம் ஆகும்.)

(பிறனில் விழையாமையை மீறிய செயல்கள்)

75. அனங்கன் விளையாட்டு வேட்கை மிகுதி
மனங்கொள் விளரின்மை கேடு.

அனங்கன் விளையாட்டு—அங்கமில்லாத விடத்திலே क्रीडிக்கிறதும்

வேட்கை மிகுதி—ஆசை மிகுதியா யிருக்கிறதும்

மனங்கொள் விளரின்மை கேடு—चुम्बनादिविकार த்து மனஸிலே चिन्ति யாயிருக்கிறதும் अतिचार மாம். (எரு)

(உருவமற்றவன் என்று கூறப்பெறுகின்ற மன்மதனது வழியில் மூழ்கிக் காமநூலின் வழிவிளையாடுவது, இன்பநுகர்ச்சியில் மிகுதியான விருப்பங் கொண்டிருப்பது, இதழ் சுவைத்

தலும் உடற்றழுவலும் போன்ற உள்ளவிருப்பங்களிலே எக்காலமும் நினைவு மாறாமல் இருப்பது ஆகிய மூன்று செயல்களும் 'பிறனில்விழையாமை' என்னும் விரதத்தை மீறி செய்யப்பெறுகின்ற செயல்களாம் என்பர்.)

76. பிறர்மணங் கோடல் பிறர்க்குச் செல்வாளைத்
திறவதிற் கோடலோ டைந்து.

பிறர் மணங் கோடல்—பிறருக்குப் பண்ணுகிற கல்லியாணத்தினை விலக்கித்தான் கொள்ளுகிறதும்

பிறர்க்குச் செல்வாளைத்திறவத்திற்கோடலோ டைந்து — पुरुष னுண்டாகிலும்-சுவயிராசாரியும்-வேசியையும்-விதவையும் दासि யு மென்னும் அவரைச் சேருகிறதும் ब्रह्मचर्य த்துக்கைந்ததீசாரமாம்.

(எசு)

(மேலே கூறப் பெற்ற முச்செயல்களோடு, பிறருக்குச் செய்கின்ற திருமணத்தினை விலக்கி, அம்மணத்தினைத் தானே செய்துகொள்ளுவது, கொண்டவனிருக்க அவனை விடுத்துத் தன் விருப்பம்போல் ஒழுகித்திரிபவள், செல்வத்தை விரும்பிப் பலரிடமும் வந்து அடையும் பரத்தை, கணவனை இழந்தவள், பணிபுரிய வந்தவள் போன்ற பிற பெண்களை அடைவது ஆகிய இரண்டும் சேர்ந்த ஐந்து செயல்களும் 'பிறனில் விழையாமை' என்னும் விரதத்தை மீறி செய்யப்பெறுகின்ற செயல்களாம் என்பர்.)

(மிகுபொருள் விரும்பாமை)

77. பொருள்வரைந் தாசைச் சுருக்க லேவாமை
யிருடீர்ந்தார்க் கைந்தா வதம்.

பொருள்வரைந் தாசைச் சுருக்கல்—क्षेत्र वास्तु முதலான वस्तु व्रत ம் பண்ணியிருக்கிற वस्तु விலேயும் ஆசையை விடுகிறதும்

யேவாமை—அன்னியருக்கு परिग्रह த்தை யேவாமை
யிருடீர்ந்தார்க்கைந்தாவதம் — रात्रिभोजन த்தை விட்ட்
பேருக்கு परिग्रहव्रत மென்னு
மைந்தா व्रत மாம்.

(எஎ)

(நிலம், வீடு முதலிய பொருள்களில் பேராசை கொள்ளாமல், தன்னிடம் உள்ள பொருள்களிலேயும் மிகுதியான பற்று கொள்ளாமல், அவாவினைக் குறைத்து வாழ்வதும் தங்கட்குத் தேவையான பொருள்களைக் காட்டிலும் மிகுதியான பொருளை விரும்பி ஈட்டுமாறு பிறரை ஏவாமலிருப்பதுமே இரவு உண்ணும் வழக்கத்தைத் துறந்து விளங்குபவர்களுக்கு உரியதாகிய அணுவிரத வகைகளுள் ஐந்தாவதாகக் கூறப்பெறும் ‘மிகுபொருள் விரும்பாமை’ (பொருள் வரைதல்) என்னும் விரதம் ஆகும்.)

(மிகுபொருள் விரும்பாமையை மீறிய செயல்கள்)

78. இயக்கமோ டீட்டம் பெருக்க லுலோபம்
வியப்பு மிகைகோட லைந்து.

இயக்கமோ டீட்டம் — प्राणि களின் श्रम த்தை யறியாதே
ஏறிச் செல்லுமியக்கமும் தன்னால்
शक्य மல்லாத कार्य த்தினைத் துடங்கு
மீட்டமும்

பெருக்கல்—सङ्ग्रह ஞ் செய்து धान्य ங்களில் திரள ஜீவன்
கள் பிறக்குமளவும் வைத்துப் பெருக்குவதும்

உலோபம்—योग्य மாகிய दान த்தினைக் கொடாத அதி
லோபமும்

வியப்புமிகைகோடலைந்து—பிறர் ऐश्वर्य த்தைக் கண்டு आश्चर्य ப்
படுகிறது மென்னும் परिग्रह த்துக்
கைந்த தீசாரமாகும்.

(எஅ)

(பிற உயிர்களின் துன்பத்தை யறியாமல் அவற்றின் மீது அமர்ந்து அவற்றைச் செலுத்துதல், பொருளாசை கொண்டு, தன்னால் முடிக்க இயலாத செயலினை மேற்கொள்ளத் தொடங்குதல், தாம் ஈட்டிய தானியங்களில் மிகுதியான

புழு முதலியன உண்டாகுமளவும் அவற்றை மேலும் மேலும் சேர்த்து வைத்தல், எவ்விதமான அறமும் செய்யாமல் பொருளைப் பாதுகாக்க வேண்டுமென்று பேராசை கொள்ளுதல், பிறருக்குச் சொந்தமான செல்வத்தைப் பார்த்து வியப்படைதல் ஆகிய ஐந்து செயல்களும் 'மிகுபொருள் விரும்பாமை' என்னும் விரதத்தை மீறி செய்யப் பெறுகின்ற செயல்களாம்.)

(அணுவிரதங்களின் பயன்)

79. அய்யைந் திறப்பிகந் தைந்து வதங்களுஞ்
செய்யுஞ் சுவர்க்கச் சுகம்.

அய்யைந்திறப்பிகந்தைந்து
வதங்களும்—ஒவ்வொன்றுக் கைந்தாக अणुव्रत மைந்துக்கும் இருபத்தைந்து भेद மான अतीचार மில்லாமல் अनुष्ठि க்கப்பட்ட ஐந்து व्रत ங்களும்
செய்யுஞ் சுவர்க்கச்சுகம்—स्वर्गस्थसुखव्रत த்தைப்பண்ணுமென்பதாம்.

(எக)

(கொலை, பொய், களவு, காமம், பொருள் வரைதல் என்ற அணுவிரத வகை ஒவ்வொன்றிற்கும் மீறிய செயல்களாகக் கூறப்பெற்ற ஐந்து ஐந்து செயல்கள் சேர்ந்த இருபத்தைந்து வகையான விரதத்தை மீறிய செயல்களும் இல்லாமல் கடைப்பிடிக்கப்பெற்ற ஐவகை விரதங்களுமே ஒருவன் பெற வேண்டிய பேரின்பத்தை யளிக்கும் என்று கூறுவர்.)

(விரதங்களால் புகழ்பெற்றோர்)

80. சட்டி தனதேவன் பாரீச னீலியைப்
பெற்றார் சயனுஞ் சிறப்பு.

சட்டி—கொல்லாத व्रत த்துக்கு சட்டிப் புலையனும்
தனதேவன்—பொய் சொல்லா धन த்துக்கு देव னும்
பாரீச—திருடாத व्रत த்துக்கு पारिषेण कुमार னும்
நீலியே—ब्रह्मचर्य த்துக்கு பனி नील நங்கையும்

பெற்ருர் சயனுஞ் சிறப்பு—परिग्रहव्रत த்துக்கு जयकुमार னும்
ராஜா க்களாலும் देव ர்களாலும்
பூஜை யைப் பெற்ருரென்பதாம்.
(அ0)

(அணுவிரத வகைகளுள் முதலாவதாகிய 'கொல்லாமை' என்னும் விரதத்திற்குச் சட்டிப்புலேயன் என்பானும் இரண்டாவதாகிய 'பொய்யாமை' என்னும் விரதத்திற்குத் தனதேவன் என்பானும் மூன்ருவதாகிய 'கள்ளாமைக்குப் பாரிசேண குமாரன் என்பானும் நான்காவதாகிய 'பிரமசரியம்' என்னும் விரதத்திற்குப் பனிநீல நங்கை என்பாளும் ஐந்தாவதாகிய 'பொருள் வரைத' லுக்குச் செயகுமாரன் என்பானும் ஆகிய இவர்கள் சிறந்த சான்ருக விளங்கி மன்னர்களாலும் தேவர்களாலும் சிறப்பித்துப் போற்றப் பெற்றனர்.)

(விரதமின்மையால் அழிவுற்ருேர்)

81. தனசிரி சத்தியன் தாபதன் காப்பான்
நினைதாடி வெண்ணெ யுரை.

தனசிரி—धनश्री யும்
சத்தியன்—सत्यघोष னும்
தாபதன்—உறிதா पस னும்
காப்பான்—தளவரனும்
நினைதாடி வெண்ணையுரை—தாடி வெண்ணைக்காரனும்
கொலை முதலாகிய अणुव्रत மைந்து
மில்லாமல் दुर्गति யை யடைந்த
துக்கு दृष्टान्त மாகச் சொல்லிக்
கொள்வது.
(அக)

(மேலே கூறப்பெற்ற கொலை முதலாகிய அணுவிரத வகை ஐந்தினையும் மேற்கொண்டொழுகாதவர்கள் அவலநிலை யடைந்து, தாழ்ந்து அழிவர் என்பதற்குத் தனஸ்ரீ, சத்திய கோஷன், உறிதாபதன், தளவரன், தாடிவெண்ணெய்க் காரன் ஆகிய ஐவரின் அழிவு நிலைகளையே எடுத்துக் காட்டுகளாகக் கூறலாம்.)

(மூலகுணம்)

82. **கள்ளொடு தேன்புல் சுண்ணுமை ஐவதமுந்**
தெள்ளுங்காண் மூல குணம்.

கள்ளொடு தேன்புல் சுண்ணுமை—கள்ளோடே கூட தேனும் मांस மும் भोजि யாமல்
ஐவதமும் தெள்ளுங்காண் மூலகுணம்—अणुव्रत மைந்துங் கூட विचारि த்துப் பார்க்குமளவி லெட்டும் श्रावक ருக்கு मूलगुण மாம்.

(அஉ)

(கள் உண்ணுமை, தேன் உண்ணுமை, புலால் உண்ணுமை ஆகிய மூன்று குணங்களையும் சேர்த்துப் பார்க்குமளவில், மேலே கூறப்பெற்ற ஐவகை அணுவிரதங்களோடு கூடிய எட்டு குணங்களும் சமண தருமத்தைக் கைக்கொள்ளும் இல்லறத்தாருக்குரிய மூலகுணங்கள் என்று கூறத் தகுந்தனவாம்.)

(திக்குவிரதம்)

83, **வரைப திசைபத்தும் வாழு மளவும்**
புரைவின் றிசைவிரத மென்.

வரைபதிசை பத்தும்—நாலு திக்குகளிலும் நாலு மூலையிலும் கீழ்மேலுமாக பத்து திசைக்கும் जन्मपर्यन्तम् व्रतம் பண்ணி நடந்து கொள்ளுகிறது
வாழுமளவும் புரைவின்றிசை விரதமென்—आयुष्यपर्यन्तं குற்றமில்லாமல் व्रत த்தை अनुष्ठि க்கிறது दिक्कुव्रत மென்பதாம்.

(அங)

(கிழக்கு, மேற்கு, வடக்கு, தெற்கு என்ற நான்கு திசைகளோடு கோணதிசைகள் என்று கூறப்பெறும் வடகிழக்கு, வடமேற்கு, தென்கிழக்கு, தென்மேற்கு ஆகிய நான்கு திசைகளும் கீழும் மேலுமாகிய இரண்டும் சேரவிளங்கும் பத்து திசைகளிலும் வாழ்நாள் முழுமையும் குறிப்பிட்ட

எல்லையைக் கடந்து செல்லேன் என்ற விரதம் பூண்டு நடந்து கொள்ளுவதும் உடலில் உயிர் வாழுமளவும் சிறிதும் குற்ற மேற்படாவண்ணம் அவ்விரதத்தினைக் கடைப்பிடித்து ஒழுகி வருவதும் 'திக்குவிரதம்' என்று கூறப்பெறும்.)

(திக்குவிரதத்திற்காம் எல்லைகள்)

84. ஆறு மலையுங் கடலு மடவியுங்
கூறுப வெல்லை யதற்கு.

ஆறு—ஆறு पर्यन्त மும்
மலையும்—மலை पर्यन्त மும்
கடலும்—समुद्रपर्यन्त மும்
அடவியும்—காடு पर्यन्त மும்
கூறுபவெல்லையதற்கு—दि க்கு व्रत த்துக்கு प्रमाण ஞ் சொல்லப்பட்டதாம்.

(அச)

(வாழ்நாள் முழுமையும் பத்து திக்குகளிலும் 'குறிப்பிட்ட எல்லையைக் கடந்து செல்லேன்' என்றுமேற்கொள்ளுகின்ற விரதமாகிய திக்கு விரதத்திற்கு ஆறும் மலையும் கடலும் காடும் ஆகிய இயற்கைப் பொருள்களே எல்லைகளாகும் என்று கூறுவர்.)

(மாவிரதம்)

85. எல்லைப் புறத்தமைந்த பாவமு மீண்டமையிற்
சொல்லுப மாவத மென்று.

எல்லைப்புறத்தமைந்த பாவமு மீண்டமையிற்—दिक्कुव्रत ம் பண்ணப்பட்டப் புறம்பான தேசத்திலே ஐந்துவகை பாவமில்லாதபடியினாலே
சொல்லுபமாவதமென்று—அதுக்கப்பால் महाव्रत மென்று சொல்லப்படும்.

(அரு)

(திக்கு விரதத்திற்கு எல்லையாகக் கூறப்பெற்ற ஆறு, மலை, கடல், காடு ஆகியவற்றிற் கப்பாலுள்ள இடங்களில் கொல்லாமை, பொய்யாமை, கள்ளாமை, பிரமசரியம் பொருள்வரைதல் ஆகிய ஐந்து வகையான ஒழுக்கங்களைக்

கடைப்பிடித் தொழுகாவிடில் அதனுலேற்படும் பாவம் இல்லை யாதலினுலே அவ்விடங்களிலும் விரதம் பூண்டொழுகும் ஒழுக்கம் ' மாவிரதம் ' என்று சொல்லப்பெறும்.)

(மாவிரதம் ஐந்து)

86. சிறிய கொலைபொய் களவோடு காமம்
பொருளைத் துறத்தலோ டைந்து.

சிறிய கொலைபொய்களவோடு காமம்—கொஞ்சமான एकेन्द्रिय ஜீவன் முதலானத்தைக் கொல்லேனென்கிறதும் சிறிய கொலை சிறிய பொய் சிறிய களவு சிறிய காமத் தோடே கூட

பொருளைத்துறத்தலோடைந்து—सकलपरिग्रह த்தையும் விடு கிறது महाव्रत மைந்தாம்.

(அகூ)

(இயங்கும் உயிர்கள் எவற்றையும் கொல்லேனென நோற்கும் நோன்பாகிய 'கொல்லாமை' முதல் 'மிகு பொருள் விரும்பாமை' ஈருன ஐவகை அணுவிரதங்களைத் தவிர ஓரறிவு உயிர்போல்வனவற்றைக் கொல்லும் **சிறிய கொலை,** யாருக்கும் தீங்கிழைக்காத **சிறிய பொய், களவு, காமம்** ஆகியவற்றையும் செய்யேன் என்பதோடு தேவை யான பொருளின்மீது ஏற்படும் **பற்று** முதலியவற்றையும் அறவேவிட்டு ஒழுகுவதாகிய ஐவகை ஒழுக்கங்களும் 'மாவிரதம்' என்று கூறப்பெறும்).

(மாவிரத ஆட்சி)

87. கொலைமுதலா வைந்தினையு முற்றத் துறத்தல்
தலையாய மாவத மாம்.

கொலைமுதலாவைந்தினையு முற்றத்துறத்தல்—கொலை முதலான ஐந்து த்தையும் साकल्य மாக वत ம் பண்ணி நடக்கிறது

தலையாய மாவதமாம்—श्रेष्ठ மான महाव्रत மென்பதாம்.

(அஎ)

(மேலே கூறப்பெற்ற சிறிய கொலை முதலாகிய ஐந்து விரதங்களையும் முழுமையாகக் கைக்கொண்டு அவற்றிற்குச் சிறிதும் குறைவு ஏற்படாதவாறு விரதம் மேற்கொண்டு ஒழுகிவருவதே மிகச்சிறந்த, தலையாய 'மாவிரதம்' என்று கூறப்பெறுவதாகும் என்பர்.)

(திக்குவிரதத்தை மீறிய செயல்கள்)

88. **இடம்பெருக்க லெல்லை மறத்தல் கீழ்மேலோ**
டுடனிறுத்தல் பக்க மிறப்பு.

இடம் பெருக்கல்—தான் கையிகொண்ட நாட்டு யோஜனையை விட்டு अन्यदेश த்து யோஜனையினாலே பெருக்கச் செய்வதும்

எல்லை மறத்தல்—தான் व्रत ம் பண்ணின எல்லையை மறப்பதும்

கீழ்மேலோடுடனிறுத்தல்

பக்கமிறப்பு—வரைவு பண்ணின वारि முதலானவத்திலிழிவதும் மலைமுதாலானவத்தி லேறுவதும் வித்திசைகளிற் பொவதிரியக் கதிக்கிறமு மென்னுந் திக்குவிரதத்துக் கைந்ததீசாரமாகும். (அஅ)

('பொருள் வரைதல்' என்ற அறத்திற்கேற்பத் தனக்கு வரையறுக்கப்பெற்ற நில அளவினை மீருதிருக்கத் தான் கைக்கொண்டுள்ள நாட்டின் அளவாகிய 'யோசனை' அளவினை விடுத்து, அதனினும் அதிகமான பிறநாட்டு 'யோசனை' அளவால் கணக்கிட்டு, மேலும் இடத்தினைப் பெறுக்கிக் கொள்ளுவதற்காகச் **செல்லும் செயல்கள்,** குறிப்பிட்ட எல்லையைக் கடவேனென்று கூறி விரதம் மேற்கொண்ட **எல்லையை மறத்தல்,** செல்லேன் என்று விரதம் மேற்கொண்டனவாகிய கிணறு, ஏரி போன்றனவற்றில் **இறங்குதல்,** மலை முதலானவற்றில் **ஏறுதல்,** திசைநோக்கி **மீறிச்செல்லுதல்** ஆகிய ஐந்து செயல்களும் திக்குவிரதத்தை மீறிச் செய்யப் பெறுகின்ற செயல்களாம்.)

(அனர்த்ததண்ட விரதம்)

89. எல்லை யகத்தும் பயமில மீண்டொழுகல்
நல்லனத்த தண்ட வதம்.

எல்லையகத்தும் பயமில மீண்டொழுகல்—தான் வரைவு பண்ணின எல்லைக்குள்ளேயும் प्रयोजन மில்லாமல் सञ्चरि க்கிறதை வரைவு பண்ணி நடக்கிறது

நல்லனத்ததண்டவதம்—நல்ல अनर्थदण्डव्रत மென்பதாம்.

(அகூ)

(திக்கு விரதம் மேற்கொண்டு, வாழ்நாள் முழுமையும் இவற்றைக் கடந்து செல்லேனென்று குறிப்பிட்ட எல்லை களுக்கிடையே செல்லுங் காலையும் எவ்வித பயனுமில்லாமல் வீணே சென்று வருவதையும் நிறுத்தி பயனுள்ள செயல் களுக்காக மட்டுமே செல்லுவது என்ற வரையறையோடு நடந்து கொள்ளுவது சிறந்த 'அனர்த்ததண்டவிரதம்' எனப்பெறும்.)

(விரதம் மேற்கொள்ளும் முறை)

90. ஐந்தனத்த தண்ட விரத முறையுள்ளிச்
சிந்திக்கச் செய்வன் றெரிந்து.

ஐந்தனத்த தண்டவிரத முறையுள்ளி—ஐந்து प्रकार மான अनर्थदण्डव्रत த்தை क्रम த்திலுலே चिन्ति ச்சு

சிந்திக்கச்செய்வன்றெரிந்து — मनसि லே चिन्ति ச்சுத் தெரிந்து व्रत த்தைப் பண்ணி நடப்பனென்பதாம்.

(கூ0)

(தீச்சிந்தை, தீச்சொல், பயனில் செயல், கொலை கொடுத்தல், தீயன கேட்டல், (பொய் நூல் பயிலல்) ஆகிய ஐந்து வகையான அனர்த்ததண்டவிரதத்தை நூல்களில் கூறிய முறைப்படி கற்றறிந்து, உள்ளத்தால் ஊன்றிச் சிந்தித்துத் தெளிவு பெற்று, அவை தம்மையணுகாதவாறு விரதம் மேற்கொண்டு நடத்தல் வேண்டும் என்பர்.)

3

(தீச்சிந்தை)

91. ஆர்வோடு செற்றத்தை யாற்கும் நினைப்புக
டவுறு தீச்சிந்தை யாம்.

ஆர்வோடு செற்றத்தை—रागद्वेष த்துக்குக் காரணமான
वचन த்தை

யாற்கும் நினைப்புகடவுறுதீச்சிந்தையாம்—சகலருக்கும்
நினைச்சுண்டாகிறது पाप த்துக்குக்
காரணமானச் சிந்தையாம்.

(கூக)

(நட்பையும் பகையையும் விளைவிக்கின்ற விருப்பு, வெறுப்புகளுக்குக் காரணமான சொற்களை உள்ளத்தால் யார் நினைத்தாலும் எவர் மீது நினைத்தாலும் அங்ஙினவே அனர்த்ததண்ட விரதங்களுள் ஒன்ருகியதும் பாவத்துக்குக் காரணமானதுமான 'தீச்சிந்தை' என்று கூறுவர்.)

(தீச்சொல்)

92. சேவாள் விலைகொளல் கூறுதல் கூட்டுதல்
பாபோப தேச மெனல்.

சேவாள் விலை கொளல் கூறுதல் கூட்டுதல்—செங்
கண்ணு முதலானது விலை குடுத்து கொள்ளு
குறத்துக்குத் தன் காரிய மாத்திரம் பார்த்துக்
கொண்டிராமல் பரருக்குச் சொல்லிக் கூட்டி
விக்குறது

பாபோபதேசமெனல்—पापोपदेश மென்பதாம்.

(கூஉ)

பாபோபதேசம்.

(சேங்கன்று முதலியவற்றை விலை கொடுத்து வாங்குவதற்குரிய செயல்களில் தன் செயலை மட்டும் மேற்கொள்ளாமல் அன்னியரிடத்து அதுபற்றி எடுத்துச் சொல்லுவதும் விலை முதலானவற்றைக் கூடுதலாக்கிக் கூறுவதும் ஆகிய சொற்கள் அனர்த்ததண்டவிரதங்களுள் ஒன்ருகிய 'தீச்சொல்' (பாபோபதேசம்) என்று கூறுவர்.)

(பயனில் செயல்)

93. பயமின் மரங்குறைத்த லோடகழ்த லென்ப
பயமில் பமாத மெனல்.

பயமின் மரங்குறைத்த லோடகழ்தல்—प्रयोजन மில்லாமல் மரத்தைக் குறைக்கிறதும் துரும்பு யிலைகளைக் கிள்ளு கிறதும் பூமியைக் கெல்லு கிறதும் கையினுலே கிறுக் குறது முதலானது

பயமில்பமாதமெனல்—प्रयोजन மில்லாமல் பண்ணுகிற प्रमादचरित மென்பதாம்.

(கூங)

(மரத்தின் கிளைபோல்வனவற்றை வெட்டிக் குறைக் கின்றபோது வெட்டுகின்ற தனக்கோ பிறருக்கோ, வெட்டப் பெறுகின்ற மரத்திற்கோ எவ்வித பயனும் இல்லாமல் வெட் டிக் குறைப்பது, துரும்பு, இலை போல்வனவற்றைக் கிள்ளி எறிவது, பூமியை வீணே தோண்டுவது, தரை, சுவர்போன் றனவற்றில் கையினுல் கிறுக்குவது போன்ற அறிவழிந்த தன்மையில் செய்யப் பெறுகின்ற செயல்கள் அனத்த தண்ட விரதங்களுள் ஒன்ருகிய **'பயனில் செயல்'** என்று கூறப்பெறும்.)

(கொலை கொடுத்தல்)

94. தீக்கருவி நஞ்சு கயறு தடிஞர்க
ளீத்தல் கொலைகொடுத்த லாம்.

தீக்கருவி—நெருப்பு, மண்வெட்டி, கொடுவாள், கோடாலி முதலான ஆயுதம்

நஞ்சு—விழம்

கயறு—பிணைக்கயறு, பூட்டாங்கயறு முதலான கயறும்

தடி—தடியும்

ஞர்களீத்தல் கொலைகொடுத்தலாம்—நார்கள் முதலான தும் தன்காரியம் பார்த்துக் கொண் டிராமல் பரருக்கு உபகாரமாகக் கொடுக்கிறது கொலையைக் கொடுத் ததென்கிற हिंसादान மாம். (கூச)

(தீச் செயல்களுக்குத் துணைபுரிவனவாகிய நெருப்பு, மண் வெட்டி, கோடரி போன்ற பொருள்களையும் கொலை முதலான செயல்களுக்குத் துணைபுரிவனவாகிய நஞ்சு, பிணிக்கயிறு, பூட்டாங்கயிறு, தடி, நார் முதலிய பொருள்களையும் கொண்டு தனக்குரிய செயல்களை மட்டும் செய்து கொள்ளாமல், பிறருக்கு உதவி செய்கின்ற முறையில் அப்பொருள்களைக் கொடுப்பதானது அனர்த்ததண்ட விரதங்களுள் ஒன்றாகிய 'கொலை கொடுத்தல்' (இம்சாதானம்) என்று கூறுவர்.)

(தீயன கேட்டல்)

95. மோகத்தை யீன்று தவமழிக்குஞ் சொற்கேட்டல்
பாவச் சுருதி யெனல்.

மோகத்தை யீன்று தவமழிக்குஞ் சொற்கேட்டல்—अज्ञानத்தை யுண்டாக்கி तपसैக் கெடுக்கிறதுக்குக் காரணமான ராமாயணம், பாரதமான பொய் நூலான परशास्त्रங்களை விநோதமாகக் கேட்கிறது
பாவச்சுருதியெனல்—பாவச் சுருதி யென்பதாம்.
(௯௫)

(உள்ளத்தே ஆசையைத் தோற்றுவித்து, அறிவை மயக்கி, அறியாமையை வளர்த்து, நல்விரதத்தைக் கெடுப்பதற்குக் காரணமாக இருக்கின்ற பொய்நூல்களான பிற நூல்களை மிகவும் ஆர்வத்தோடு கேட்டறிவதானது அனர்த்த தண்ட விரதங்களுள் ஒன்றாகிய 'தீயன கேட்டல்' (பாவச் சுருதி) என்று கூறப்பெறும்.)

(அனர்த்ததண்ட விரதத்தை மீறிய செயல்கள்)

96. நகையே நினைப்பு மொழியின்மை கூறன்
மிகைநினைவு நோக்கார் செயல்.

நகையே—सभायोग्य மல்லாத वचनங்களையும் परिहासवचनங்களையுமிஞ்சொல்லுங்கந்தர்ப்பமும்
நினைப்பு—करचरण புருவநயன नासिका கோடிகளின் விகாரத்தினுற் சொல்லும் நினைவாகிக் கொள்ளும் குச்சியமும்

மொழியின்மை கூறன்—दृष्टान्त ங்களினால் நிர்பந்தக वचन ங்களைச் சொல்லுமெனக் காரியமும்
மிகை நினைவு—தன்னை எல்லாக் காலமுமலங்கரித்திருக்க வேணுமென்று மிகுதியான நினைவான अतिप्रसाद மும்
நோக்கார் செயல்—मनवचनकाय த்தினாலேயுமாகாத காரி யங்களைச் செய்கிறதுமான असमीक्ष्याधिकरण மென்று अनर्थदण्डव्रत த்துக்கைந்த तीचार மாகும்.

(கூசு)

(சான்றோரவையில் கூறத்தகாத சொற்கள், ஏளனமாகப் பேசுகின்ற சொற்கள் ஆகியவற்றைக் கூறுகின்ற அடக்க மின்மையோடு கூடிய **இறுமாப்பும்** தம் கருத்தைச் சொல்லு வதாகக் கருதி கை, கால், கண், புருவம் ஆகிய உறுப்புக் களினால் குறும்புத்தனமாக இகழ்ச்சிபடச் செய்கின்ற **விகாரக்** குறிப்புகளாம் தாழ்ந்த செயல்களும் உவமைகளாம் சான்றுகளினாலே **'இது இத்தன்மைத்தே'** என்று உறுதிப் படுத்திக் கூறுகின்ற தகுதியற்ற சொற்களும் எக்காலமும் செயற்கை முறையில் தன்னை அழகுபடுத்திக் கொள்ள வேண்டுமென எண்ணுகின்ற மிகுதியான **அலங்காரமும்** மனம், மொழி, மெய்களினாலே செய்ய **இயலாத** செயல்களைச் செய்யத் தொடங்குவதும் ஆகிய ஐந்து செயல்களும் ஆரா யாது, முறைதவறி செய்யப்பெறுகின்ற செயல்களாகவும் அனர்த்ததண்ட விரதத்தை மீறி செய்யப்பெறுகின்ற செயல் களாகவும் கருதப்பெறும்.)

(அனர்த்த தண்டவிரதம் இறவாது காத்தல்)

97. ஐந்தனத்த தண்ட விரதக் கிறப்பிவை
முந்துணர்ந்து கார்க்க முறை.

ஐந்தனத்ததண்டவிரதக்கிறப்பிவை—ஐந்து प्रकार மான अनर्थदण्डव्रत த்துக்க तीचार மான இவை எல்லாம்
முந்துணர்ந்து கார்க்க முறை—முன் வருகிற பவத்தை யறிந்து रक्षि க்கிறது முறமையென்பதாம்.

(கஎ)

(வரவிருக்கின்ற பிறப்பு அறிந்து, அப்பிறவித் துன்பம் நம்மையடையாதிருக்க அனர்த்ததண்ட விரதத்தை மீறிய செயல்களாகிய, மேலே கூறிய ஐந்து தன்மைகளும் நம்மை யணுகாதவாறு காத்து ஒழுகுவதே சிறப்புடைய செயலாகும்.)

(போக-உபபோக பரிமாண விரதம்)

98. போகோப போக பரிமாண மென்றுரைப்பர்
வாயிற் புலன்கள் வரைந்து.

போகோபபோக பரிமாணமென்றுரைப்பர்—भोगवस्तु வையும் उपभोगवस्तु வையும் प्रमाणमान மட்டுப் பண்ணி நடக்கிறது भोगोपभोग परिमाणव्रत மென்று சொல்லுவர்

வாயிற்புலன்கள் வரைந்து—पञ्चेन्द्रिय வழியிலுலே வரப் பட்ட ஆசையை மட்டுப் பண்ணுகிறதாம்.

(கூஅ)

(மெய், வாய், கண், மூக்கு, செவி ஆகிய ஐம்பொறிகளின் வழி துய்க்க விரும்பும் அவாவினைக் குறைத்து, உணவு, வெற்றிலைப்பாக்கு, மலர், சந்தனம் முதலிய போகப் பொருள்கள், கட்டில், மெத்தை, தண்டிகை, பல்லக்கு, பெண்டிர் போன்ற உபபோகப் பொருள்கள் ஆகியவற்றை மிகவும் குறைத்துக்கொண்டு ஒழுகுவது ‘போகோபபோக பரிமாண விரதம்’ என்று கூறுவர்.)

(போகப்பொருள், உபபோகப் பொருள்கள்)

99. துய்த்துக் கழிப்பன போக முபபோகந்
துய்ப்பாம் பெயர்த்து மெனல்

துய்த்துக் கழிப்பன போகம்—अशनं ताबूलं पुष्प மாலை चन्दन முதலானது ஒருதரம் अनुभवि த்துக் கழிப்பது भोग மென்றும் பேராகும்.

உபபோகம்—கச்சிற் கட்டில், மெத்தை, தண்டிகை, பல்லக்கு யர் முதலானது उपभोग மென்னும் பேரை உடைத்தாய்

துய்ப்பாம் பெயர்த்து மெனல்—திரும்பத் திரும்ப அநுப
விக்கிறதாம்.

(கூகூ)

(ஒருமுறை அனுபவத்துக் கழிக்கப்பெறும் பொருள்களா கிய உணவு, தாம்பூலம், மலர், மாலை, சந்தனம் போல்வன போகப்பொருள்கள் என்று பெயர் பெறும். மீண்டும் மீண்டும் அனுபவிக்கப் பயன்பெறுவனவாகிய கட்டில், மெத்தை, தண்டிகை, பல்லக்கு, பெண்டிர் முதலிய பொருள் கள் உபபோகப் பொருள்கள் என்று கூறப்பெறும்.)

(சாமாயிக விரதம்)

**100. கட்டுவிடு காறு மெஞ்சாமை யைம்பாவம்
விட்டொழுகல் சாமா யிகம்.**

கட்டுவிடுகாறும்—கூறை, மயிர், முடி, முட்டி, நிலை,
யிருக்கை என்கிற நேமமானகட்டு விடுகிற
பர்யந்தம்

எஞ்சாமை—குறைவில்லாமல்

ஐம்பாவம் விட்டொழுகல் சாமாயிகம்—கொலை முதலான
ஐந்து ப்ரகாரமான பாபத்தை விட்டு
நடந்து கொள்ளுகிறது ஸாமாயிக
மென்பதாம்.

(ள)

(கூறை கட்டுதல், மயிர் முடித்தல், முட்டி, நிலை, இருக்கை ஆகிய பற்றுகளை விட்டு நீங்கி முடிவுபெறும்வரை சிறிதும் குறைவில்லாது கொலை, பொய், களவு, காமம், பொருள் வரைதல் ஆகிய ஐவகையான பாவச் செயல்களை யொழித்து ஒழுகுகின்ற ஒழுக்கமே "**சாமாயிக விரதம்**" என்பதாகும்.)

(கட்டு)

**101. கூறை மயிர்முடி முட்டி ருக்கை
கூறிய கட்டென் றுணர்.**

கூறைமயிர்முடி — பிடவையாலும் மயிரையாலும்
நியமித்துமுடியிறது.

முட்டி—இடது கை பெருவிரலும் பெருவிரலண்டையிலே யிருக்கிற तर्जनि விரலும் கூட்டி முட்டியா கப் புடிக்கிறதும்

நிலே—कायोत्सर्ग மாக நிற்கிறதும்

யிருக்கை— पर्यङ्कासन மாக யிருக்கிறதும்

கூறிய கட்டென்றுணர்—முன்னே சொன்ன குறளிலே குறித்துச் சொல்லப்பட்ட கட்டென்றறி குவது.

(௱க)

(புதிய புடவையையும் தலைமயிரையும் இவ்வாறுதான் முடிதல்வேண்டுமென நியமித்தவாறு கட்டுவது; இடதுக் கைப் பெருவிரலும் அதனையடுத்த சுட்டுவிரலும் வளைந்து பொருந்தக் கூட்டி முட்டியாகப் பிடிப்பது; யாக்கையிற் பற்றறுத்துத் துன்பங்களுக்கு அஞ்சாது நிற்பது; மல்லார்ந்த நிலையில் படுத்து இருப்பது ஆகிய செயல்களே மேல் குறட் பாவில் கூறப்பெற்ற 'கட்டு' என்பதாகும்.)

(சாமாயிகத்திற்காமிடம்)

102. ஒருசிறை யில்லம் பிறவழி யானும்
மருவுக சாமா யிகம்.

ஒருசிறையில்லம்—ஒரு பிரகாரம் மனையிலேயானாலும்

பிறவழியானும்—चैत्यालय ம்-மலே नदि குளக்கரை காட்டிலே யானாலும்

மருவுக சாமாயிகம்— जलस्तोत्र மான, सामायि கத்தை नियमि த் துக்கொள்வது.

(௱உ)

(பிறர் அறியாது மனத்திற்குள்ளே சொல்லி வணங்கு வதும் வெளிப்படையாகக் கூறிவணங்குவதுமான சாமாயிக விரதத்தினை இல்லத்தில் இருந்தோ இறையாலயம், மலை, நதி, குளக்கரை, காடு போன்ற பிறவிடங்களிலிருந்தோ மேற் கொள்ளலாம் என்பதுணர்ந்து அவ்விரதத்தினை மேற் கொள்ள உறுதிப்படுத்திக் கொள்ளுதல் வேண்டும்.)

(சாமாயிகத்திற்காங்காலம்)

**103. சேதியம் வந்தனை பட்டினி யாதியா
யோதிய கால மதற்கு.**

சேதியம் வந்தனை—त्रिसन्ध्या காலங்களிலேயும் जिनप्रतिम யை वन्दनैப்பண்ணுகிற விடத்திலே யும் अपूर्वचैत्यालयवन्दनै யிலேயும்
பட்டினியாதியாய்—उपवास முதலானது பண்ணுகிற விடத்திலேயும்
ஓதியகாலமதற்கு—सामायि கத்துக்குக் கால नियम ஞ் சொல்லப்பட்ட தென்றறிவது. (௱௩)

(காலை, மாலை, நண்பகலாகிய மூன்று காலங்களிலும் சமணமத இறையுருவங்களை வணங்கி நிற்கின்ற விடங்களிலும் புதிதாகச் செல்லுமிடங்களில் செய்கின்ற ஆலய வழிபாடுகளிலும் உண்ணு நோன்பினை மேற்கொள்ளுங் காலங்களிலும் சாமாயிகத்தினை மேற்கொள்ளுதல் வேண்டும் என்பதே சாமாயிகத்தின் காலவரையறை என்று கூறுவர்.)

(விரதம் முற்றுதற்காம் வழிகள்)

**104. பெற்ற வகையினுற் சாமாயிக மூய்ப்பின்
முற்ற நிறையும் வதம்.**

பெற்றவகையினுற் சாமாயிக மூய்ப்பின்—தன் சக்திக்குத் தக்க மாத்திரம் இப்போசொன்ன பிரகாரம் நடந்து முடிச்சால்
முற்றநிறையும்வதம்—கைக்கொண்ட व्रत ம் सम्पूर्ण மாக முடியு மென்பதாம். (௱௪)

(மேலே கூறப்பெற்ற இடம், காலம் முதலிய முறைகளை யறிந்து, தன் சக்திக்கு ஏற்றவாறு சாமாயிக விரதத்தினை மேற்கொண்டொழுகி முடித்தால், எடுத்துக்கொண்ட விரதம் முழுமையாக நிறைவேறும் என்று கூறுவர்)

**105. தனிய னுடம்பிது வேற்றுமை சுற்ற
மினைய நினைக்கப் படும்.**

தனியனுடம்பிது—सामायिक ம் பண்ணிக் கொள்ளுகிற வேளையிலே शरीरं வேறு जीव ன் வேறு

வேற்றுமை சுற்றம்—சுற்ற முதலானதும் வேறு
இனைய நினைக்கப்படும்—இதுமுதலானதும் நினைக்கப்படு மென்பதாம். (௱௫)

(சாமாயிகம் மேற்கொள்ளுங்கால் தன் உடலும் உடலொடுகூடிய உயிரும் வெவ்வாருனவை என்பதும் தன்னைச் சார்ந்து விளங்கும் சுற்றமும் தன்னின் வேருனது என்பதும் நன்கு சிந்தித்து உணரப்பெறுதல் வேண்டும்.)

**106. இறந்ததன் றீமைக் கிழித்து பழித்தும்
மறந்தொழியா மீட்ட றலே.**

இறந்ததன்றீமைக் கிழித்தும் பழித்தும்—போன भव ங்களிலே தான் பண்ணிக்கொண்ட पाप த்துக்குத் தன்னுல் தன்னை निन्द த்தும் பழித்தும்
மறந்தொழியா மீட்டறலே—மறந்து விடாமல் पाप த்தை परिहरि த்து நடக்கிறது श्रेष्ठ மென்பதாம். (௱௬)

(கழிந்த பிறவிகளில், தனக்குத் தானே செய்துகொண்ட பாவச்செயல்களுக்கேற்பத் தன்னைத்தானே இழித்தும் பழித்தும் நொந்துகொள்வதோடன்றி, அவை பாவச்செயல்களாம் என்பதனைச சிறிதும் மறவாது அச்செயல்களை விலக்கி ஒழுகுவதே விரதத்திற்காம் உயர்ந்த தன்மையாகும்.)

**107. தீயவையெல்லா மினிச்செய்யே னென்றடக்கி
தூயவகை யினிற்றலு மற்று.**

தீயவையெல்லாம்—पापकार्य மெல்லாம்
இனிச்செய்யேனென்றடக்கி—सामायिकம் பண்ணிக்கொள்ளுகிற கால पर्यन्तं செய்யேனென்றடக்கி
தூயவகையினிற்றலு மற்று—शुद्ध மாக நடக்கவேணு மென்பதாம். (௱௭)

(பாவத்திற்குக் காரணமான தீயசெயல்கள் எவற்றையும் சாமாயிக விரதம் மேற்கொண்டொழுகும் காலம் முழுமையும் செய்யேனென்று உறுதிபூண்டு அதன்படி மனம்,

மொழி, மெய்களால் தூய்மையாக நடந்து கொள்ளுவதே உயர்ந்த விரதமாகும்.)

108. ஒன்றியு மொன்றுதுந் தான்செய்த தீவினையை
நின்று நினைந்திரங்கற் பாற்று.

ஒன்றியும்—அறிந்தும்
ஒன்றுதும்—அறியாமையும்
தான் செய்த தீவினையை—தான் பண்ணின பாப வினையை
நின்று நினைந்திரங்கற்பாற்று—ஸாமாயிக வேளையிலே மனஸிலே சிந்தித்து நின்றிரங்கப்படு மென்பதாம். (ாஅ)

(தான் செய்கின்ற செயல்கள் சான்றோர் வகுத்த நன்னெறியினின்றும் மீறி செய்யப் பெறுகின்றதும் தனக்கும் பிறருக்குந் துன்பத்தைத் தருவதுமாகிய பாவச்செயல்களே என்பதை ஆய்ந்து அறிந்தோ அறியாமலோ செய்யப்பெற்ற பாவச்செயல்களைச் சாமாயிக விரதம் மேற்கொள்ளுங் காலத்து நன்கு சிந்தித்து, அப்பாவச் செயல்களுக்காக இரங்கி நிற்பதே, அப்பாவச் செயல்கள் மேலும் நடவாதவாறு பாதுகாத்தற்கேதுவாகும்.)

109. தனக்கும் பிறர்க்கு முறுதிச்சொற் செய்கை
மனத்தினிற் சிந்திக்கற் பாற்று.

தனக்கும் பிறர்க்கு முறுதிச்சொற் செய்கை—தனக்கும் பிறர்க்கும் உறுதியான தர்ம மாகிற சொல்லைக் கொண்டிருக்க வேணுமென்கிற சிந்தையானது
மனத்தினிற் சிந்திக்கப்பாற்று—எந்நேரம் மனதிலே சிந்தித்திருக்க வேணுமென்பதாம். (ாகூ)

(தனக்கும் பிறருக்கும் உறுதி பயப்பதாகிய அறச் செயல்களையே என்றும் கூறுதல் வேண்டுமென்ற கருத்து உள்ளத்தை விட்டு எக்காலத்தும் நீங்காதவாறு காத்து ஒழுகுவதே சாமாயிக விரதத்தின் சிறந்த தன்மையாகும்.)

110. பிறர்கண் வருத்தமுஞ் சாக்காடுங் கேடு
மறந்தும் நினையாமை நன்று.

பிறர்கண்—பிறரிடத்திலே
வருத்தமும்—வருத்தப்படுகிறதும்
சாக்காடும்—சாகவேணுமென்கிறதும்
கேடு—கெடவேணுமென்கிறதும்
மறந்து நினையாமை நன்று—மனதிலே மறந்தானாலும் இந்தப்பிரகாரம் நினையாமலிருக்கிறது நல்லதென்பதாம். (௱௰)

(எந்த வகையான சூழ்நிலைகள் தனக்கு ஏற்படுமாயினும் பிறர் கூறும் சொற்கள், அவர்கள் செய்யும் செயல்கள் ஆகியவற்றைக்கொண்டு அவர்கள்மாட்டு வருத்த மடைவது, பற்பல காரணங்களால் அவர்கள் இறக்கவேண்டு மென்று கருதுவது, அவர்கள் சீர்கெட்டழிய வேண்டுமென்று எண்ணுவது ஆகியவற்றைத் தன்னை மறந்தும் உள்ளத்தில் நினையாமலிருப்பதே மிக உயர்ந்ததும் நன்மை பயப்பதுமாகிய விரதமாகும்,)

111. திருந்தார் பொருள் வரைவுந் தீயார் தொடர்பும்
பொருந்தாமை சிந்திக்கப் பாற்று.

திருந்தார்பொருள்வரைவும்—त्रिकरणशुद्धि யான परिणाम த்துக் குக் காரணமாகாத பொருள் வரைவையும்
தீயார் தொடர்பும்—दुर्मार्गरुடைய சாவகாசத்தையும்
பொருந்தாமை சிந்திக்கப் பாற்று—பொருந்தாமையை मनसि லே सावधान மாகப் பாத்து சிந்தித்துக்கொண்டிருப்பதாம். (௱௰௧)

மனம், மொழி, மெய்களின் தூய்மையான மாற்றம் பெறுவதற்குச் சிறிதும் தகுதி பெருதவர்கள் பொருள் ஈட்டுதலும் நற்குண நற்செயல்கள் சிறிதுமில்லாத தீயவர்களிடத்தில் கொள்ளும் தொடர்பும் என்றும் பொருத்தமுடையதாகாது என்பதை உள்ளத்தால் நன்கு ஆழ்ந்து சிந்தித்து ஒழுகுதல் வேண்டும்.)

112. கூடியவை யெல்லாம் பிரியவுங் கூடின்மை
கேடின்மை சிந்திக்கப் பாற்று.

கூடியவை எல்லாம் பிரியவும்—जीव னுக்கு कर्मवश த்தினலே संयोगமாக யிடையிலே வந்து கூட்டின

புத்ரர் மித்ரர்கள் कलत्रம் முதலான चेतनपरिग्रह மும் धनधान्य மான अचेतनप-रिग्रह மும் இடையிலே பிரிவானத்தையும்

கூடின்மைகேடின்மை சிந்திக்கப்பாற்று — கூட்டரவில்லாத ஒருக்காலும் கெடாத जीवस्वरूप த்தை मनसि லே பாற்று चिन्तित्तु க் கொண்டிருப்பது (௱௰௨)

(ஒருவனுடைய முன்வினைப் பயனால் அவன் வாழ்க்கையின் இடையிலே வந்து சேர்ந்து பிரியக்கூடிய மனைவி, மக்கள். நண்பர் போன்ற உயிருள்ள பொருள்கள், வீடு, நிலம், பணம், தானியங்கள் போன்ற உயிரற்ற பொருள்கள் ஆகியவற்றை அனுபவித்து மகிழ்ந்திருந்து, பின்பு அவை யாவும் தன்னை விட்டுப் பிரியுந் தன்மையினையும் தான் என்றும் கூடி மகிழ்ந்தறியாததும் என்றும் அழிதலில்லாததுமான உயர்ந்த "உயிர் நிலை" யின் தன்மையையும் உள்ளத்தாலறிந்து நன்கு சிந்தித்துத் தெளிதல் வேண்டும்.)

(சாமாயிக விரதத்தை மீறிய செயல்கள்)

113. உள்ள மொழிசெய்கை தள்ளல் விருப்பின்மை
யுள்ளார் மறுத்த லிறப்பு.

உள்ள மொழி செய்கை தள்ளல்—मन சுலே வேறேயொன்றை நினைக்கிறதும் वचन த்திலே மற்றொன்றை சொல்லுகிறதும் காயத்திலே நடந்தொரு காரியத்தை பண்ணுகிறதுமான मनवचनका-यवक्र மும்

விருப்பின்மை— सामायिक த்திலே விருப்பின்மை

உள்ளார் மறுத்த லிறப்பு—காலத்திலே பண்ணுகிற क्रम த்தை மறைக்கிறதும் இறப்புச் சாமாயிகத்துக் கைந்ததீசாரமாகும். (௱௰௩)

(உள்ளத்தால் ஒன்றினை நினைப்பது, மொழியால் வேறொன்றினைக் கூறுவது, மெய்வழிச் செயலால் பிறிதொன்றினைச் செய்வது ஆகிய மன, மொழி, மெய்களினாலாகும்

மூவகை மாறுபாடுகளும் சாமாயிக விரதத்தில் விருப்பில் லாமையும் உரிய காலத்துச் செய்கின்ற முறையான சாமாயிகத்தை மறைப்பதும் ஆகிய ஐவகைச் செயல்களும் சாமாயிக விரதத்தை மீறி செய்யப்பெறுகின்ற செயல்களாம்.)

(சாமாயிகத்தோர் செயல்)

114. நல்லறச் சார்வும் நவையற நீக்கலும்
பல்வகையாற் பார்க்கப் படும்.

நல்லறச் சார்வும்—நல்ல धर्म த்தைச் சார்கிறதும்
நவையற நீக்கலும்—दुःख கெடத்தக்கதாக पापकार्य த்தை நீக்குறதும்
பல்வகையாற் பார்க்கப்படும்—பலவகையினுலே நாள் தோறும் शास्त्र த்தைப பார்க்கப்படு மென்பதாம். (௱௰௪)

(சாமாயிக விரதத்தைப் போற்றும் ஒவ்வொருவரும் சிறந்த அறநெறியில் தவருத ஒழுக்கத்தினை நாள்தோறும் கடைப்பிடித்தொழுகுவதும் தமக்கும் பிறருக்கும் ஏற்பட விருக்கும் துன்பமானது அழியத்தக்க முறையில் தீச்செயல் களை நீக்கி ஒழுகுவதும் ஆகிய பலவகைகளில் அறநெறி கூறும் சிறந்த மறைநூல்களை நாள்தோறுமாய்ந்து மனத்துட் கொள்ளுதல் வேண்டும்.)

(போசத விரதம்)

115. உவாவட்ட மியின்கண் ணல்வகை யூணு
மவாவறுத்தல் போசத மென்.

உவாவட்டமியின்கண்—पर्व अष्टमि யிலே
நால்வகையூணுமவாவறுத்தல் — உண்பன, தின்பன, நக்குவன, பருகுவன, என்னும் நால் வகையான अन्न த்திலும் ஆசையை விட்டு उपवास த்தைப் பண்ணுகிறது
போசதமென்—प्रोषधोपवास மெனபதாம். (௱௰௫)

(வளர்பிறை, தேய்பிறைப் பருவங்களாகிய இருவகைப் பருவங்களில் ஆகும் அட்டமி நாட்களில் ஓரிரவும் பகலு மாகிய ஒருநாள் முழுமையும் உண்பன, தின்பன, நக்குவன,

குடிப்பனவாகிய நால்வகை உணவுப் பொருள்களிலும் உண்டாகின்ற அவாவினை விட்டு ஒழுகுதலாகிய விரதத்தினை மேற்கொள்ளுதல் போசதவிரதம் (புரோஷதோபவாசம்) என்று கூறப்பெறும்.)

(போசத விரத கால ஒழுக்கம்)

116. ஐம்பாவ மாரம்பம் நீராட்டுப் பூச்சாந்து
நம்பற்கப் பட்டினியிஞ் ஞான்று.

ஐம்பாவம்—கொலை முதலான ஐம்பாவமும்
ஆரம்பம்—कृष्यादि आरम्भ மும்
நீராட்டு—स्नान ம் பண்ணுகிறதும்
பூச்சாந்து—पुष्प மாலை முடிக்கிறதும் चन्दन ம் பூசுகிறதும்
நம்பற்கப்பட்டினியிஞ்ஞான்று — उपवास த்திலே விட்டு நடப்பது. (௱௰௬)

(போசத விரத காலத்து, கொலை, களவு, பொய், காமம், அவா ஆகிய ஐவகைப் பாவச் செயல்களிலீடுபடுதல், உழுதல், விதைத்தல் போன்ற தொழில்களைத் தொடங்குதல், நீராடுதல், மலர் மாலை போல்வன சூடுதல், சந்தனம் போன்ற மணப்பொருள்களைப் பூசுதல் ஆகியவற்றை அறவே விட்டொழுகுதல் வேண்டும்.

117. அறவுரை கேட்டல் நினைத்த லுரைத்தல்
திறவதிற் செய்யப் படும்.

அறவுரை கேட்டல்—धर्म வரையை கேட்கிறதும்
நினைத்தல்—मनसि லே நினைக்கிறதும்
உரைத்தல்—अन्य ருக்குச் சொல்லுகிறதும்
திறவதிற்செய்யப்படும்—उपवासदिवस த்திலே सामर्थ्य த்தினாலே செய்யப்படுமென்பதாம். (௱௰௭)

(விரதம் மேற்கொள்ளுங் காலத்து இடையிலேற்படும் இடையூறுகள் எவையாயினும் அவற்றைத் தவிர்த்து, சான்றோரால் கூறப்பெறும் சிறந்த அறவுரைகளைக் கேட்டல், அவற்றை மீண்டும் மீண்டும் எண்ணி நினைவிற் கொள்ளுதல், தாம் அறிந்தவற்றை உரிய முறையில் பிறருக்கு எடுத்துக் கூறுதல் ஆகிய நற்செயல்களைத் திறம்பட மேற்கொள்ளுதல் வேண்டும்.)

(உண்ணுமை—உயர்வு, தாழ்வு)

118. உண்டி மறுத்த லுபவாதம் போசதமெண்
ணுண்ட லொருபோதி னில்.

உண்டி மறுத்தல்—अन्न த்தை விடுகிறது
உபவாதம்—उपवा ச மென்பதாம்
போசதமெண்ணு உண்டலொருபோதினில்—போது மறுத்து ஒருபொழுதுண்பது जघन्य उपवास மாம்,
(௱௰அ)

(உணவினை அறவே விடுத்து ஒழுகுதல் உண்ணுவிரதம் (உபவாசம்) என்று கூறப்பெறும். அவ்வாறன்றி ஒருவேளை உணவினை உட்கொள்ளுதல் தாழ்ந்த உண்ணுவிரதம் (ஜெகன்ய உபவாசம்) என்று கூறப்பெறும்.)

119. போச துபவாச மென்றுரைப்பர் பட்டினிவிட்
டாரம்பஞ் செய்யா னெனில்.

போசதுபவாசமென்றுரைப்பர் — प्रोषधोपवास மென்று சொல்லப்படும்
பட்டிணிவிட்டாரம் பஞ்செய்யா னெனில்—उपवास த்தைப் பண்ணி आरम्भஞ் செய்யாதிருந்தால்
(௱௰௯)

(வாழ்க்கையில் போசதவிரதம் என்னும் விரதத்தினை மேற்கொண்டொழுகுதல் வேண்டும் என்னும் உறுதி பூண்டு அதன்படி நாள்முழுவதும் உண்ணுமை போன்ற முறைப்படி விரதம் மேற்கொண்டு இடையிலே அவ்விரதத்தைக் கைவிட்டு, மீண்டும் தொடங்குதல் என்ற முறையை மேற் கொள்ளாதிருப்பதே போசதவிரதம் என்றுசொல்லப்பெறும்.)

(போசத விரதத்தை மீறிய செயல்கள்)

120. நோக்கித் துடையாது கோடன் மலந்துறத்தற்
சேக்கைப் படுத லிறப்பு.

நோக்கித் துடையாது கோடன்—பாத்து प्रक्षाளியாமல் மனைமுதலான वस्तु வை கைக்கொள்ளு கிறதும்
மலந்துறத்தல்—பாத்து प्रक्षाளி யாமல் जीवजन्तुக்கள் மேலே मल मूत्रத்தை விடுகிறதும்

சேக்கைப்படுதலிறப்பு—பாத்து प्रक्षालि யாமல் शयनस्थलத்தி
லே படுத்துக் கொள்ளுகிறதும் अतीचार
மாம். (௱உ0)

(இல்லறத்திற்குரிய மனைமுதலான பொருள்களை நன்கு தூய்மை செய்யாமல் பயன் படுத்துதல், மல, மூத்திரங் கழிக்குமிடத்தைத் தூய்மை செய்யாமல் அங்குள்ள புழு பூச்சிபோன்ற உயிர்களின்மீது மல, மூத்திரங்கழித்தல், படுக்குமிடத்தைத் தூய்மை செய்யாமல் படுத்துக் கொள்ளுதல் ஆகிய மூன்றும் போசதவிரதத்தை மீறி செய்யப் பெறுகின்ற செயல்களாம்.)

121. கிரிசை விருப்புக் கடிப்பிடி யின்மை
யுரிதி னிறப்பிவை யைந்து

கிரிசை விருப்பு—जपस्तोत्रமான க்ரியையிலே விருப்பமில்
லாததும்
கடிப்பிடியின்மை— धर्मचिन्ते யான நினைவிலாததும்
யுரிதினிறப்பிவையைந்து—उपवासदिवस த்திலே யுரித்தான
வைந்ததீசாரமாம். (௱உக)

(மேலே கூறிய மூன்று செயல்களோடு மந்திரத்தின் மூலம் உள்ளத்தால் வணங்குவதும் பிறவாகிய பாக்களினுலே வாயார வாழ்த்தி வணங்குவதுமாகிய செயலில் விருப்பமில்லாதிருத்தல், அறநெறிவழியொழுகுதல் வேண்டும் என்ற நினைவில்லாதிருத்தல் ஆகிய இரண்டும் சேர்ந்து ஆகும் ஐந்து செயல்களும் போசதவிரதத்தை மீறி செய்யப் பெறுகின்ற செயல்களாம்.)

(போக-உபபோகப் பொருள்களைத் துறத்தல்)

122. மயக்கங் கொலையஞ்சிக் கள்ளூன் மதுவின்
றுயக்கந் துறக்கப் படும்.

மயக்கங்கொலையஞ்சி—गमन த்துக்கு மயக்கமும் जीवहिंसै
யுமாமென்று भय ந்து
கள்ளூன் மதுவின்றுயக்கந் துறக்கப்படும்—கள்ளு मांसं
தேன் இவை விடப்படுமென்பது. (௱உஉ)

கள் உண்பதனுல் நடந்து செல்லுகின்றபொழுது தன் நினைவிழக்கும் அளவில் மயக்கம் ஏற்பட்டு, அதனுல் பல

வகையான உயிர்களும் துன்புற்று அழியநேரும் என்பதற்கும் புலால், தேன் போல்வனவற்றை உட்கொள்ளுவதனால் ஏற்படும் கொலைத் தொழிலுக்கும் அஞ்சி, அவ்வளவில் மயக்கந் தரத்தக்கதும் கொலைத் தொழிலாம் பெரும் பாவத்திற் குள்ளாக்குவதுமாகிய கள், புலால், தேன் ஆகியவை வெறுத்து ஒதுக்கப்பெற வேண்டியவைகளாம்.)

123. வேப்ப மலரிஞ்சி வெண்ணெ யதம்பழம்
நீப்ப ரிவைபோல் வன.

வேப்பமலரிஞ்சி வெண்ணெ—வேப்பம்பூ, இஞ்சியும்வெண்ணெயும்
அதம்பழம்—அளிஞ்ச பழமும்
நீப்பரிவை போல்வன—
கள்ளு मांस தேனுக்கு समान மென்று விடுவரென்பதாம். (௱உ௩)

(வேப்பம்பூ, இஞ்சி, வெண்ணெய், அழிஞ்சிப்பழம், (அத்திப்பழம் எனினுமாம்) போன்ற பொருள்களும் கள், புலால், தேன் ஆகியவற்றைப் போன்று அஞ்சத்தகு பொருள்களாம் என்று வெறுத்து ஒதுக்கப் பெறவேண்டியவைகளேயாம்.).

(விரத காலம்)

124. இயமங்கள் கால வரையறை யில்லை
நியமங்க ளல்லா வதம்

இயமங்கள்—धर्मव्रतங்கள்
காலவரையறையில்லை—கால நியமமில்லை आयुष्यपर्यन्तं व्रतம் பண்ணுவதாம்
நியமங்களல்லாவதம்—நியமங்களான व्रतமென்பதாம்.
(௱உ௪)

(இன்னின்ன வழியில்தான் இயற்றுதல் வேண்டும் என்கிற கட்டுப்பாடு இல்லாதவனாகிய அறநெறியொழுகும் விரதங்களை மேக்கொள்ளுவதற்குக் காலவரையறை ஏதுமில்லை. ஒவ்வொருவரும் தங்கள் ஆயுட்காலம் முழுவதும் கையாளுதல் வேண்டும்).

(துய்க்கும் பொருள் குறைத்தல்)

125 உடுப்பன பூண்பன பூச்சாந்து ழூர்திப்
படுப்பப் பசியனீ ராட்டு.

உடுப்பன—பிடவையும்
பூண்பன—ஆபரணமும்
பூச்சாந்துமூர்தி—புஷ்பம், சந்தனம், யானை, குதிரை முதலான वाह नமும்
படுப்பப்பசியனீராட்டு—शयनமான கச்சிற்கட்டில் மெத்தையும் स्नानம் பண்ணுகிறதும் (௱உ௫)

(ஆடைகளணிவதும் அணிகலன்கள் பூண்பதும் மலர் சூடுவதும் சந்தனம் பூசுவதும் யானை, குதிரைபோன்ற ஊர்திகளில் ஏறிச் செல்வதும் கட்டிலும் மெத்தையுங் கூடிய படுக்கையில் உறங்குவதும் நீராடுவதுமாகிய அன்றாடச் செயல்களுக்குரிய பொருள்களிலும் அளவும் காலமும் குறைத்துப் பயன்படுத்துவது விரதத்திற்குரித்தாகும்.)

126. கோல மிலைகொடல் நித்த நியமங்கள்
கால் வரையறுத்த நற்கு.

கோலமிலை கொடல்—பாக்கு வெத்திலையும்கூட
நித்தநியமங்கள்—नित्य நியமங்கள்
காலவரையறுத்த நற்கு—காலங்களோடே கூடமட்டுப் பண்ணுகிறதென்பதாம். (௱உ௬)

(மேலே கூறியவற்றை அளவாலும் காலத்தாலும் குறைத்துப் பயன்படுத்துவதோடு வெற்றிலை பாக்கு போன்ற அன்றாடம் துய்க்கும் பொருள்களையும் காலஅளவில் மிகவும் குறைத்துப் பயன்படுத்தல் வேண்டும்.)

(துய்க்கும் காலம் குறைத்தல்)

127. இன்று பகலிரா வித்திங்கள் இவ்வாண்டைக்
கென்று நியமஞ் செயல்.

இன்று பகலிரா—இன்று பகல் ராத்திரி
வித்திங்கள்—இந்த மாதம்
இவ்வாண்டைக்கென்று நியமஞ் செயல்—இந்த வருஷமென்று नियमव्रतம் பண்ணுவதாம். (௱உ௭)

(மேலே கூறப்பெற்ற பொருள்களைக் குறைத்துப் பயன் படுத்துவதோடு கால வரையறையும் மேற்கொள்ளுதல் வேண்டும் என்பதன் விளக்கமாவது குறிப்பிட்ட இன்ன ஆண்டுவரை மட்டுமே இவற்றைப் பயன்படுத்துவேன் என்று கட்டுப்பாடு ஏற்படுத்திக் கொள்ளுதல்; அதிலும் குறிப்பிட்ட இவ்விம் மாதங்களில் மட்டுமே இவற்றைத் துய்ப் பேன் என்று உறுதிகொள்ளுதல், அம்மாதங்களிலும் இவ்விவ் நாட்களில் மட்டும், அந்நாளிலும் இரவில் மாத்திரம், பகலில் மாத்திரம் இவற்றைப் பயன்படுத்துவேன் என்றெல்லாம் மேற்கொள்ளும் காலக் கட்டுப்பாடுகளே காலவரையறை என்பதாம்.)

(போக-உபபோக பரிமாண விரதத்தின் இறப்பு)

128. வேட்கை வழி நினைப்பு துய்ப்பு மிகநடுக்கு
நோக்கின்மை யைந்தா மிறப்பு

வேட்கை —தான் व्रत ம் பண்ணின वस्तुवि லே वाञ्छै யும்
வழி நினைப்பு—அந்த वस्तु க்கள் வருகிற வழியை நினைக் கிறதும்
துய்ப்பு—அந்த वस्तु க்களை அனுபவிக்கிறதும்
மிகநடுக்கு—மிகுதியான भय மும்
நோக்கின்மை—व्रत த்தை मनसि ஞலே चिन्तित्तु ப் பாராததும்
யைந்தா மிறப்பு—ஐந்ததீ चार மாம். (௱௨௮)

(தான் இனி இவற்றைத் துய்ப்பதில்லை என்று விரதம் மேற்கொண்ட பொருள்களை மீண்டும் விரும்புதல், அப் பொருள்களைப் பெறுவதற்கான வழிகளில் உள்ளத்தைச் செலவிடுதல், அப்பொருள்களை மீண்டும் அனுபவித்தல், விரதம் மேற்கொள்ளுவதில் மிகுதியான பயங் கொள்ளுதல், விரத முறைகளை மனத்தால் சிந்தித்து உணராதிருத்தல் ஆகிய ஐந்தும் போக உபபோக பரிமாண விரதத்தை மீறி செய்யப்பெறுகின்ற செயல்களாம்.)

(தேசாவகாசிகவிரதம்)

129. தேசம் வரைந்தொழுகல் கால வரையறையிற்
றேசா வகாசிக மென்.

தேசம் வரைந்தொழுகல்—இத்தனை காதம் போவே னென்றும் தேசத்தை மட்டு பண்ணுகிற

காண்டகு காலமெனல்—அதுக்குக் காலநியமமென்று காண்பதாம். (௱௩௧)

(இடம், தேசம் ஆகிய வரையறைகளுக்கு நாளும் மாதமும் ஆண்டும் இவ்வளவே என நியமித்து அதற்கேற்ப கட்டுப்பட்டு ஒழுகுதல் கால வரையறையாகிய கட்டுப்பாடு என்று கூறுவர்.)

132. எல்லைப் புறத்தொழிந்த பாவமு மீண்டமையிற்
புல்லுக நாளும் புரிந்து.

எல்லைப்புறத்தொழிந்த பாவமு மீண்டமையிற் — தான் வரைவு பண்ணிக்கொண்ட தரத்துக்குப் புறம்பு கொலை முதலான பாவமுமில்லாத படியினலே

புல்லுகநாளும் புரிந்து—நாள்தோறும் सन्तोष மாக வரைவு பண்ணுவது. (௱௩௨)

(விரதம் மேற்கொண்டு வரையறை செய்து கொண்ட எல்லைகளுக்குப் புறம்பான இடத்திலே கொலை முதலாகிய ஐம்பாவத்திற்கும் இடமில்லை ஆதலினல் ஒவ்வொரு நாளும் குறிப்பிட்ட எல்லைக்குள் எடுத்துக்கொண்ட உறுதியில் வழுவாதவாறு மகிழ்ச்சியோடு வரையறை செய்து ஒழுகுதல் கடமையாகும்.)

(தேசாவகாசிக விரதத்தின் இறப்பு)

133. கூறல் குணர்தலேவ லுருக்காட்டல்
யாதொன்றும் விட்டேறிதல் கேடு.

கூறல் குணர்தல்—தான்வரைவு பண்ணினத்திற்குப் பிறம்பே मनुष्यரை யனுப்பி वस्तु வை வாங்கிக் கொள்ளுகிறதும்

ஏவல்—எல்லைவரைவு பண்ணினத்திற்கப்பால் मनुष्य ரை யேவி उद्योग ம் பண்ணிவிப்பதும்

உருக்காட்டல் — उद्योगம் பண்ணுகிறவனுக்குத் தன்னுடைய रूपத்தை தோற்றுவிப்பதும்

யாதொன்றும் விட்டேறிதல் கேடு—வரைவான प्रदेश த்திற்கப்பால் கல்லு முதலானதை விட்டெறிகிறதும் अतीचार மாகும். (௱௩௩)

காண்டகு காலமெனல்—அதுக்குக் காலநியமமென்று காண்பதாம். (௱௩௧)

(இடம், தேசம் ஆகிய வரையறைகளுக்கு நாளும் மாதமும் ஆண்டும் இவ்வளவே என நியமித்து அதற்கேற்ப கட்டுப்பட்டு ஒழுகுதல் கால வரையறையாகிய கட்டுப்பாடு என்று கூறுவர்.)

132. எல்லைப் புறத்தொழிந்த பாவமு மீண்டமையிற்
புல்லுக நாளும் புரிந்து.

எல்லைப்புறத்தொழிந்த பாவமு மீண்டமையிற் — தான் வரைவு பண்ணிக்கொண்ட தரத்துக்குப் புறம்பு கொலை முதலான பாவமுமில்லாத படியினாலே

புல்லுகநாளும் புரிந்து—நாள்தோறும் सन्तोष மாக வரைவு பண்ணுவது. (௱௩௨)

(விரதம் மேற்கொண்டு வரையறை செய்து கொண்ட எல்லைகளுக்குப் புறம்பான இடத்திலே கொலை முதலாகிய ஐம்பாவத்திற்கும் இடமில்லை ஆதலினால் ஒவ்வொரு நாளும் குறிப்பிட்ட எல்லைக்குள் எடுத்துக்கொண்ட உறுதியில் வழுவாதவாறு மகிழ்ச்சியோடு வரையறை செய்து ஒழுகுதல் கடமையாகும்.)

(தேசாவகாசிக விரதத்தின் இறப்பு)

133. கூறல் குணர்தலேவ லுருக்காட்டல்
யாதொன்றும் விட்டேறிதல் கேடு.

கூறல் குணர்தல்—தான்வரைவு பண்ணினத்திற்குப் பிறம்பே मनुष्यரை யனுப்பி वस्तु வை வாங்கிக் கொள்ளுகிறதும்

ஏவல்—எல்லைவரைவு பண்ணினத்திற்கப்பால் मनुष्य ரை யேவி उद्योग ம் பண்ணிவிப்பதும்

உருக்காட்டல் — उद्योगம் பண்ணுகிறவனுக்குத் தன்னுடைய रूपத்தை தோற்றுவிப்பதும்

யாதொன்றும் விட்டேறிதல் கேடு—வரைவான प्रदेश த்திற்கப்பால் கல்லு முதலானதை விட்டெறிகிறதும் अतीचार மாகும். (௱௩௩)

(தான்விரதம் மேற்கொண்டு வரையறை செய்து கொண்ட எல்லைக்குப் புறம்பே உள்ள பொருள்களைப் பெறுவான் விரும்பி அவற்றைக் கொண்டு வருதற்குரிய ஆட்களை அனுப்புதலும் அவர்கள் கொண்டுவந்த பொருள்களைப் பெற்றுக் கொள்ளுவதும் வரையறை செய்து கொண்ட எல்லைக்குப் புறம்பே உரிய ஆட்களை அனுப்பி அவர்களுக்குரிய தொழிலில் அமர்த்துவதும் அங்கு தொழில் செய்பவனுக்குத் தன்னுடைய உருவினைக் காட்டி நிற்பதும் அவ்வெல்லைக்கப்பால் கல் முதலிய பொருள்களை விட்டெறிவதுமாகிய ஐந்து செயல்களும் தேசாவகாசிக் விரதத்தை மீறிய செயல்களாம்.)

(அதிதி சம்விபாக விரதம்)

(வையா விரதம்)

134. தானஞ்செயல்வையா வச்ச மறனோக்கி
மானமின் மாதவற்கு நற்கு

தானஞ் செயல்—दान ஞ் செய்கிறதும்
வையாவச்சம்—வையாप्रत्ययமும்
அறனோக்கி—धर्म वருகிற வழியைப் பார்த்து
மானமின் மாதவற்கு நற்கு—மானமில்லாத मुनीश्वर ருக்கு நண்ணுகப் பண்ணுவதாம். (௱௩௪)

(இல்லற ஒழுக்கமுடையவர்கள் தங்கள் இல்லறத்திற்காம் சிறந்த அறநெறி பற்றிய முறைகளை எதிர்நோக்கி, சிறந்த ஒழுக்கமுடையோராகிய முனிசுவரர்களுக்கு, அவர்கள் ஏற்றுக்கொள்ளக்கூடிய பொருள்களில் எவையேனும் இயன்றதை அளிப்போம் என்று விரதம் பூண்டு அதன்படி தாமே கொடுத்து அவர்களைப் போற்றுதலே இல்லறத்தாருக்குரிய வையாவிரதம் என்று கூறப்பெறும்.)

135. இடர்களைத லுற்றது செய்தலு மாங்கே
படுமென்ப பண்புடை யாற்கு.

இடர்களைதலுற்றது செய்தலுமாங்கே—दुःख ம் வந்தாலதனைத் தீர்க்கிறதும் அன்னியரைக் கொண்டு दुःख ந்தீர பண்ணிவைக்கிறதும்

படுமென்ப பண்புடையாற்கு— गुण முள்ளபேர்களுக்கு तात्पर्य மாகப் பண்ணப்படுமென்பதாம். (௱௩௫)

(சிறந்த துறவியருக்கு ஏதேனும் துன்பம்வந்த காலத்து அத்துன்பத்தினைத் தாமே தீர்த்து வைப்பதும், தம்மாலிய லாத காலத்து உரியோராகிய பிறரைக்கொண்டு அத்துன் பத்தினைப் போகச் செய்வதும் தம்மாலியன்ற பொருள்களை அவர்கள் ஏற்றுக்கொள்ளுமாறு கொடுத்தலும் சிறந்த பண் புடையவர்களாகிய இல்லறத்தாருக்கு உரித்தாகும் என்பர்.)

(உத்தம தானம்)

136. உத்தமர்க் கொன்பது புண்ணியத்தா லீவது
உத்தம தான மெனல்.

உத்தமர்க்கொன்பது புண்ணியத்தாலீவது — உத்தம பாத்திரமான मुनीश्वर ருக்கு नवपुण्यक्रम த் தால் கொடுப்பது

உத்தம தானமெனல்—உத்தம दान மென்பதாம். (௱௩௬)

(முறையோடு எதிர்கொள்ளுதல், பணிதல், இருக்கை ஈதல், கால் கழுவுதல், அருச்சித்தல், தூபங்கொடுத்தல், தீபங்காட்டுதல், புகழ்தல், உண்டிஈதல் என்னும் ஒன்பது வகையான புண்ணிய முறைகளினால், சிறந்த உத்தமர்களா கிய முனீசுவரர்களுக்குக் கொடுத்து உதவுவது. சிறந்த தானம் ஆகும், (உத்தம தானம்) என்று கூறுவர்).

137. உத்தம தானந் தயாதானந் தம்மளவில்
வைத்துழியான் செய்க வுவந்து.

உத்தமதானந்தயாதானந்தம்மளவில்—உத்தம दान மும் दयादान மும் தன் शक्ति க்குத்தக்க மாத் திரம்

வைத்துழியான்செய்க வுவந்து—பரவசந் தப்பாமல் பண் ணுவதாம். (௱௩௭)

(மேலேகூறப்பெற்ற உத்தம தானமென்பதையும் முனீ சுவரர்கள் ஏற்றுக்கொள்ளத் தக்கதாகிய பொருள்களில் தம் மாலியன்றதைக் கொடுப்போமென்றும் தயாதானம் என்ப தையும் தம் சக்திக்கு ஏற்ற அளவில் உள்ளன்பு சிறிதும் குறையாமல் தாமாகவே உவந்து கொடுத்தல் வேண்டும்.)

(தானத்தின் பலன்)

138, மனைவாட்கை யால்வந்த பாவந் துடைத்தல்
மனைநீத்தார்க் கீந்த குடை.

மனைவாட்கையால் வந்த பாவந்துடைத்தல்—மனைவாட்கையினாலே வந்த பாவந்துடைக்கிற திற்கு

மனைநீத்தார்க் கீந்தகுடை—மனையை துறந்திருக்கிற முனீச்வர ருக்கு கொடுத்து தான த்தினுடைய பலனுமென்பதாம். (௱௩௮)

(இல்லற வாழ்க்கையினாலே ஏற்படும் பாவத்தைப் போக்குவதாகிய பலன் காரணமாகச் செய்யப்பெறுவதே இல்லறத்தினைத் துறந்து, துறவறம் மேற்கொண்ட முனீசுவரர்களுக்குக் கொடுக்கப்பெறும் தானம் என்பர்.)

139. தானப் பயத்திற் றடுமாற்றம் போந்துணையு
மீனமி லின்பக் கடல்.

தானப்பயத்திற்றடுமாற்றம் போந்துணையும்—தானபல த்தினாலே ஸம்ஸார தடுமாத்தம்போய் மோக்ஷமாகிற பர்யந்த

மீனமிலின்பக் கடல்—குறைவில்லாமல் ஸுகஸமுத்ரமாகும்.
(௱௩௯)

(இல்லறத்தார் துறவிகளாகிய முனீசுவரர் போன்ருருக்குச் செய்யும் தானத்தின் காரணமாக வாழ்க்கைத் துன்பமாகிய பெருந்தடுமாற்றம் அறவே நீங்கி அதன் பயனுகக் கிடைக்கப்பெறும் பேருகிய வீட்டுப்பேறு ஒன்றே என்றும் அழியாத இன்பக் கடலாகும்.)

(அதிதி சம்விபாகம்)

140. உண்டி மருந்தோ டுறையுள் ளுபகரணங்
கொண்டுய்த்தல் நான்கா வதம்.

உண்டி—அன்ன

மருந்தோடு உறையுள்ளுபகரணம்—ஔஷத த்தோடேகூட ஆவாசம் உபகரண மும்

கொண்டுய்த்தல் நான்காவதும்—கைக்கொண்டு நடப் பிக்கிறது நாலாவதான अतिथिसंविभाग மாம். (௱சம)

(அதிதிகளுக்கு, அன்னமாகிய உணவும் நோய்தீர்க்கும் மருந்தும் வசித்தற்காம் இடமும் அதன் துணையாகிய பிற பொருள்களும் ஆகிய இவற்றைக் கொடுத்து உதவுதலாகிய விரதத்தினை மேற்கொண்டு ஒழுகுவது அதிதிகளுக்கு இடம் கொடுத்து உபசரித்தலாகிய அதிதிசம்விபாகம் என்று கூறப்பெறும்.)

(எடுத்துக்காட்டுகள்)

141. சிறிசேனிட மர்சேனையை பண்ணி யுறைகொடற் கொன்றை யுரை.

சிறிசேனிடமாசேனையை பண்ணி—अन्नदानத்துக்கு श्रीषेणम- हाराजனும் औषधदानத்துக்கு वृषभसेनै யும் பண்ணியும்

யுறைகொடற்கொன்றையுரை—आवासदानத்துக்கு दृष्टान्त மாகச் சொல்லிக் கொள்வது. (௱சக)

(மேலே கூறப்பெற்ற தானங்களைக்கூறி அவற்றிற்குச் சான்று கூறுவோமேயானால் அன்னதானத்துக்கு ஸ்ரீசேன மகாராசனும் மருந்து தானத்திக்கு விருஷபசேனையும் பன்றி யும் இருப்பிட தானத்திற்கு...எடுத்துக்காட்டிகள் என்று கூறலாம்.)

(பூசனை)

142. தேவாதி தேவன் றிருவடிக்குப் பூசனை யோவாது செய்க வுவந்து.

தேவாதிதேவன்றிருவடிக்குப் பூசனை—देव ர்களுக்கெல் லாம் देवனான स्वामियिனுடைய पादத் துக்கு पूजै யை

ஓவாது செய்க வுவந்து—सन्तोष மாக நித்யமும் செய்ய வேணுமென்பதாம். (௱சஉ)

(தேவர்களுக் கெல்லாம் தேவனாக விளங்குகின்ற சுவாமி யினுடைய பாதங்களுக்குரிய பூசையினை நாள்தோறும் உள்ள மகிழ்ச்சியோடு செய்தல் வேண்டும் என்பர்.)

**143. தெய்வச் சிறப்பின் பெருமையைச் சாற்றுமே
மையறு தேரை யுரை.**

தெய்வச் சிறப்பின் பெருமையைச் சாற்றுமே—ஸ்வாமி க்கு பூஜை பண்ணுகிற பெருமையை த்ருஷ்டாந்தத்திலே சொல்லவேணு மென்றால்
மையறுதேரை யுரை—களங்கமற்று இருக்கிற தவளையைச் சொல்லிக் கொள்ளுவதாம். (௱௪௩)

(தேவர்களுக்கெல்லாம் தலைவனான சுவாமிக்குச் செய்கின்ற பூசையின் பெருமையைக் காணுமாறு எடுத்துக் காட்டாகச் சொல்லவேண்டுமேயானால் களங்கமற்று விளங்கு தவளையையே சான்றாகக் கூறிக்கொள்ளலாம்.)

(அதிதி சம்விபாக விரதத்தின் இறப்பு)

**144. பசியதன் மேல்வைத்தன் மூடன் மறைத்தல்
புரிவின்மை யெஞ்சாமை கேடு.**

பசிய—பச்சை வஸ்துஸம்பந்தமும்

அதன்மேல் வைத்தன்—பச்சை வஸ்துவின்மேல் வைப்பதும்

மூடன்—பச்சையிலையினாலே மூடுகிறதும்

மறைத்தல்—முடடானவை மறைப்பதும்

புரிவின்மை—தானங் கொடுக்கிறதிலே ஸந்தோஷ மில்லாமலும்

யெஞ்சாமைகெடு-குறைவில்லாமல் அதிதிஸம்விபாகத்துக்கு ஐந்ததீசாரமாகும். (௱௪௪)

(இலைபோன்ற பசுமை நிறத்தோடுங்கூடிய பொருள்களைப் பயன்படுத்துதல், அப்பசிய பொருள்களின்மேல் பிற பொருள்களை வைத்தல், அவற்றை பச்சை இலைபோன்றவற்றினாலே மூடுதல், முட்டானவற்றை மறைத்தல், தானங் கொடுப்பதில் மகிழ்ச்சியில்லாது கொடுத்தல் ஆகிய ஐந்தும் அதிதி சம்விபாக விரதத்தை மீறி செய்யப்பெறுகின்ற செயல்களாம்.)

(சல்லேகனை)

145. இடையூ றொழிவில்லேய் மூப்பிளவ வந்தால்
கடைதுறத்தல் சல்லே கனை.

இடையூறொழிவில்நோய் மூப்பிளவ வந்தால்—उपसर्गம் வந்த விடத்திலேயம், களிப்பு வந்த விடத்திலேயும் வ்யாதி வந்தவிடத்திலே யும் धर्मத்துக்கு विघ्न வந்தவிடத்திலே யும் மூப்பு வந்தவிடத்திலேயும்

கடைதுறத்தல் சல்லேகனை—अन्त्यकालத்திலே உண்பன, தின்பன, நக்குவன, பருகுவன என்னும் நால்வகை आहारத்தையும் துறப்பது सल्लेखனை என்பதாம். (௱௪௫)

(கலகம் போன்றவற்றாற் இடையூறு வந்த காலத்தும் மிகுதியான பஞ்சம் ஏற்பட்ட காலத்தும் நோய் வந்த காலத்தும் சிறந்த அறச் செயல்களுக்கு குறை ஏற்பட்ட காலத்தும் மூப்பு வந்தடைந்த காலத்தும் இறுதி காலத்தும் உண்பன, தின்பன, நக்குவன, பருகுவன வாகிய எல்லாவகை உணவினையும் துறந்து ஒழுகுவது சல்லேகனை என்று கூறப் பெறும்.)

146. இறுவாய்க்கண் நான்கும் பெறுவாபென் றெண்ணி
மறுவாய் நீக்கப் படும்.

இறுவாய்க்கண்ணான்கும்—கடைசிலே இப்போசொன்ன நாலு प्रकारமும்

பெறுவாமென்றெண்ணி—फलமா மென்றெண்ணி

மறுவாய் நீக்கப்படும்—களங்கமில்லாமல் शरीरத்தை निदानமுதலானத்தை பண்ணுமல் விடப்படும். (௱௪௬)

(வாழ்க்கையின் இறுதிகாலத்தே மேலே கூறப்பெற்ற நான்கு வகையான பலன்களைப் பெறுவோம் என்ற ஆசை காரணமாக இவ்வுடலினை எவ்வித களங்கத்திற்கும் உள்ளாகாதவாது விரைந்து விட்டொழித்தலே சல்லேகனைக்குச் சிறப்புடைத்து.)

147. பற்ருெடு செற்றமே சுற்றந் துடர்ப்பாடு
முற்றுந் துறக்கப் படும்.

பற்ருெடு செற்றமெ—राग्द्वेष மும்
சுற்றந்துடற்பாடு—बन्धु க்கள் மேலாசையும் परिग्रह த்தின் மேல் चिन्तै யும்
முற்றுந்துறக்கப்படும்—समस्त மும் விடப்படும். (௱௪௭)

(உலகப் பொருள்களின் மீதுள்ள மிகுதியான பற்றும் சிலவற்றிலுள்ள வெறுப்பும் உற்ருர் உறவினர்மீது உண்டாகிய ஆசையும் மனைவி மக்கள் முதலானோரிடத்தே தேங்கி நிற்கும் உள்ளப் பற்றும் ஆகிய எல்லாம் துறக்கப்பெறுதலே சிறந்த சல்லேகனைக்காம் பண்புகளாம்.)

148. ஆலோ சனையின் அழிவகற்றி மாதவன்கண்
மீள்வின்றி ஏற்றிக் கொளல்.

ஆலோசனையின்னழிவகற்றி—வந்த दोष த்துக்கு ஆலோனையைப்பண்ணி प्रायश्चित्तம் பண்ணி दोष த்தை परिहरित्து
மாதவன்கண்—मुनीश्वररिடத்திலே
மீள்வின்றி ஏற்றிக்கொளல்—குறைவில்லாமல் கைக்கொள்ளப்படும். (௱௪௮)

(பாவச்செயல்களால் வந்த இடையூறுகளுக்குரிய முறையில் சிந்தித்து அப்பாவத்தினைப் போக்குவதற்கான நற்செயல்களில் ஈடுபட்டு அதன்மூலம் அப்பாவச் சுமையினை நீக்கி, சிறந்தமர்களாகிய முனீசுவரரிடத்தினின்றும் நீங்காது, அவர்கள் காட்டும் நன்னெறிகண் நின்று ஒழுகுதல் வேண்டும்.)

149. கசிவு கலக்க மகற்றி மனத்தை
ஒசியாமல் வைக்க வுவந்து.

கசிவு கலக்க மகற்றி—கசிவான கலக்கத்தைவிட்டு
மனத்தை—मनसै
ஒசியாமல் வைக்க வுவந்து—चलन ப்படாமல் सन्तोष மாக வைக்கப்படும். (௱௪௯)

(மனநெகிழ்ச்சி ஏற்பட்டு வருந்துமளவிற்காகும் உள்ள கலகத்தினை அறவே விட்டொழித்து உள்ள அசைவால் தளராதவாறு மகிழ்ச்சியாகவைத்துப் மாதுகாத்தல் வேண்டும்.)

150. ஊணோடு பாளம் முறைசுருக்கு யோர்ந்துணர்ந்து மானுடம்பு வைக்கப் படும்.

ஊணோடு பானம் முறைசுருக்கு—अन्नपानத்தை क्रमத்தினாலே குறைத்துவந்து

ஓர்ந்துணர்ந்து—நன்றாக विचारि த்தறிந்து

மானுடம்பு வைக்கப்படும்—मनुष्यशरीर த்தை விடப்படும். (௱ருய)

(உடல் வாழ்க்கைக்கு வேண்டிய உணவினையும் நீரினையும் முறையாகக் குறைத்துப் பயன்படுத்திவந்து நாளடைவில் நன்கு தேர்ந்து அறிந்து இல்வுடலோடுகூடிய வாழ்க்கையினால் பயனில்லை என்ற உறுதியினால் இவ்வுடலை நீத்தல் வேண்டும்.)

151. மந்திரங்க ளைந்தும் மனத்துள்வரச் சென்றார்க ளிந்திரர்க்கு மிந்திரரே யென்.

மந்திரங்களைந்தும் மனத்துள் வரச்சென்றார்கள்—पञ्चनमस्कारमन्त्र ங்களைந்தும் मनसि லே सावधा நமாக चिन्ति க்கப்பட்டவர்

இந்திரற்கு மிந்திரரேயென் — देवेन्द्र ர்க்கும் स्वामि யாமென்பது. (௱ருக)

(அருகர், சித்தர், ஆசாரியர், உபாத்தியாயர், சாதுக்கள் ஆகிய ஐவரையும் வணங்குதற்குரிய அ, சி, ஆ, உ, சா என்கின்ற ஐந்தெழுத்துக்களாலாகிய ஐந்து மந்திரங்களையும் நாள்தோறும உள்ளம் ஒன்றுபட சிந்தித்து உச்சரிப்பவர்கள் தேவர்களுக்கெல்லாம் தலைவராகிய இந்திரனுக்கும் மேலான சுவாமியாக விளங்குவர் என்பதாம்.)

(சல்லேகனைக்காம் இறப்பு)

152. சாவோடு வாழ்க்கையை யஞ்சித்தன் மெச்சுதல் வாழ்வோடு நட்டார் நினைப்பு.

சாவோடு வாழ்க்கையை யஞ்சித்தன் மெச்சுதல்—व्याधि முதலான उपद्रव ங் களினாலே கடுக

சாவுவர நினைக்கிறதும் आयुष्य த்தோ
டே இன்னுஞ் சில காலமிராமல்
கடுக சாவுவந்ததென்று ஐயப்படு
கிறதும் என்னைப்போல் सल्लेखनै பண்
ணி நடக்கிறவர்க ளில்லை யென்று
தன்னை மெச்சுகிறதும்

வாழ்வோடு நட்டார் நினைப்பு—ऐश्वर्य த்தோடேகூட मित्रரை
யெல்லாம் விட்டுப்போறேமென்று
நினைக்கிறதும். (௱௫௨)

(நோய்போன்ற தொல்லைகளால், விரைந்து இறந்து படுதல் வேண்டும் என்று நினைப்பது, ஆயுள் நீண்டு மேலும் சில காலம் வாழ்ந்திராமல் விரைவாக இறக்கிறேமே என்று அஞ்சுவது, சல்லேகனை முறைகளில் சிறிதும் வழுவாது மேற்கொள்ளுவார் என்னைப்போன்று வேறு எவருமிலர் என்று தன்னைத்தானே புகழ்ந்து கொள்ளுவது, பலவகையான செல்வத்தையும் சிறந்த நட்பினரையும் விடடுச்செல்லுகிறேமே என்று வருந்துவது ஆகிய நான்கும் சல்லேகனையை மீறிய எண்ணங்களாம்.)

153. நிதானத்தோ டைந்திறப்பு மின்றி முடித்தார்
பதான மறுத்தா ரெனல்.

நிதானத்தோ டைந்திறப்பு மின்றி முடித்தார்—நிதானத்
தோடேகூட ஐந்ததீசாரமில்லாமல்
सल्लेखनाविधि யை साकल्य மாக முடித்தவர்
கள்

பதானமறுத்தாரெனல்—संसारवार्थ னையான पञ्चपरिवर्त्तनையை
கெடுத்தவரென்பதாம். (௱௫௩)

(மேலேகூறிய நான்கு மீறிய செயல்களோடு எதிலும் விரைவின்மையாகிய செயலும் சேர ஐந்து வகையான மீறிய செயல்களை அறவே விட்டொழித்து சல்லேகனையின் விதி முறைகளை முழுவதுமாக ஏற்று முடித்தவர்கள் இல்லற வாழ்க்கைப்பற்றினை மேலும் வளர்த்து நிற்றற்கேதுவான மேற்கூறிய ஐவகை பாவங்களையும் அறுத்தவர்களவர் என்பர்.)

(அறத்தாலாம் பயன்)

154. அறத்துப் பயனைப் புராண வகையிற்
றிறத்துள்ளிக் கேட்கப் படும்.

அறத்துப்பயனை—धर्म त्तिनुडैय फलै
புராணவகையிற்—पुराण வகையினுலே
திறத்துள்ளிக் கேட்கப்படும்—सामर्थ्य त्तिनुலே चिन्ति त्
துக்கேட்கப்படும். (௱ருச)

(மேலே கூறப்பெற்ற அறச் செயல்களினுலாகும் பயனை அறியவேண்டுமேயாயின் சிறந்த புராணங்களில் கூறப்பெறும் வழிவகைகளின்மூலம் தம் திறமையினுலே ஆய்ந்து அறிந்து உணர்தல் வேண்டும்.)

155. பிறப்புப் பிணிமூப்பு சாக்காடின் னுன்கு
மறுத்த லறத்தின் பயன்

பிறப்பு—பிறக்கிறதும்
பிணி—व्याधियும்
மூப்பு—மூப்பாகிறதும்
சாக்காடு நான்கும்—சாகிறதுமான நான்கையும்
அறுத்தலறத்தின் பயன்—கெடுத்தல் धर्मத்தினுடைய फल மென்பதாம் (௱ருரு)

(பிறப்பும் பிணியும் மூப்பும் இறப்பும் ஆகிய நான்கினையும் ஒழிப்பதே அறத்திலாகும் பலன்).

156. பரிவு நலிவினுடைச்சமு மில்லை
யுரிதிற் பிறப்பி லவற்கு.

பரிவுநலிவு னுடைச்சமுமில்லை—व्याकुलமும் उपद्रवமும் भयமு மில்லை யென்பதாம்
யுரிதிற் பிறப்பிலவற்கு — யுரித்தல்லாத பிறப்பில்லாத सिद्धपरमेष्ठिகளுக்கு (௱ருசு)

(சித்திபெற்று உயர்ந்த நிலையடைந்தவர்களாகிய பெரியார்களுக்குப் பிறப்பு என்பது உரியதாக ஆகாததோடு உள்ளத்தே ஏற்படும் கலக்கமும் மனவருத்தம் ஏற்படத்தக்க தொல்லைகளும் அவற்ருலேற்படும் பயமும் என்றும் இல்லாதொழியும்.)

157. கிட்டமுங் காளிதமும் நீக்கிய பொன்போல
விட்டு விளங்கு முயிர்.

கிட்டமுங் காளிதமும் நீக்கிய பொன்போல—புடம்போடப்பட்ட கிட்டமுங் காளிதமும் நீங்கின பொன்னனது போல
விட்டு விளங்குமுயிர்—ध्यानமாகிற अग्निயினலே शरीरமாகிற கிட்டத்தையும் ज्ञानावरणादिकर्मமாகிற अन्तरङ्गमल மான காளிதத்தையும் விட்டு मोक्षத்திலே प्रकाशिத்திருக்கும் जीवனென்பதாம். (௱ரு௭)

(அறம் மேற்கொண்டாரது உயிர், புடம்போட்டுக் குற்றமும் கறையும் நீக்கப்பெற்று விளங்கும் பொன்னினைப்போல தியானம் என்னும் தீயினலே உடலாகிய பாத்திரத்தையும் சிறந்த அறிவாகிய ஒளியினை மறைத்தொழிக்கின்ற அறியாமை என்னும் உள்ளழுக்காகிய கறையினையும் விட்டொழித்து வீடாகிய பேற்றினைப்பெற்று ஒளிமயமாகி விளங்கும் என்ப.)

158. எல்லையி லின்ப முணர்வு வலிகாட்சி
புல்லும் வினைவென் றவற்கு.

எல்லையிலின்பம்—மட்டில்லாத अनन्तसुखமும்
உணர்வு—अनन्तज्ञानமும்
வலிவு—अनन्तवीर्यமும்
காட்சி—अनन्तदर्शनமும்
புல்லும் வினைவென்றவற்கு—कर्मத்தைக் கெடுத்த सिद्ध परमेष्ठिகளுக்குக் கூடுமென்பதாம். (௱ரு௮)

(அறச்செயல்களின் வழி தீவினைகளை வென்று விளங்கும் உயர்ந்த நிலையடைந்த சான்றோருக்கு, எல்லாவிதமான அளவற்ற சுகமும் எல்லையில்லாத பரந்த அறிவும் மிக நிறைந்த எல்லாவகையான வல்லமையும் பரந்து விளங்கும் காட்சியும் என்றும் கைகூடும் என்று கூறுவர்.)

159. உலக மறியினு மென்று மறியார்
நிலையை நிலைபெற் றவர்.

உலகமறியினுமென்றுமறியார் — கீழ்லோக மேலோகமானலும் मोक्षத்தை அடைந்தவர்கள்

ஒருக்காலும் திரும்பி வாராகளென் பதாம்.

நிலையை நிலைபெற்றவர்—नित्य மான मोक्ष த்தை அடைந்த வர்கள் अनन्तकालान्तर மாயிருப்பார்க ளென்பது तात्पर्य ம் (௱௫௯)

(என்றும் அழியா நிலைபேறு கொண்டதாகிய வீட்டுப் பேற்றினைப் பெற்றவர்கள், உலகம் கீழ்மேலாக மாறும் நிலை யேற்பட்டாலும் திரும்பி வந்து இம்மண்ணுலகினையடைய மாட்டார்கள்; நிலையான அப்பேரின்பத்தே காலம் உள்ள ளவும் நிலைபெற்று விளங்குவார்கள் என்பதே பொருளாகும்.)

160. மூவுலகத் துச்சி சூடா மணிவிளக்குத்
தோவகையிற் சித்தி யவர்.

மூவுலகத்துச்சி—மூன்று லோகத்துக்கு மேலாக सिद्धक्षेत्र த்திலே

சூடாமணிவிளக்கு—चूडारत्न ம் போல प्रकाशि த் திருப்பர்

தோவகையிற் சித்தியவர்—கூடியிருக்கிற सिद्धपरमेष्ठि கள்.

(சித்தி பெற்று உயர்ந்த நிலையடைந்து விளங்குவோர் மூன்று உலகிற்கும் மேலாக விளங்கும் சித்த க்ஷேத்திரத்தில் சூடாமணி போலும் ஒளிபெற்று வீற்றிருப்பர்.)

(இல்லறத்தாரின் நிலை)

161. பதினோர் நிலைமையர் சாவகரென்று
விதியி னுணரப்படும்.

பதினோர் நிலைமையர் சாவகரென்று—பதினொரு நிலையை யுடையவர்கள் श्रावक ரென்று

விதியினுணரப்படும்—क्रम த்தினாலே அறியப்படும் (௱௬௧)

(இல்லறத்தினின்றும் ஒழுகும் முறையினை மேற்கொண் டவர்கள் அற நூல்கள் கூறும் முறைப்படி, தரிசனிகன், விரதிகன், சாமாயிகன், புரோஷதோபவாசன், சித்தவிரதி, அபுக்தன், பிரமசாரி, அநாரம்பன், அபரிக்கிரகன், அனனு மதன், உத்திட்டன் ஆகிய பதினொரு நிலையையுடையவர் களாவர்.)

(தரிசனிகன்)

162. காட்சியிற் றிண்ணென்று சீல விரதங்கண்
மாட்சி யிலாதெரி சனன்.

காட்சியிற்றிண்ணென்று — सम्यक्त्व த்திலே கெட்டி யென்று
शीलव्रत ங்கண் — शीलव्रत ங்களில்
மாட்சியிலாதெரிசனன் — பெருமையில்லாதவன் दर्श- நிக னென்றும் முந்தின நிலையாம். (௱௬௨)

(காட்சியாம் அறிவில் மிகத் திண்ணியனாய் பிறவாகிய ஒழுக்க விரதங்களில் பெருமையில்லாதவன் 'தரிசனிகன்' என்னும் பெயருடைய முதல் நிலையினன் ஆவான்.)

(விரதிகன்)

163. வதமைந்தும் சீலமோரேழுந் தரித்தான்
விதியான விரதி யெனல்.

வதமைந்தும் — अणुव्रत மைந்தும்
சீலமோரேழும் தரித்தான் — गुणव्रत மூன்றும் शिक्षाव्रत ம் நான்கும் ஏழு प्रकार மான शीलव्रत த்தை யும் धरि த்தவன்
விதியானவிரதியெனல் — स्थावरजीवनिवृत्ति யில்லாத त्रसजीवनिवृत्ति யான இரண்டா நிலையான व्रति களும் (௱௬௩)

(மேலே கூறப்பெற்ற ஐந்துவகையான அணுவிரதங்களை யும் குணவிரதம் மூன்று, சிட்சாவிரதம் நான்கு ஆகிய ஏழு வகையான ஒழுக்க விரதங்களையும் ஒழுங்கே கடைபிடித் தொழுகுபவன் இயங்கா நிலையினின்றும் நிவர்த்தி பெருத இயங்குநிலையினின்றும் நிவர்த்திபெற்ற இரண்டாவது நிலை யான 'விரதிகன்' என்று கூறப்பெறுவான்.)

(சாமாயிகன்)

164. எல்லியுங் காலையு மேத்தி நியமங்கள்
வல்லியான் ஸாமா யிகன்.

எல்லியுங்காலையுமேத்தி — रात्री பகல் त्रिसन्ध्या காலங்களி லேயும் जपस्तोत्र த்தை

நியமங்கள்வல்லியான்–நியமங்களாக பண்ண வல்லவன்
சாமாயிகன்—सामायिक னென்றும் மூன்ரும் நிலேயாம்.
(ாசுச)

(காலே, நண்பகல், மாலே என்கிற மூன்று காலங்களிலும் மனத்திற்குள்ளே போற்றி வணங்குவது, வெளிப்படையாகத் துதித்து வணங்குவது ஆகிய முறைகளில் தவருது ஆற்ற வல்லவன் இல்லறத்தாருள் மூன்ருவது நிலேயான 'சாமாயிகன்' என்று கூறப்பெறுவான்.)

(போசதன்)

165. ஒருதிங்கண் ஞல்வகை பவ்வமே நோன்பு
புரிபவன் பொசத ஞம்.

ஒருதிங்கண்ஞல்வகைபவ்வமே—ஒரு मासै யிலே நாலு प्रकार மான पर्वत्ति லே
ேைன்புபுரிபவன்பொசதஞம்—उपवासं பண்ணுகிற நோன் பிஞலே तात्पर्यं முள்ளவன் प्रोषधोपवास மென்றும் நாலாம் நிலேயாம். (ாசுரு)

(ஒரு மாதத்தே நான்கு வகையான பருவத்திலும் உண்ணுமை மேற்கொள்ளுகின்ற நோன்பிலே கருத்துள்ளவஞக விளங்குபவன் இல்லறத்தாருள் நான்காம் நிலேயான போசதன் (புரோஷதோபவாசன்) என்று கூறப்பெறுவான்.)

(ஸச்சித்தவிரதி)

166. பழமிலே காயும் பசையைத் துறந்தான்
றழிவகன் றச்சித்த ஞம்.

பழமிலே காயும் பசையைத் துறந்தான்—பழம், இலே, காய், பச்சை वस्तुवै க் கொள்ளாமல் பாகம் பண்ணிக் கொள்ளுகிறவன்
அழிவகன்றச்சித்தஞம்—अतीचार மில்லாமல் நடக்கிறவன் सचित्त விரதியென்று ஐந்தாம் நிலே யாம். (ாசுசு)

(பழம், இலே, காய் முதலிய உண்பொருள்களே சமைக்காமல் உண்ணுதவனும், விரத நெறியில் தவருதவனும ஆகி

வன் ஸச்சித்த விரதி எனப்படுபவன். இது ஐந்தாம் நிலை யாகும்.)

(இராத்திரி அபுக்தன்)

167. இருளின்க ணுல்வகை யூணுந் துறந்தா னிராத்திரிய புத்த னெனல்.

இருளின்கணுல்வகை யூணுந் துறந்தான் — ராத்ரிகால த்திலே நால்வகையான அந்ந த்தையும் விட்டு दिवा ब्रह्मचारि யுமாக நடக்கிறவன்
இராத்திரியபுத்தனெனல்—रात्रिभुक्त னென்று மாரும் நிலை யாம் (௭௬௭)

(இரவில் நால்வகையான உண்டியையும் தவிர்த்து, பகலில் புலனடக்கத்துடன் ஒழுகுபவன் இராத்திரி அபுக்தன் (இரவில் புசியாதவன்) என்னும் நிலையை அடைபவன்).

குறிப்பு:—உரையில் ராத்ரி புக்தன் என்னும் சொல் ராத்ரி அபுக்தன் என்னும் பதமாக மாற்றி வாசித்தல் வேண்டும்.

(பிரமசாரி)

168. உடம்பினை யுள்ளவாறோர்ந் துணர்ந்து, காம மடங்கியான் பம்ம னெனல்.

உடம்பினையுள்ளவாறோர்ந்துணர்ந்து—शरीर த்தை அசுசி யென்று உள்ளபடியறிந்து
காமமடங்கியானபம்மனெனல்—काम த்தை விட்டவன் ब्रह्मचारि யென்னு மெழாம் நிலையாம். (௭௬௮)

(இந்நிலை ஏழாவது ஆகும். இந்நிலையில் உள்ளவனை பிரமசாரி எனக் கூறுவர். இவன் சரீரத்தை தூய்மையற்ற தாகத் தெளியப்பெற்று இல்வாழக்கையில் அவாவை விட்ட வனுமாவான்).

(அநாரம்பன்)

169. கொலைவரு மாரம்பஞ் செய்தலின் மீண்டா னலகில வாரம்ப னென்.

கொலைவருமாரம்பஞ்செய்தலின் மீண்டான்—கொலையி னுலே வரப்பட்ட कृष्यारम्भ த்தை விட்டவன்

அலகிலனாரம்பனெனன்—இலக்கத்தினாலே अनारम्भ னென்றும் எட்டாம் நிலையாம். (௱௬௯)

(பயிர்த்தொழில் செய்யின் அது (புழு, பூச்சி) கொலைக்குக் காரணமாகும் என்றறிந்து அதையும் விட்டுவிட்டவன் அனாரம்பன் என்ற எட்டாவது நிலையை ஏறியவனாவான்.)

(அபரிக்கிரகன்)

170. இருதொடர்ப் பாட்டின் கட்டுக்க மறுத்தா
னுரிதி னபரிக்கிற கன்.

இருதொடர்ப்பாட்டின்கட்டுக்க மறுத்தான் — बाह्यपरिग्रह மும் आभ्यन्तरपरिग्रह முமான இரண்டு प्रकार மான परिग्रह த்தையும் पुत्र னிடத்திலே வைத்து चैत्यालय த்திலேயிருந்து धर्मचिन्तै யிலே காலங்கழிக்கிறவன்
உரிதினபரிக்கிறகன்—உரிமையினாலே अपरिग्रह னென்றுமொன்பதாம் நிலையாம். (௱௭0)

(வெளித்துடர்புகளையும், (மனை, வீடு, பணம்) உட்துடர்புகளையும் (மனைவி, மக்கள், சுற்றம்) அறவே தன்னின்று நீக்கி அவைகளை தன் மகனிடம் ஒப்புவித்து, சிந்தையற்றவனாய் சைத்ய கிருகத்தில் தர்ம சிந்தையில் மூழ்குபவன் அபரிக்கிரகன் (யாவற்றையும் விட்டவன்) என்னும் நிலையை அடைபவனாவான்).

(அனுமதிவிரதன்)

171. யாதுமுடன்பாடு வாழ்க்கைக் கணில்லவன்
மாசி லனு மதன்.

யாதுமுடன்பாடு வாழ்க்கைக்கணில்லவன்—संसार வாழ்க்கையிலே ஒன்றிலேயும் अनुमोद ம் பண்ணுதவன்
மாசிலனுமதன்—களங்கமில்லாத अनुमति व्रत னென்றும் பத்தாம் நிலையாம். (௱௭௧)

(இல்லற வாழ்க்கையில் அறவே மகிழ்ச்சி காட்டாதவனும், மகிழ்ச்சியில் கட்டுப்பாடு உள்ளவனும் (துறவறத்தில்)

யாகியவன் அனுமதி விரதன் எனப்படுவன். இதையே அனுமதன் என்கிற நிலையாகவும் சிலர் குறிப்பர். அங்கே கட்டுப்பாட்டை மீறின இச்சைகளை கனவிலும் கருதாதவன் எனப் பொருள் கொள்க.)

குறிப்பு :—இச்செய்யுளின் முதல் அடி அனுமோதம் பண்ணுதவன் என்பதாலே அனனுமதன் என்பதையும் இரண்டாம் அடி அனுமதிவிரதன் என்பதால் குறிப்பிட்ட விரதத்தை உடையவர் என்பதையும் நோக்குங்கால் விரோதம் போல் தோன்ற இடமுண்டு. இங்கு அனுமதி என்பது ஸம்ஸாரத்தைபற்றி சிறிதும் சிந்தியாமை எனக்கொண்டால் விரோத பரிகாரமும்.

(உத்திட்ட பிண்டன்)

172. மனைதுறந்து மாதவர்தாள டைந்து நோத்து
வினை யறுப்பா னுற்றிட்டனும்

மனை துறந்து—மனையைவிட்டு
மாதவர்தாளடைந்து—मुनीश्वर ருடைய पाद த்தைச் சேர்ந்து
நோத்து—तपसै ப் பண்ணி
வினையறுப்பானுற்றிட்டனும்—कर्म த்தைக் கெடுக்கப்பட்டவன் தன்னைக் குறித்து பண்ணப் பட்ட अन्न த்தையும் கொள்ளாதவன் उद्दिष्टपिण्डव्रति யென்றும் பதினொன்ரும் நிலையாம். (௱௭௨)

(ஆசாபாசங்களை (மண்ணாசை, பெண்ணாசை,)த் துறந்து தவத்தால் உயர்ந்த அர்கர் தாளடைந்து சமணர் ஒழுக்கங்களைக் கைபிடித்து தனக்கென்றே சமைக்கப்பட்ட அன்னத்தையும் உட்கொள்ளாமல் இருட்பின் செய்வினையை அறுக்கிருன். இந்நிலையை உத்திட்ட பிண்டன் என்பர்)

(பதினோறு நிலைகளின் இயல்பு)

173. முன்னை குணத்தோடு தத்தங்குண முடமை
பண்ணிய தான மெனல்.

முன்னை குணத்தோடு தத்தங்குணமுடமை—முந்தின दर्श निகனிலையோடுகூட சொன்னதங்

தாங் குணங்களுடனே கூடி நடந்தால்

பணணியதானமெனல்—विस्तरि ச்சு சொல்லப்பட்ட நிலேயோடே கூடின दान மென்பதாம். (௱எ௩)

(இதுகாரும் கூறப்பட்ட நிலேகள் பதினொன்றையும் கடைப்பிடித்து ஒழுகினுல் இது முறைவழுவாமல் செய்த தானத்தின் நிலேயை ஒக்கும)

(நூலே உணரும் முறை)

174. பாவம் பகையோடு சுற்றமிவை சுருக்கி
மோவ மோடின்றி யுணர்.

பாவம் பகையோடு சுற்றமிவை சுருக்கி—பாவமும் பகையோடுங் கூடி சுற்றத்திலேயும் பற்று விட்டு
மோவமோடின்றியுணர்—மோகமில்லாமல் நன்ருகஅறிகவென்பதாம். (௱எ௪)

(இல்வாழ்க்கையின் இன்றியமையாத தன்மையான பாசம், பகை முதலிய பாவ காரியங்களின் அடிப்படையை பற்றறவே ஒழித்து, அஞ்ஞானமின்றி தத்துவத்தை நன்ருக அறிதல் வேண்டும்.)

(இந்நூலின் சிறப்பு)

175. அருங்கலச் செப்பினை யாற்றத் தெளிந்தார்க்
கொருங்கடையு மாண்பு திரு.

அருங்கலச் செப்பினையாற்றத் தெளிந்தார்க்கு—அருங்கலச் செப்பினை நன்ருகத் தெளிந்த பேருக்கு
ஒருங்கடையுமாண்புதிரு — பெருமையான स्वर्गमोक्षऐश्वर्य மொருங்கே வந்தடையு மென்பதாம். (௱எ௫)

(அருங்கலச் செப்பினை திருத்தமாக அறிந்தபேருக்கு இம்மை, மறுமைகளில் நற்செல்வமும், வீடுபேறும் தானே வந்தடையும்.)

(இந்நூலின் சிறப்பு)

**176. வந்தித் தோதினுஞ் சொல்லினுங் கேட்பினும்
வெந்து வினையும் விடும்.**

வந்தித்தோதினுஞ் சொல்லினுங் கேட்பினும்— வந்தனையைப் பண்ணி படிக்கிற பேர்களுக்கும், சொல்லுகிற பேர்களுக்கும், கேட்கிற பேர்களுக்கும்

வெந்துவினையும்விடும் — ஜீவனிடத்திலே கர்மமெல்லாம் விட்டுப் போமென்பதாம் (௱எசு)

(இந் நூலான அருங்கலச் செப்பினை தக்கமரியாதையுடன் படிக்கிற பேர்களுக்கும், உபதேசிக்கிற பேர்களுக்கும், அதைச் சொல்லிக் கேட்பார்களுக்கும் வினைதானாக கழன்று போம்.)

(குறிப்பு:—இப்பாட்டும் இதற்குமுன் உள்ளதும் இந் நூலின் சிறப்பை குறிப்பிடும் வகையில் அமைந்துள்ளன. இந்நூற் பெயரினை உற்றுநோக்கில் இது 3 பதங்களின் சேர்க்கை எனப்புலனாகும். அதாவது அருங்-கலன் - செப்பு விலை உயர்ந்த அணிகலன்களைக் கொண்ட பெட்டகம். இது சமணர்களின் "ரத்தினத்ரயம்" என்கிற ஒழுக்க நிலையின் தன்மைகளைக்கும் குறிக்கும் தமிழ்ச்சொல்லாம்.)

**177. தப்பினின் மீளாக் கடுத்த னீருற்ற
வுப்பினின் மாய்ந்து கெடும்**

தப்பினின் மீளாக்கடுத்தவன்—தப்புவந்தால் प्रायश्चित्त பண்ணி परिहरि யாதபேர்

நீருற்றவுப்பினின்மாய்ந்துகெடும்—தண்ணீரிலே போட்ட உப்பு கரைந்து போகிறாப்போல கெடுமென்பதாம். (௱எஎ)

(ஒழுக்க நெறிகளிலே ஊறு நேர்ந்துவிடின் அதற்குத் தக்கவை செய்து தவற்றினை நீக்கிக் கொள்ளாவிடில் அந்த குற்றம் தண்ணீரில் கரைந்து இருந்து கெடுக்கும் உப்புபோல அவனை அழித்துவிடும்.)

178. **காம வெகுளி மயக்க மிவைமூன்றும்
நாமங்கெட கெடு நோய்.**

காமவெகுளி மயக்கமிவை மூன்றும்—रागद्वेषमोह மென்னும் மூன்றும்
நாமங்கெட கெடுநோய்—பேர்கெட संसार மென்னும் व्याधि கெடுமென்பதாம். (௱எஅ)

(ஒருவனுக்கு ஆசை, வெறுப்பு, அஞ்ஞானம் இவை மூன்றும் அகலஅவனுக்கு சம்சாரமாகிற பிணி அகலுமென்பதாம்)

179. **முத்திநெறி காட்டும் முன்னறியாதோர்க் கெல்லாஞ்
சித்தி யருங்கலச் செப்பு.**

முத்திநெறி காட்டும்—मोक्षमार्ग த்தைக் காட்டும்
முன்னறியாதோர்க்கெல்லாம்-முன்னொருக்காலு மறியாத பேர்க்கெல்லாம்
சித்தியருங்கலச்செப்பு—प्रसिद्धि யான அருங்கலச் செப்பென்பதாம். (௱எகூ)

(இந்த நூலான அருங்கலச்செப்பு இதுவரையில் உண்மையை அறியாத பேர்களுக்கும் நெறிநிலையைக் காட்டி வீடாகிற பேற்றை அடைவிக்கும்.)

180. **தீராவினை தீருஞ் சித்திபத முண்டாக்கும்
பாரா யருங்கலச் செப்பு.**

தீராவினைதீரும்—தீராதவினையெல்லாம் தீரும்
சித்திபதமுண்டாக்கும்—सिद्धिपद முண்டாம்
பாராயருங்கலச் செப்பு—அருங்கலச் செப்பைப் பாரென்பதாம். (௱அ௰)

(எத்தகைய சித்தியை விரும்புவோரும் அருங்கலச்செப்பைக் காண அதில் வேண்டியவற்றை அடையவழியுண்டு என்று ஆசிரியர் அடித்துக் கூறுகிறார்.)

குறிப்பு :—பாக்கள். 177 முதல் 180 வரையில் நூலின் பயனுக அமைந்துள்ளன. ஆசிரியர் எஸ் ராஜம் அவர்களால்

பதிப்பிக்கப்பெற்ற அருங்கலச் செப்பு மூலத்தில் உள்ள 181ம் பாட்டு சுவடியில் காணப்படவில்லை.*

அருங்கலச் செப்பு व्याख्यानम् எழுதி முடிந்தது. முற்றும்.

ओम् श्रीमत्पञ्चगुरुभ्यो नमः। नमो जिनाय। सिद्धं नमः॥

प्लवनाम संवत्सरं ஆடி மீ ௰௧ ௳

मङ्गलवासरं दिवसं प्रथमै तिथि धनिष्ठा नक्षत्रं सौभाग्य नामयोगं कौलवा करण முங் கூடின शुभयोगदिन த்தில் அருங்கலச்செப்பு எழுதி முடிஞ்சுது-முற்றும்.

श्रीवीतरागाय नमः। नमः सिद्धेभ्यः।

श्रीमच्चतुर्विंशति तीर्थंकर परमजिनदेवेभ्यो नमः॥
करकृतमपराधं क्षन्तुमर्हन्ति सन्तः॥

பின்குறிப்பு:—குறள்பா 166 முதல் முடிவுவரை உள்ள கருத்துரைக் குறிப்புகளை எழுதியவர் திரு ர. ந. ஸம்பத்.

கர்மயோக ஞானயோக விளக்கப் பாடல்

மாடுபுல் லைத்தின் றிறந்தாலு முத்தியோ
    மரமட்டை தின்றுழலுவீர்
மண்டூக மீனுமை சலமூழ்கில் முத்தியோ
    வருந்தியே சல மூழ்குவீர்

ஆடுதழை சருகுதின் றிறந்தாலு முத்தியோ
    அடவியிற் சருகு தின்பீர்
அண்ணர்க ளிறந்தாலு முத்தியுண் டாகுமோ
    அவரவர்கள் சன நாசமே

வீடுதனில் மூசிகம் வங்கிலுறை முத்தியோ
    வீணிலே குகையிலுறைவீர்
மென்குழவி பால்குடித் திறந்தாலும் முத்தியோ
    விரும்பியே பாலுண்ணுவீர்

ஊடுவழி யூடுருவி நாடிவழி யூடே
    உள்ளொழுகி மண்டியுயிர் போய்
உறையும்வகை யறியாமல் உழலுமவ ருபதேசம்
    உண்மையிது காண் ஒக்குமே.

மூலம் எண். R. 428 (b) - ஓலை

|| श्रीः ||

|| त्रिलोचनशिवाचार्यकृता सिद्धान्तसारावलिः ||

|| अनन्तशम्भुकृतव्याख्यासहिता ||

Edited by

Thiru. T. H. VISWANATHAN

Thiru. P. G. SEETHARAMAN

Thiru. R. GANESAN

(Sanskrit Pandits of this Library)

(Continued from page 48 of Volume XIX No. 2.)

इन्द्रइन्द्रजयौ वायुकोणे रुद्ररुद्रदासौ पूज्यौ भवतः। **बहिरापवत्सा-** द्बाह्ये स्थितपदपङ्क्तौ **कोणार्धेषु** ईशानैकपदस्थितार्धपदे उत्तरगतार्धपदं त्यक्त्वा पूर्वगतार्धपदमारभ्य स्थितपदेषु **अपरे** ईशानादयोऽष्टदेवाः वक्ष्यमाणनामधेय-युक्ताः **अष्टपदिकाः** पूर्वपङ्क्तौ एकैकपदभाजनत्वेनाष्टपदयुक्ताः पूजनीयाः। ईशानकोणार्धे पूर्वार्धे ईशानः पूजनीयः। अग्निकोणार्धे अन्तरिक्षः पूजनीयः। उक्तं च—

ईशानार्धपदे चेशः पर्जन्यश्च जयन्तकः।
महेन्द्रश्च तथादित्यः सत्यश्च भृशकस्तथा ॥
अन्तरिक्षोऽग्निकोणार्धे शेषार्धे चाग्निरेव च ॥ इति ॥

एवमग्न्यादयोऽष्टौ याम्यपङ्क्तौ पूजनीयाः। पश्चिमपङ्क्तौ पश्चिम-पदार्धमारभ्य पित्रादयोऽष्टौ पूजनीयाः। उत्तरपङ्क्तौ उत्तरपदार्धमारभ्य वाय्वादयोऽष्टौ पूजनीयाः। बाह्यपदात् (?) अन्ये चरक्यादयोऽष्टौ देवाः पूजनीयाः। **ऐशेन्द्रतः** ईशानादितः इन्द्रादितः ईशानाग्निनिर्ऋतिवायुकोणेषु चरक्यादयश्चतस्रः पूजनीयाः। इन्द्रयमवरुणकुबेरेषु स्कन्दादयः पूजनीयाः। उक्तं च—

वास्तोर्बाह्ये चरक्याद्याः शङ्कुस्थापनवर्जिता
चरकी च विदारी च पूतना पापराक्षसी ॥

ईशानादिषु कोणेषु राक्षस्योऽत्र व्यवस्थिताः ।
स्कन्दोऽर्यमा च जम्भश्च पिलिपिञ्छग्रहा इमे ॥
वास्तुबाह्ये क्रमाद्दिक्षु सम्पूज्याः पदवर्जिताः । इति ॥ १५० ॥

एकाशीतिपदवास्तूद्धारपूर्वकं त्रिपञ्चाशद्वास्तुदेवतानामान्याह - एकाशीतीति ।

एकाशीतिपदेऽब्जजो नवपदः षट्त्रिस्थरज्ज्वष्टकं
चापाद्या द्विपदा मरीचिकमुखाः षड्गाः पदस्थाः परे ।
ब्रह्माद्योऽथ मरीचिकश्च सविता सावित्रवैवस्वतौ
इन्द्रश्चेन्द्रजयोऽथ मित्र इतरो रुद्राह्वयो रौद्रकः ॥ १५१ ॥

दासश्चाथो धराद्यो धर इति च तथापापवत्सो बहिः स्या-
दीशः पर्जन्यनामा जय इति मघवान् सूर्यसत्यौ भृशश्च ।
व्योमाख्योऽग्निश्च पूषा वितथ इति ग्रहाध्यक्षतश्चाद्धदेवः
गन्धर्वो भृङ्गराजो मृग इति पितृदौवारसुग्रीवसंज्ञाः ॥ १५२ ॥

पौष्पोदन्तः प्रचेता इति दितितनुजः शोषरोगौ च वायुः
नागो मुख्योऽथ भल्लो विधुरिति परतः सौम्यनामादितिश्च ।
दित्याख्यो बाह्य ऐशाच्छरकिसुविदरी पूतना पापराक्ष-
स्याख्या स्कन्दोऽर्यमा जम्भक इति पिलिपिञ्छो ग्रहाः
पूर्वतश्च ॥ १५३ ॥

एकाशीतिपदे पूर्वोत्तराग्रदशसूत्रेणैकाशीतिपदीकृते क्षेत्रमध्ये **अब्जजः** ब्रह्मा **नवपदः** नवपदयुक्तः । नवपदे ब्रह्मा पूज्य इत्यर्थः । **षट्त्रिस्थरज्ज्वष्टकं** षट्पदपदस्थाश्चतस्रो रज्जवः त्रिपदपदस्थाश्चतस्रो रज्जवः । एवं रज्ज्वष्टकं भवति । उक्तं च—

शान्तिर्यशोवती कान्ता विशाला प्राणवाहिनी ।
सती वसुमती नन्दा सुभद्रा च मनोरमा ॥

दश नाड्यस्स्मृता ह्येताः प्रत्यक्प्राचीमुखोद्गताः ।
हिरण्या सुप्रभा लक्ष्मीः विभूतिर्विमला स्त्रियः ॥

जया ज्वाला विशोका च इडा चैवोत्तरामुखाः ।
वंशद्वयं यथापूर्वं रज्जवोऽष्टौ तथैव च ॥
त्रिपदा षट्पदा किन्तु ब्रह्मा नवपदे स्थितः ॥ इति

अत्र रज्ज्वष्टकविन्यासः ईशानाद्यारभ्य याम्यगतचतुर्थपदं गृहीत्वा तत्पद-समानकोणषट्पदपर्यन्तं कर्णसूत्रवदेकरज्जुः कार्या । अग्निकोणादारभ्य उत्तर-गतचतुर्थपदात् षट्पदपर्यन्तं रज्जुः कार्या । एवं निर्ऋतिवायुकोणयोः कार्या । एवं षट्पदस्थाश्चतस्रो रज्जवः । ईशाग्नित्रिपदे त्रिपदस्थाने रज्जुरेका कार्या । अग्निनिर्ऋतिवायुकोणेष्वपि कार्या । एवं त्रिपदस्थाश्चतस्रो रज्जवः । एवं रज्ज्वष्टकं भवति । **आपाद्याः** आपाद्या आपवत्साद्याश्चाष्टौ देवाः द्विपदाः ब्रह्मस्थानादी-शादारभ्य द्विपदे द्विपदे स्थिताः पूज्याः । **मरीचिकमुखा** मरीच्याद्याश्चत्वारो देवाः ब्रह्मस्थानात् पूर्वादिषु दिक्षु **षड्गाः** षट्पदस्थाः पूज्याः । **परे** ईशादयो द्वात्रिंशद्देवाः ईशानादिकोणादारभ्य **पदस्था** एकैकपदस्थिताः **ब्रह्माद्यो** वास्तुदेवानां मध्ये ब्रह्मा प्रथमभूत इत्युच्यते । **मरीचिकः** मरीचिरिति देवः स्वार्थे कप्रत्ययः । **सवितेति सावित्र** इति । **वैवस्वतः** विवस्वानित्यर्थः । **इन्द्र** इति **इन्द्रजय** इति । **इतरः** अन्यभूतः **मित्र** इति । **रुद्राह्वयः** रुद्र इति नामधेययुक्तः **रौद्रको** रुद्रसम्बन्धी **दासः** रुद्रदास इत्यर्थः । **धराद्यः** धराशब्दपूर्वः **धरः** धराधर इत्यर्थः । **आप** इति **आपवत्स** इति **बहिः स्यात्** बहिश्शब्दोऽत्र काकाक्षिन्यायवदुभयत्र सम्बन्धयुक्तः । पूर्वोक्तदेवाः ब्रह्मस्थानस्य समीपपङ्क्तिस्थाः । वक्ष्यमाणेशानादयो देवाः । पूर्वोक्तात् बाह्या इत्यर्थः । **ईश** इति **पर्जन्यनामा** पर्जन्य इति । **जय** इति जयन्त इत्यर्थः । **मघवान्** महेन्द्र इत्यर्थः । **सूर्य** इति **सत्य** इति **भृश** इति **व्योमाख्य** इति **अग्निरिति** **पूषा** इति **वितथ** इति **ग्रहाध्यक्ष** इति **श्राद्धदेव** इति **गन्धर्व** इति **भृङ्गराज** इति **मृग** इति **पितेति** **दौवार** इति **सुग्रीवसंज्ञः** सुग्रीव-नामधेयः इति । **पौष्पोदन्तः** पुष्पदन्त इत्यर्थः । **प्रचेता** वरुण इत्यर्थः । **दितितनुजः** असुर इत्यर्थः । **शोष** इति **रोग** इति **वायुरिति** **नाग** इति **मुख्य** इति **भल्ल** इति भल्लाट इत्यर्थः । **विधुस्सोम** इत्यर्थः । **परतः** ऊर्ध्वमृचीति (?) [**सौम्यनामा**] **अदितिरिति** **दित्याख्यो** दितिनामधेय इति **बाह्ये** पदात् बाह्ये

ऐशादीशानादारभ्य ईशानाग्निनिर्ऋतिवायुकोणेषु यथाक्रमं **चरकीति सुविदारीति पूतनेति पापराक्षस्याख्या** पापराक्षसीतिनामधेया पूजनीया। **स्कन्द** इति **अर्यमेति जम्भ** इति **पिलिपिञ्छ** इति **ग्रहाः**। एते चत्वारो ग्रहनामधेया इत्यर्थः। **पूर्वतः** पूर्वादारभ्य पूर्वयाम्यपश्चिमोत्तरादिषु क्रमेण त्रिपञ्चाशद्वास्तु-देवाः पूजनीया इत्यर्थः। उक्तं च—

ब्रह्मेशपर्जन्यजयमहेन्द्ररविसत्यकाः।
भृशोऽन्तरिक्षः सप्तार्चिः पूषा वितथसंज्ञकः॥
ग्रहाध्यक्षः प्रेतपतिर्गन्धर्वो भृङ्गराण्मृगः।
पितृदौवारसुग्रीवपुष्पदन्तप्रचेतसः॥
असुरः शोषरोगौ च वायुर्नागोऽथ मुख्यकः।
भल्लाटश्चैव सोमोऽथो उरगोऽदितिरेव च॥
मरीचिश्च विवस्वांश्च मित्रश्चैव धराधरः।
आपापवत्सौ सविता सावित्रेन्द्रेन्द्रजित्ततः॥
रुद्रोऽथ रुद्रदासश्च चरकी च विदार्यथ।
पूतनापापराक्षस्यौ स्कन्दोऽर्यमाऽथ जम्भकः।
पिलिपिञ्छ इति प्रोक्तास्त्रिपञ्चाशच्च देवताः॥ इति ॥ १५३ ॥

लिङ्गपिण्डकादौ आत्मादित्रितत्वन्यासक्रमसूचनं पूर्वार्धेनोक्त्वा उत्तरार्धेना-धारशक्तिन्याससूचनं चाह - **आत्मेति** ॥

आत्माविद्याभिधानं शिव इति च पदं यच्च तत्वत्रयाख्यं
त्विच्छाज्ञानक्रियाविष्करणपदगतं ब्रह्मविष्ण्वीशदेवम्।
प्रत्यात्मस्थमथाध्वनीह कुटिलाजातं निवृत्त्यादितो
भिन्नं पूज्यपदाधरस्थजगति व्याप्त्या त्रिधावस्थितम्॥१५४

आत्माविद्याभिधानं आत्मेति विद्येति नामधेयमुक्तं **शिव इति च** शिवनामधेययुक्तं **पदं यत् तत्त्वत्रयाख्यं** तत्वत्रयमितिनामधेयं भवति। आत्म-तत्वमिति विद्यातत्वमिति शिवतत्वमिति भवतीत्यर्थः। **इच्छाज्ञानक्रियाविष्करण-पदगत**मिच्छाशक्ति[:] ज्ञानशक्ति[:] क्रियाशक्तिरिति प्रकटीकृतपदेषु विद्यमानं अत्र

आत्मतत्वस्य क्रियाशक्तिः। विद्यातत्वस्य ज्ञानशक्तिः। शिवतत्वस्येच्छाशक्तिः। उक्तं च—"शिवविद्यात्मतत्वं चेदिच्छाज्ञानक्रियान्वितम्" इति। अत्र ग्रन्थे आत्मतत्त्वादिना तत्त्वत्रयं चोक्त्वा इच्छादिशक्तित्रयस्य चोक्तत्वात् एकदात्मतत्वस्येच्छाशक्तित्वमस्तीति द्योतितं भवति। तथा अघोरशिवाचार्येण प्रथमं "शिवतत्वाधिपायै इच्छायै नमः" इत्युक्तत्वात्। 'तदूर्ध्वमेका। एवं पिण्डितेषु शिलावृक्षेष्वपि आत्मविद्याशिवतत्त्वानि इच्छाज्ञानक्रियासंख्ये'ति क्रियाक्रमे उक्तत्वाच्च। **ब्रह्मविष्णवीशदेवं** यथाक्रमेण आत्मादितत्वत्रयाणां ब्रह्मविष्णुरुद्राख्यदेवाधिपोपेतमात्मविद्याशिवान्तकम्। उक्तं च 'ब्रह्मविष्णुहरा एव लिङ्गे तत्वत्रयाधिपाः' इति। **इहाध्वनि** प्रसिद्धभूतषडध्वनि **प्रत्यात्मस्थं** प्रत्यात्मशरीरेषु उपादानभूततया विद्यमानं समस्ताध्वधारणतया च स्थितं **कुटिलाजातं** कुटिलाशक्त्युत्पन्नं उच्छूनावस्थाङ्कुराकारवत् कुटिलात्वमुपपन्नम्। अस्या ह्यशुद्धानामङ्कुराणां आधारतया शुद्धानां चोपादानतया समस्तजगदधिष्ठानात्तदाकारोपमानमुपपन्नम्। सेयमाधारशक्तिः शिवशक्त्यधिष्ठिता कुटिलेति विस्तारेणागमेषु प्रतिपादिता भवति। **निवृत्त्यादितः** निवृत्त्यादिपञ्चकलाभ्यः **भिन्नम्**। तासामपि उपादानतया स्थितमित्यर्थः। **पूज्यपदाधारस्थजगति व्याप्त्या त्रिधावस्थितं** लिङ्गस्याधः पूजनीयम्। पादशिलानामधःप्रदेशे विद्यमानभूमेर्व्यापकत्वेन त्रिधा त्रिप्रकारेणावस्थितं ब्रह्मविष्णुरुद्रभागे त्रिधावस्थितमित्यर्थः। कूर्मशिलायामाधारशक्तिः ब्रह्मादिभागत्रययुक्ता पूजनीया इत्यर्थः। उक्तं च—

अधः कूर्मशिलासीनां क्षीरोदसितविग्रहाम्।
मौळौ बीजाङ्कुराकारां शक्तिमाधाररूपिणीम्॥ इति॥ १५४॥

शिलान्याससूचनमाह—धाम्न इति।

धाम्नः पादशिला त्रिखण्डसरणिर्धीचित्तमात्रान्तिका
भूतान्ता क्ष्माम्बु शब्दावधि च हुतवहः कर्मखान्तश्च वायुः।
बुद्ध्यक्षान्तं च मेधावधि च तु गगनं ब्रह्ममुख्यास्तथेशः
शर्वाद्याश्चाष्टपक्षे शशितरणिसखो यज्ञमूर्तिश्च बुद्धौ॥ १५५॥

धाम्नः देवालयस्य **पादशिला** प्रथमशिला शिलया निर्मितस्य देवालयस्य शिलया कार्या। इष्टकया निर्मितस्येष्टकया कार्या। हस्तप्रमाणदैर्घ्यविस्तार-

युक्ता अष्टाङ्गुलोच्छ्रिता कार्या । अथवा तदर्धविस्तारा वा कार्या । तथा ज्ञान-रत्नावल्याम्—

शिलान्यासः प्रकर्तव्यः शिलास्ताश्च शिवागमे ।
शैलधाम्नि शिलाधस्तात् हस्तमात्रा समन्ततः ॥

हस्तमात्रा क्वचिद्दैर्घ्यात् तदर्धा विस्तरोच्छ्रिता ।
तदर्धदैर्घ्यका शस्ता प्रासादे चेष्टकामये ॥
चतुरश्रा शुभा मध्ये चक्राद्यैरंकिता नव ।

नन्दा भद्रा जया पूर्णा त्वजिता च पराजिता ॥
विजया मङ्गळाख्या च धरणी नवमी मता ।

निधिकुम्भाश्च कर्तव्याः—इति ॥ उक्तं च—

हेमताम्रमयाः कुम्भाः तदभावाच्च दारुजाः ।
हास्तिकाष्टाङ्गुलाश्शस्ताः त्रिपञ्चपलमानतः ॥

हस्ते हस्ताङ्गुला वृद्धिः पलानां पञ्चभिस्तथा ।
विचित्ररचनायुक्ता लोकपालास्त्रलाञ्छिताः ॥

सुभद्रश्च विभद्रश्च सुनन्दः पुष्पनन्दनौ ।
जयश्च विजयश्चाथ कुम्भपूर्णमथोत्तरः ॥

इति कुम्भा नव प्रोक्ताः यदा नव शिलास्तदा ।
नन्दा भद्रा जया रिक्ता पूर्णा पञ्च शिलास्तथा ॥

आसां पद्मो महापद्मः शङ्खो मकरकस्तथा ।
समु[सुभ]द्रश्चेति कुम्भाः स्युः सर्वे पङ्कजलाञ्छिताः ॥

स तु रत्नौषधीगर्भकुम्भो मध्वाज्यपूरितः ॥ इति ॥

नवपक्षे मध्ये धरणी शिला स्थापनीया। तत्पार्श्वे उत्तराख्यकुम्भः स्थापनीयः। नन्दादयः पूर्वाद्यष्टदिक्षु स्थापनीयाः। तत्पार्श्वे सुभद्रादयो निधिकुम्भाः। नवशिलापक्षे निर्ऋतिदिक्स्थशिलायां विष्णवस्त्रं लाञ्छितव्यम्।

पञ्चपक्षे मध्ये पूर्णशिला स्थापनीया। समुद्रकुम्भश्च स्थापनीयः। अग्न्यादिकोणेषु नन्दा भद्रा जया रिक्ता इति शिलाः पद्ममहापद्मशङ्खमकराख्याः कुम्भाः सर्वत्र पद्माङ्किताः स्थापनीयाः। उक्तं च—

मध्यमे धरणी प्रोक्ता उत्तराख्यो घटः स्मृतः।
कुम्भानष्टौ सुभद्रादीन् दिक्षु पूर्वादितः क्रमात्॥
लोकपालाणुभिर्न्यस्त्वा श्वभ्रेषु न्यस्तशक्तिषु।
शिलास्तेषु च नन्दाद्याः क्रमशो विनिवेशयेत्॥

एवं नवशिलापक्षे शिलाः पञ्च यदा तदा।
मध्ये पूर्णशिलां न्यस्त्वा समुद्रकलशस्ततः॥
पद्मादिषु च नन्दाद्याः कोणेष्वग्न्यादिषु क्रमात्॥ इति।

त्रिखण्डसरणिः प्रत्येकं सर्वशिलानां च नन्दादिना त्रिखण्डमार्गः कर्तव्यः। प्रतिशिलं खण्डत्रये तत्वत्रयन्यासः कर्तव्यः। **धीचित्तमात्रान्तिका।** अत्र धीशब्देन बुद्ध्यहङ्कारौ गृह्येते। चित्तशब्देन एकादशेन्द्रियं गृह्यते। मात्राशब्देन शब्दादिपृथ्व्यन्तं गृह्यते। अन्तिकाशब्दस्य सर्वत्र सम्बन्धः बुद्ध्यहङ्कारान्तिका चित्तान्तिका मात्रान्तिका चेति। अत्रायमर्थस्सम्पन्नः। बुद्धितत्त्वमारभ्य अहङ्कारतत्त्वपर्यन्तं शिवतत्त्वव्याप्तिः। मनस्तत्वमारभ्य उपस्थतत्त्वपर्यन्तं विद्यातत्त्वव्याप्तिः। तथा शब्दतत्त्वमारभ्य धरातत्वपर्यन्तमात्मतत्त्वव्याप्तिः। तथा ज्ञानरत्नावल्याम्—

बुद्ध्यहङ्कृतितत्त्वे तु शिवतत्त्वं स शङ्करः।
विद्यातत्त्वं च विष्णुं च न्यसेदेकादशेन्द्रिये॥
ब्रह्माणमात्मतत्त्वं च तन्मात्रादौ न्यसेत्पुनः॥ इति॥

अथवा धीचित्तमात्रान्तिका भूतान्ता त्रिखण्डसरणिरिति योज्या। धीः चित्तान्तिका मात्रान्तिका भूतान्ता चेति त्रितत्त्वव्याप्तिः। अनेनायमर्थस्संपन्नः। बुद्ध्यहङ्कारमनःपर्यन्तं शिवतत्त्वम्। श्रोत्रतत्त्वमारभ्य गन्धतत्त्वान्तं विद्यातत्त्वम्। आकाशतत्त्वमारभ्य धरातत्त्वपर्यन्तमात्मतत्त्वम्। एवं क्रियाक्रमे 'बुद्धिमनःपर्यन्तं शिवतत्त्वम्। तन्मात्रान्तं विद्यातत्त्वम्। पृथ्व्यन्तमात्मतत्त्व'मिति शिलान्यासप्रकरणे चोक्तत्वात्। पञ्चपक्षमूर्तिन्यासक्रमे तत्त्वव्याप्तिमाह—**क्ष्मा-भूमिः**

भूतान्ता आकाशपर्यन्तव्याप्तियुक्ता द्वितीयत्रितत्त्वव्याप्तिपक्षे काकाक्षिन्यायवत् क्ष्मा भूतान्ता चेति योज्या भवति। **अम्बु** उदकं जलमूर्तिः **शब्दावधि** भवति शब्दतत्त्वपर्यन्तव्याप्तियुक्तम्। **हुतवहः** अग्निमूर्तिः। **कर्मखान्तः** कर्मेन्द्रियपर्यन्तं व्याप्तियुक्तः। **वायुः** वायुमूर्तिःबुद्ध्यक्षान्तः ज्ञानेन्द्रियपर्यन्तव्याप्तियुक्तः। **गगन**माकाशमूर्तिः **मेधावधि** बुद्धितत्त्वपर्यन्तं व्याप्तियुक्तं भवति। एतेन शिलासु बुद्धितत्त्वमारभ्य न्यासः कर्तव्यः इति सूचितः। उक्तं च—

बुद्ध्यादीनि धरान्तानि तासु तत्त्वानि विन्यसेत्।
तत्त्वेशांश्च हृदा न्यस्य तत्र तत्त्वत्रयं न्यसेत्॥

भूतान्ता क्ष्माम्बु शब्दान्तं वह्निः कर्मेन्द्रियान्तकः।
बुद्धीन्द्रियान्तको वायुः व्योम बुद्ध्यन्तमश्मनि॥ इति

ब्रह्ममुख्याः ब्रह्मविष्णुरुद्रेश्वरसदाशिवास्तथा यथाक्रमेण पृथ्व्यादि-पञ्चमूर्तीनामीशा अधिपा भवन्ति। **अष्टपक्षे** अष्टविधन्यासपक्षे **शर्वाद्याः** शर्वपशुपतिप्रमुखाः अष्टौ यथाक्रमेण पृथिव्याद्यष्टमूर्त्यधिपाः प्रोक्ताः। तथा सिद्धान्तशेखरे—

क्ष्मावह्नियजमानार्का जलवाय्विन्दुखानि च।
व्योमान्ता मूर्तयश्चाष्टौ न्यस्तव्याः प्रतिखण्डकम्॥ इति

शर्वं पशुपतिं चोग्रं रुद्रं भवमथेश्वरम्।
महादेवं च भीमं च मूर्तिमूर्तीश्वरान्न्यसेत्॥

नवस्वपि शिलास्वेवं मूर्तिपञ्चसु पञ्चधा।
पृथ्व्यस्तेजोऽनिलाकाशा आकाशान्ताधिपान्न्यसेत्।
ब्रह्माणं च हरिं रुद्रमीश्वरं च सदाशिवम्॥ इति।

पूर्वोक्तवत् पञ्चमूर्तीनां पृथिव्यादिबुद्धितत्वपर्यन्तव्याप्तिं अष्टपक्षेऽपि विदध्यात्। तद्बुद्धिपर्यन्तस्थितगगनमूर्त्या सह चन्द्रादिमूर्तित्रयस्य तत्त्वव्याप्ति-र्भवतीत्याह—**शशीत्यादिना शशी** चन्द्रः **तरणिः** सूर्यः **यज्ञमूर्तिः** यजमानः **बुद्धौ** बुद्धितत्त्वपर्यन्तं **सखं** आकाशसहितं गगनवत् बुद्धितत्त्वपर्यन्तं चन्द्रार्क-यजमानानां त्रयाणां व्याप्तिः कर्तव्येत्यर्थः॥ १५५॥

लिङ्गस्य लक्ष्मनिर्णयमाह—**अर्चांशेति** ।

अर्चांशत्रिद्विभागात्तद(भि)[हि]विभजनादेकतो विस्तरं त-
द्रन्ध्रांशाद्रेखयोस्स्तो विततिसुविनती लक्षणार्धाच्च पक्षौ ।
अष्टाभिर्भाजितेऽर्धे नवभिरपि बहिस्सप्तभिष्षट्कतो वा
भ्रान्त्याधःपृष्ठयोगो द्वितयविरहतो लिङ्गमूर्धेव मूर्धा ॥ १५६ ॥

अर्चांशत्रिद्विभागात् अर्चांशाख्यपूजाभागस्य त्रिभागात् त्रिभागं कृत्वा द्विभागमारभ्य लिङ्गस्य रुद्रभागं त्रिधा भक्त्वा ऊर्ध्वभागं त्यक्त्वा द्विभागे लक्षणं कर्तव्यमित्यर्थः । उक्तं च—

रुद्रभागे त्रिधा भक्ते भागमूर्ध्वं परित्यजेत् ।
भागयुग्मेन कुर्वीत लक्ष्मरेखाद्वयं गुरुः ॥ इति ।

तत् त्रिभागमध्ये एकभागं **अहिविभजनात्** अहिस्सर्पः अ(हि)संख्यया विभागकरणात् एकतः अष्टभागमध्ये एकांशतः **विस्तारं** लक्ष्मविस्तारं कार्यमित्यर्थः। **तद्रन्ध्रांशात्** तस्य लक्ष्मविस्तारस्य रन्ध्रांशान्नवभागीकरणा**देकतो** नवभागमध्ये एकांशतो **रेखयो**रुभयो रेखयो**र्विततिसुविनती** विस्तारनिम्ने भवतः । लक्ष्मविस्तारनवांशात् रेखयोः उभयरेखयोः वित[तिसुविन]ती विस्तारनिम्ने **स्तः** भवतः स्वभावतः लक्ष्मविस्तारं नवभागं कृत्वा एकभागेन लक्ष्मरेखाविस्तारनिम्ने समत्वेन कार्ये इत्यर्थः। **लक्ष्मणोऽर्धा**ल्लक्ष्मविस्तारस्यार्धप्रमाणतः **पक्षौ** उभयपार्श्वस्थ-रेखयोः क्षेत्रविस्तारौ कार्यावित्यर्थः। उक्तं च - "लक्ष्मक्षेत्रार्धभागेन पक्षक्षेत्रस्य विस्तरः" इति। **अष्टाभिः** संख्याभिः नवभिर्वा **भाजिते अर्धे** भागीकृतपक्षे क्षेत्रदैर्घ्यं अष्टभागं कारयेदित्यर्थः । **बहिः** बाह्यप्रदेशे **सप्तभिः षट्कतो वा** अष्टभागमध्ये एकभागमुपरि त्यक्त्वा सप्तभागपरिगणनया **अधः** लिङ्गाधःप्रदेशे **द्वितयविरहतः** द्विभागपरिवर्जनात् पञ्चभागावलम्बनेनेत्यर्थः । तत्र सूत्रभ्रमणेन **भ्रान्त्वा** भ्रमणं कृत्वा **पृष्ठयोगः** पृष्ठदेशसम्बन्धः कर्तव्यः। एवं सप्तपक्षे विधानं ज्ञातव्यम् । षट्पक्षे ऊर्ध्वे द्विभागत्यागेनाधःप्रदेशे द्विभागत्यागेन चतुर्भागावलम्बनेनेत्यर्थः । तत्र सूत्रभ्रमणेन पृष्ठरेखासंयोगः कर्तव्यः । तथोक्तम्—

लक्ष्मक्षेत्रेऽष्टधा भक्ते मूर्ध्नि भागद्वये च्युते ।
षड्भागपरिवर्तेन उक्तभागद्वयं त्वधः ॥
रेखा भ्रमणसम्बन्धं कारयेत्पृष्ठदेशतः ॥ इति ॥ तथा वरुणपद्धतौ—

रुद्रभागे त्रिधा भक्ते ब्रह्मरेखानुसारतः ।
अधो भागद्वये लक्ष्म लम्बयेदाजलाश्रयम् ॥

लिङ्गायामजिनांशे तु लक्ष्मविस्तृतिरीरिता ।
पृथ्वी निम्ना पतद्रेखा विस्तृते नवमांशतः ॥

लक्ष्मार्धे पक्षरेखे द्वे तत्क्षेत्रेऽष्टांशभाजिते ।
षट्सप्तांशभ्रमात्पृष्ठे तद्योयो[गो]ऽधोविवर्जनात् ॥ इति ॥

लिङ्गमूर्धेव लिङ्गस्य यदाकृतिना शिरः कृतं तदाकृतिना **मूर्धा** लक्ष्मशिरः कर्तव्यम् । इवकारेण अनन्यथाकरणीयत्वं द्योतितम् । उक्तं च—

यथा लिङ्गशिरः प्रोक्तं तथा लक्ष्मशिरो हितम् ।
सर्वसिद्धिप्रदं धन्यं सर्वविघ्नभयङ्करम् ॥ इति ॥

रत्नजातिषु निषेधश्चोक्तः । यथा—

नैतद्रत्नमये लिङ्गे न लोहेऽपि चले न हि ।
न बाणलिङ्गे रौहे वा नदीप्रस्रवणोद्भवे ॥

स्वाकारो लक्षणं तेषु तेजोरत्नेषु भास्वरम् ।
रत्नजे लोहजे लक्ष्म विधेयं वा नवा भवेत् ॥ इति ॥ १५६ ॥

पिण्डिकायां लक्ष्मनिर्णयमाह—**पीठ इति** ।

पीठे लक्ष्म भगाकृतिस्तु पुरतस्तूर्ध्वाग्रकं पिण्डिका
रन्ध्रस्यांशगुणांशभागयुगळे मूले भ्रमद्वन्द्वयुक् ।
नाळस्यार्धततं पृथुत्वनतयो रेखास्थयोस्साङ्घ्रिके
लिक्षे यूकयुगैकहस्तपरतो यूकैकलिक्षैकतः ॥ १५७ ॥

पीठे पिण्डिकायां **भगाकृतिः** अश्वत्थपत्रवत् योन्याकारं **लक्ष्म** लक्षणं कर्तव्यम् । **पुरतः** लिङ्गाग्रे ।

लिङ्गलक्ष्मसमीपस्थं यथा स्याद्भगलक्षणमित्युक्तत्वात् ।

ऊर्ध्वाग्रकमूर्ध्वमुखाग्रयुक्तं **पिण्डिकारन्ध्रस्य** पीठश्वभ्रस्य **गुणांश-भागयुगळे** गुणांशस्य त्रिभागस्य मध्ये भागयुगळे भागद्वन्द्वे पीठरन्ध्रप्रमाणं त्रिभागं कृत्वा अध एकभागं त्यक्त्वा द्विभागे कार्यमित्यर्थः। **मूले** पीठरन्ध्रमूले **भ्रमद्वन्द्वयुक्** भ्रमणयुगळसहितं रन्ध्रमूलादारभ्य द्वे रेखे कार्ये इत्यर्थः। **नाळस्य** पीठजलमार्गस्यार्धततमर्धविस्तारयुक्तं **रेखास्थयोः** रेखायां विद्यमानयोः **पृथुत्वनतयोः** विस्तारनिम्नयोः **साङ्घ्रिके** पादसहिते **लिक्षे** कर्तव्ये । अश्ववालरोमाग्रप्रमाणं अष्टभिर्वृद्धीकृतं लिक्षेत्युच्यते। लिक्षाष्टकं यूकं भवति। तथा कामिके—

परमाणुक्रमाद्वृद्ध्यां मानाङ्गुलमिति स्मृतम् ।
परमाणुरिति ख्यातो योगिनां दृष्टिगोचरः ॥

रजो रेण्वश्ववालाग्रं लिक्षा यूकौ यवस्तथा ।
क्रमशोऽष्टगुणाः प्रोक्ताः यवैष्षड्भिश्च सप्तभिः ॥ इति ॥

यूकयुगा द्विरेखयोर्मध्यं यूकद्वन्द्वयुक्तं पञ्चलिक्षया च संयुक्तं कर्तव्यम् । **एकहस्तपरतः**। पूर्वोक्तं सर्वं एकहस्तलिङ्गे कर्तव्यम्। एकहस्तादूर्ध्व-द्विकरादिषु **यूकैकलिक्षैकतः** एकयूकवृद्ध्या एकलिक्षावृद्ध्या च कर्तव्यम् । उक्तं च—

रन्ध्रमध्ये भगाकारमूर्ध्वाग्रं लक्ष्मपीठयोः ।
रन्ध्रस्यैव द्विभागेन तन्मूले भ्रमरेखि सत् ॥

अश्वत्थपत्रवद्गुह्यं वर्तयेद्गुह्यलक्षणम् ।
प्रणाळस्यात्सविस्तारात् पीठरन्ध्रे कलेन्दुवत् ॥

द्वे यूके पञ्च लिक्षा वा रेखयोरन्तरं भवेत् ।
रेखापृथुत्वं साङ्घ्रीके द्वे लिक्षे मूर्धजौ तथा ॥
एकैकं वर्धयेद्यूकां लिक्षां च द्विकरादिषु ॥ इति ॥ १५७ ॥

तत्त्वत्रययुक्तत्रिखण्डकल्पनापूर्वकं क्षित्याद्यष्टमूर्तीनां तत्त्वव्यापितामाह - **विद्येति** ।

विद्याशक्त्यन्तशैवावधि शिवजनितं तत्त्रिखण्डं समाख्यं
क्षित्याद्याश्चाष्ट शर्वात्प्रभृति च परमा मूर्तयो मूर्तिपाश्च ।
रागान्ता क्ष्माम्बु कालावधि च हुतवहश्शुद्धविद्यावसानः
वायुर्विद्येश्वरान्तो वियदपि च शशी यष्टृसूर्यं शिवान्तम् ॥१५८॥

विद्याशक्त्यन्तशैवावधि विद्या शुद्धविद्यातत्वं शक्त्यन्तं शक्तितत्त्वपर्यन्तं शैवावधि शिवतत्त्वपर्यन्तं आत्मविद्या शिवाख्यतत्वत्रयाणां यथाक्रमेण व्याप्तिः कर्तव्या अन्यथा वा कर्तव्या । तथा कामिके आत्मविद्याख्यतत्वत्रयाणां यथाक्रमं

शिवशक्तिसदेशान्तं त्रिखण्डं कल्पयेत्पुनः ।
विद्याशक्तिशिवप्रान्तं मायासादेशशक्तिगम् ॥
शब्दचित्तमनीषान्तं लिङ्गपीठेऽश्मनि क्रमात् ॥ इति ।

शिवजनितं रुद्रभागोत्पन्नं तत् प्रसिद्धभूतं **त्रिखण्डं समाख्यं** त्रिखण्डमिति नामधेयसहितं रुद्रभागे त्रिखण्डमित्युक्तत्वात् विष्णुभागे त्रिखण्डं कल्पनीयमिति ज्ञापितम् । तथा ज्ञानरत्नावल्याम्—

आत्मतत्त्वं तदात्मान्तं विद्याविद्यान्तगोचरा ।
रागान्तं शिवतत्त्वं तु त्रितत्त्वं ब्रह्मणि न्यसेत् ॥
आत्मतत्त्वं नियत्यन्तं विद्यातत्त्वं कलान्तकम् ।
शिवाख्यं शुद्धविद्यान्तं विष्णुभागे त्रयं न्यसेत् ॥
आत्माख्यमीश्वरान्तं तु विद्याख्यं सकलावधि ।
शक्त्यन्तं शिवतत्त्वं तु रुद्रभागे त्रयं न्यसेत् ॥ इति ॥

क्षित्याद्याः भूमिप्रभृतयः **अष्ट** मूर्तय इत्युच्यन्ते । **शर्वात्प्रभृति** शर्वपशुपत्यादिमारभ्य **परमाः** ज्येष्ठाः **मूर्तिपाः** मूर्तीश्वराश्चाष्टौ । उक्तं च कामिके—

क्ष्मावह्नियजमानार्कजलवायुनिशाकराः ।
व्योमान्तमूर्तयश्चाष्टौ न्यस्तव्या प्रतिखण्डकम् ॥

शर्वः पशुपतिश्चोग्रो रुद्रो निर्ऋतिगोचरे ।
भवेशानमहादेवा भीमश्चेत्यष्ट मूर्तिपाः ॥ इति ॥

क्षमा पृथिवीतत्त्वं **रागान्ता** रागतत्त्वपर्यन्तं स्थिता **अम्बु** अम्बुतत्त्वमित्यर्थः [1]**वियदा**काशं **शशी** चन्द्रः **यष्टा** यजमानः आत्मेत्यर्थः । **सूर्यः** एतच्चतुष्टयं **शिवान्तं** शिवतत्त्वपर्यन्तं व्याप्तियुक्तं भवति ।

तथा वरुणपद्धत्याम्—

रागान्तं क्ष्माम्बु कालान्तं विद्यान्तञ्च हुताशनः ।
वायुरीश्वरपर्यन्तं व्योम लिङ्गे शिवान्तकम् ॥ इति ॥ १५८ ॥

अष्टपक्षे पञ्चपक्षे पीठन्यासस्थानभेदपूर्वकं पीठे त्रिखण्डन्यासमाह—**प्रोक्तेति** ।

प्रोक्ता खण्डाष्टदिक्षु स्थितिरिति खलु वा क्ष्मादयो ब्रह्ममुख्याः
पञ्चाजातादिदिक्स्थाः पतय इह किल प्रोक्तवद्व्याप्तियुक्ताः ।
मायासादेशशक्त्यावधिकयुतमधःपीठगं चात्मतत्त्वं
अन्ये पिण्ड्यां च नाळे सह किल पतयस्स्युः क्रिया
दृक्तथेच्छा ॥१५९॥

खण्डाष्टदिक्षु खण्डेषु त्रिखण्डेषु प्रत्येकं अष्टदिक्षु पूर्वादीशान्ताद्यष्टदिक्षु **स्थितिः प्रोक्ता** क्ष्मादिमूर्तीनां यथाक्रमेणेति वाक्यशेषः । **क्ष्मादयः** पृथिवीजलाग्निवाय्वाकाशाख्यपञ्चमूर्तयः । **ब्रह्ममुख्याः** ब्रह्मविष्णुरुद्रेश्वरसदाशिवा अधिपतयः **पञ्च** भवन्ति । तथा कामिके—

पञ्चमूर्त्यात्मके न्यासे क्ष्मावारिदहनानिलाः ।
खञ्चेति मूर्तयो लिङ्गे ब्रह्माद्या मूर्तिपा मताः ॥ इति ॥

अजातादिदिक्स्थाः यथाक्रमेण ब्रह्मादिपञ्चमूर्तयः । पश्चिमोत्तरदक्षिण-पूर्वेशानाख्यपञ्चदिक्षु विद्यमानाः । **इह** पञ्चपक्षे **प्रोक्तवत्** पूर्वग्रन्थोक्तवत् **व्याप्तियुक्ताः** षट्त्रिंशत्तत्वव्याप्तिसहिता भवन्ति। अत्र ग्रन्थे विद्यमानखलु-शब्देन मुमुक्षुविषये अनन्तेश्वरादयः आकाशादिषु मूर्तिषु पूर्वादिदिक्क्रमेण न्यस्तव्या इति सूचितम् । तथा ज्ञानरत्नावल्याम्—

---

1. कालावधि etc., seem to be missing.

यद्वा मूर्तिषु ताश्चैव विद्येशा मूर्तिपा न्यसेत् ।
अनन्तस्सूक्ष्मसंज्ञश्च शिवोक्तश्चैकनेत्रकः ॥
एकरुद्रस्त्रिमूर्तिश्च श्रीकण्ठश्च शिखण्ड्यथ ।
खादिमूर्तिषु पूर्वादिदिक्क्रमेणैव विन्यसेत् ॥ इति ॥

किलशब्देन पञ्चपक्षे निवृत्त्यादयो मूर्तयः सद्योजातादयो मूर्तिपा इति सूचितम् । उक्तं च—

मूर्तयो वा निवृत्त्याद्याः सद्योजातादयोऽधिपाः ॥ इति । **मायासादेश-शक्त्यवधि** मायावधि मायातत्त्वान्तमात्मतत्त्वं सादेशावधि सदाशिव-तत्त्वान्तं विद्यातत्त्वं शक्त्यवधि शक्तितत्त्वपर्यन्तं शिवतत्त्वम् । तत्र **आत्मतत्त्वं कयुतं** ब्रह्मभागयुक्तम**धःपीठगं** पीठमूलभागादारभ्य कर्णान्तभागपर्यन्तं स्थितम् । **अन्ये द्वे** विद्यातत्त्वशिवतत्त्वे यथाक्रमेण पिंड्यां कण्ठोर्ध्वभागयुक्त-पिण्ड्यां विद्यातत्त्वं नाळे गोमुखभागे शिवतत्त्वम् । सहशब्देन स्वतत्त्वाधिपति-सहितत्वेन न्यासः कर्तव्य इति सूचितं भवति । **क्रियादृक् तथेच्छा** क्रिया क्रियाशक्तिः [दृक्] ज्ञानशक्तिः [इच्छा] इच्छाशक्तिश्च यथाक्रमेण आत्मादितत्त्वत्रयाणामधिपतयः ईश्वराः **स्युः** भवन्ति ॥ उक्तं च—

क्रिया ज्ञानी तथेच्छा च त्रितत्त्वादीश्वरा मताः ॥ इति ॥ १५९ ॥

पिण्डिकायामष्टपक्षपञ्चपक्षमूर्तिन्यासमाह—**क्ष्माद्या इति ॥**

क्ष्माद्यास्त्वष्ट च धारिकाद्य इहाधीशाश्च वा मूर्तयः
क्ष्माद्याः पञ्च च वामया तदधिपा ज्येष्ठा क्रिया दृक्तथा ।
इच्छा ब्रह्मशिलातले खमनस्सादेशखण्डत्रयं
गौर्यादेर्गळजानुखण्डपरिधिः पीठोक्तमूर्त्यादयः ॥ १६० ॥

क्ष्माद्या भूम्याद्यष्टमूर्तय इह पिण्डिकायां क्ष्मादिमूर्तिषु **धारिकादयः** धारिकादीप्तिमतीत्यादयः **अधीशाः** । यथाक्रमेण क्ष्मादिमूर्तीनां ईश्वरा भवन्ति तथा कामिके—

धारिका दीप्तिमत्युग्रा ज्योत्स्ना चेति बलोत्कटा ।
धात्री विधात्री देव्यश्च मूर्तिपाः परिकीर्तिताः ॥ इति ।

वाशब्देन उग्रकर्मणि तमाद्या अधिपतय इति सूचितं भवति तथा वारुणपद्धत्याम् —

तमा मोहा जया निष्ठा मूर्तिर्माया भया ज्वराः ।
एवं पीठे शिलायां च न्यासः कार्योऽभिधानया ॥ इति ।

क्ष्माद्या भूम्यादयः **पञ्च मूर्तयः वामया** शक्त्या सह ज्येष्ठा क्रिया ज्ञानी चेति शक्तयः । **तथा इच्छा** यथाक्रमेण । तदधिपाः क्षमादिपञ्चमूर्तीनामधिपाः ईश्वरा भवन्ति । उक्तं च—

पञ्चमूर्त्यात्मके न्यासे वामाद्या मूर्तिपा मताः ।
वामा ज्येष्ठा क्रिया ज्ञानी चेच्छा चेति प्रकीर्तिता ॥ इति ।

इह पक्षे तमादयो मूतिपा भवन्ति । उक्तं च—

पञ्चपक्षे तमा मोहा घोरा मूर्तिर्ज्वराधिपाः ।
पञ्चानामपि मूर्तीनां लिङ्गपीठशिलास्वपि ॥ इति ।

ब्रह्मशिलातले ब्रह्मशिलाप्रदेशे **खमनःसादेशखण्डत्रयं** शब्दतत्वान्तमात्मतत्त्वं मनस्तत्वान्तं विद्यातत्वं सदाशिवतत्वान्तं शिवतत्वम् । एवं त्रिखण्डं कल्पयेत् । उक्तं च—

शब्दचित्तसदेशान्तं न्यसेद्ब्रह्मशिलोपरि । इति ।

गौर्यादेःआदिशब्देन मनोन्मनीलक्ष्म्यादिः गळजानुमस्तकादारभ्य कण्ठान्तं शिवतत्वम्, कण्ठादारभ्य जानुप्रदेशान्तं विद्यातत्वम्, जानुप्रदेशादारभ्य पादान्तमात्मतत्वं न्यसेत् । एवं **खण्डपरिधिः** त्रिखण्डस्थानभागः कर्तव्यः । तथा सिद्धान्तशेखरे—

प्रतिमासु च सर्वासु व्याप्तिर्ज्ञेया यथोक्तवत् ।
जानुकण्ठशिरोव्याप्त्या व्याप्तिस्तत्त्वत्रयस्य च ॥ इति ।

अथवात्र गळजान्वित्युक्तत्वात् जानुपर्यन्तं आत्मतत्वं नाभ्यन्तं विद्यातत्वम्, गलान्तं शिवतत्वं न्यसेत् । तथा क्रियाक्रमे "वैकल्पिको जानुगलावधि त्रितत्वं" इत्युक्तत्वात् । **पीठोक्तमूर्त्यादयः** पीठोक्तवदष्टमूर्तिपञ्चमूर्तयस्तदधिपाश्च न्यस्तव्याः ॥ १६० ॥

हृत्कुम्भादीनां प्रतिष्ठाविधिसूचनमाह— **हृत्कुम्भ इति ।**

हृत्कुम्भे च मनः कला च सरणिः खण्डेषु माया नरे
शब्दो धीः पुरुषश्च चूलिकवरे प्रासादके वारिधौ ।
व्याप्तिर्लिङ्गवदीरितात्र शिखरे कण्ठे च जङ्घास्पदे
द्वारोदुम्बरशाखयोरुपरितस्तत्वत्रयं सेश्वरम् ॥ १६१ ॥

शिखरार्धप्रमाणसमासौ पूर्ववेदिकायां प्रासादस्य चैतन्यसिद्ध्यर्थं प्रासाद-हृदयकमले कुम्भस्थापनं कर्तव्यम् । "हृत्कुम्भस्थापनं प्रोक्तं धामचैतन्यसिद्धये" इत्युक्तत्वात् शिवस्य सूक्ष्मदेहं लिङ्गमित्युच्यते । प्रासादं स्थूलदेहमित्युच्यते । तस्माच्चैतन्यसिद्ध्यर्थं प्रासादहृदये कुम्भं स्थापनीयम् । तथा सिद्धान्तशेखरे—

हृत्कुम्भस्य प्रतिष्ठा च कथ्यते च यथागमे ।
सूक्ष्मस्य लिङ्गदेहस्य प्रासादं स्थूलदेहकम् ॥

आत्मनः सूक्ष्मदहस्य बाह्यदेहो यथा स्मृतः ।
तद्वदत्रापि चैतन्यसंयोगे विधिरीरितः ॥ इति

स्वर्णादिनिर्मितकुम्भे स्वर्णनिर्मितं पुरुषं न्यसेत् । तथा ज्ञानरत्नावल्याम्—

हेमताम्रादिकं कुम्भं निधिकुम्भवदुन्नतम् ।
हेमरत्नादिसम्पूर्णं स्थापयेल्लिङ्गवद् गुरुम् ॥

तालमानं तदर्धं वा हेमजं पुरुषं तथा ।
अङ्गुष्ठार्धप्रमाणं वा सर्वरूपसमन्वितम् ॥ इति ॥

एवंविधकुम्भे तत्र स्थिते **नरे** पुरुषे च **खण्डेषु** कुम्भत्रिखण्डेषु पुरुष-त्रिखण्डेषु च **मनः** मनस्तत्वपर्यन्तमात्मतत्वं **कला** कलातत्वान्तं विद्यातत्वं **माया च** मायातत्वपर्यन्तं शिवतत्वं न्यसेत् । एवं **सरणिः** त्रिखण्डमार्गः कर्तव्यः । अथवा हृत्कुम्भे पुरुषे च **शब्दो धीः पुरुषः** शब्दतत्त्वान्तं आत्मतत्त्वम्, बुद्ध्यन्तं विद्यातत्त्वम्, पुरुषतत्त्वान्तं शिवतत्त्वं न्यसेत् । **चूलिकवरे** चूडाकारे शिखाग्रे लिङ्गदैर्घ्यप्रमाणेन कर्तव्या चूळिका । यथा—

लोहजं दारुजं वापि चूळिकाकीलमिष्यते ।
ऊर्ध्वभूम्यङ्घ्रिणा कुर्याद्विस्तारं पादतस्समम् ॥
अग्रमङ्गुलविस्तारमानुपूर्व्या कृशं यथा ।
चतुरश्रं समं कुर्यात् त्रिभागैकमधस्ततः ॥
अष्टाश्रं च सुवृत्तं च मूलतः कल्पयेत्क्रमात् ।
शैलादिकुम्भसंयुक्ता धाम्नि शैलादिके तथा ॥
कुम्भाग्रे च त्रिशूलं वा वृत्तं वा कारयेत्तथा ।

इत्युक्तत्वात् । **प्रासादके** शिखरयुक्तप्रासादके । **वारिधौ** देवखात-तटाककूपादिके चूळिकादित्रये **लिङ्गवद्व्याप्तिः** त्रितत्त्वव्याप्तिरीरिता उक्ता भवति । चूळिकाया वृत्तभागे सरुद्रं शिवतत्त्वं शक्तितत्त्वान्तं न्यसेत् । अष्टाश्रे सविष्णुं विद्यातत्त्वं सदाशिवतत्त्वान्तं न्यसेत् । चतुरश्रे सब्रह्माणमात्मतत्त्वं मायातत्त्वान्तं न्यसेत् । तथा खातादि त्रिभागं कृत्वा तत्त्वव्याप्तिः कर्तव्या । **अत्र** प्रासादे **शिखरे** चूडालपर्यन्ते शिवतत्त्वं **कण्ठे** शिखरकण्ठान्तप्रदेशपर्यन्ते विद्यातत्त्वं **जङ्घास्पदे** शिखरपदप्रस्तरवर्गपर्यन्तमात्मतत्त्वम् । अत्र मायाशब्देन सशक्त्यन्तं त्रितत्वन्यासः कर्तव्यः । "जङ्घागळकचूडान्तं प्रासादेऽपि विचिन्तयेत्" इत्युक्तत्वात् । **द्वारोदुम्बरशाखयोरुपरितः** द्वारस्थोदुम्बरे अधः-प्रदेशस्थितदेहळ्यां शाखयोरुभयपार्श्वस्थितस्तम्भयोः **उपरितः** ऊर्ध्वस्थितोदुम्बरे यथाक्रमेण सेश्वरं ब्रह्मादिसहितं तत्त्वत्रयमात्मादितत्त्वत्रयं न्यस्तव्यम् । तथा ज्ञानरत्नावळ्याम् —

देहळ्यामात्मतत्त्वं तु मायातत्त्वान्तगोचरम् ।
विन्यस्याथ सदेशान्तं विद्यातत्त्वं च शाखयोः ॥
ऊर्ध्वोदुम्बरके न्यस्त्वा शक्त्यन्तं शिवतत्त्वकम् ॥ इति ॥ १६१ ॥

शिवलिङ्गस्थापनतो भुक्तिमुक्तिद्वयमस्तीत्याह—**लिङ्ग इति**

लिङ्गे स्थापनतो भवेत्करमिते मुक्तिः प्रसङ्गात्परा
भुक्तिः पीठवरेऽपि गर्भविषयान्मानाच्च लिङ्गे तथा ।
पीठे भुक्तिरथैकमुक्तिरचला बेरेषु भोक्तुः फलं
यावन्तः परमाणवश्शिवपुरे साहस्रकल्पानि च ॥ १६२ ॥

करमिते एकहस्तादिनवहस्तान्तप्रमाणसहिते **लिङ्गे प्रसङ्गात्** शिवशास्त्र-विहितप्रसङ्गात् **स्थापनतः** शिवस्य प्रतिष्ठाविधानात् **परा** श्रेष्ठा **मुक्तिर्भवेत्**। **गर्भविषयान्मानात्** प्रासादगर्भप्रमाणतः विस्तरसहिते पीठवरे उत्तमपिण्डकायां क्रियाशक्तेः स्थापनात् भुक्तिर्भवेत्। गर्भगेहप्रमाणं त्रिभागं कृत्वा एकभागेन पीठविस्ता(रं) [रः] कार्य(म्) [:]। तथा सिद्धान्तशेखरे—

गर्भगेहप्रविस्तारं त्रिभागं परिकल्पयेत्।
तेषु भागेन चैकेन पीठविस्तारमाचरेत्॥

सर्वेषामेव पीठानामेवं विस्तारनिर्णयः।
दैर्ध्यं कुर्वीत पीठानां विष्णुभागावसानकम्॥

आकारमथ वक्ष्यामि वृत्तं वा चतुरश्रकम्।
अष्टाश्रं षोडशाश्रं वा पीठं कुर्याद्विचक्षणः॥ इति।

पीठवरे भुक्तिमुक्तिरस्तीत्युक्तत्वात् पीठरहितलिङ्गे सर्वं न सिद्ध्यतीति ज्ञापितम्। तथा मोहशूरोत्तरे—

यया व्यामोहितं सर्वं जगत्स्थावरजङ्गमम्।
शक्तिः क्रिया च या शक्रपिण्डिका सैव कीर्तिता॥

विधिना स्थापितं लिङ्गं पिण्डिकारहितं यदा।
तदा पूजां न गृह्णाति सान्निध्यं नैव गच्छति॥

तस्मात्पीठं च कर्तव्यं यत्नमास्थाय सुव्रतम्।
येन सर्वफलावाप्तिर्जायते साधकात्मनाम्॥ इति।

लिङ्गे तथा प्रासादगर्भमानवशादेव लिङ्गेऽपि प्रमाणं कार्यमिति शेषः। गर्भमानं पञ्चधा विभज्य त्रिभागैर्यथाक्रमेण उत्तमादित्रयं कार्यम्। त्रिभिरुत्तमोत्तमं द्वाभ्यां स्यात् उत्तममध्यमं एकेनोत्तमाधमं कार्यमित्यर्थः। उक्तं च—

गर्भमानेन वा कार्यः प्रासादो यदि निर्मितः।
तद्गर्भे पञ्चधा भक्ते त्रिभिः स्यादुत्तमोत्तमम्॥

पुनश्च नवभिर्भक्ते पञ्चभिर्मध्यमोत्तमम् ।
द्विधाभूते पुनर्गर्भे भागैकं कन्यसोत्तमम् ॥

ज्येष्ठी ज्येष्ठात्समारभ्य कन्यसात्कन्यसावधि ।
नव लिङ्गानि जायन्ते चेतराणि स्वमानतः ॥ इति ।

नवपीठप्रकारं यथा—

वसुभागकृते गर्भे तुर्यांशैः कन्यसं भवेत् ।
ताराभागकृते भूयः पञ्चभिर्मध्यमं भवेत् ॥

वसुभागे गुणात्मांशे ज्येष्ठं पीठमुदाहृतम् ।
द्वे द्वे मध्ये प्रकर्तव्ये कन्यसश्च यथा द्वयम् ॥ इति ।

अत्र तुर्यांशैर्द्विभागैरित्यर्थः । द्विभागप्रमाणं त्रिधाकृत्य कन्यसत्रयं कार्यम् । ताराभागं षोडशभागः **पीठे भुक्तिः** पीठे स्थापनात् भुक्तिर्भवतीत्यर्थः । अन्येषु **बेरेषु** व्यक्ताव्यक्तोभयात्मकलिङ्गेषु स्थापनात् **अचला** स्थिरा **मुक्तिः** भवतीत्यर्थः । अत एव लिङ्गस्थापनतो भुक्तिमुक्ती भवतः । **भोक्तुः** भुक्तिकामस्य पीठलिङ्गयुक्तशिवालये विद्यमाना **यावन्तः** यावत्संख्यायुक्ताः **परमाणवः** विद्यन्ते । **शिवपुरे** कैलासादिशुद्धभुवने **साहस्रकल्पानि** एकैकपरमाणुं प्रति एकैकसहस्रकल्पपर्यन्तफलं भवति ।

पीठादिपरमाणूनां संख्या यावच्छिवालये ।
तावत्कल्पसहस्राणि कर्ता शैवपुरं वसेदिति ॥ १६२ ॥

शिवलिङ्गपूजनतः भुक्तिमुक्तिद्वयमस्तीत्याह—**लिङ्गार्चेति** ।

लिङ्गार्चा परमुक्तिदैहिकगताश्शुद्धाध्वजास्सिद्धयः
शैवार्चार्चनतो भवन्ति च तथा लिङ्गार्चनात्साधके ।
अङ्गब्रह्मसदाशिवश्शिवयुता शक्त्यात्मिकास्तच्छिवा
लोकाम्नायसुसिद्धदेववपुषः सादेशचिच्छक्तिकाः ॥ १६३ ॥

लिङ्गार्चा शिवलिङ्गपूजा । **परमुक्तिदा** श्रेष्ठमुक्तिप्रदा । **शैवार्चार्चनतः** शैवार्चेषु शैवशास्त्रेण विहितपूजायोग्याधारेषु स्थण्डिलादिषु अर्चनतः पूजाकरणात्

ऐहिकगता इहलोकसम्भवाश्शुद्धाध्वजाश्शुद्धाध्वविहितास्सिद्धयो भवन्ति उक्तं च—

लिङ्गं त्रिविधमाख्यातं व्यक्ताव्यक्तोभयात्मकम् ।
स्वयम्भुबाणदैवार्षमानवाद्यमनेकधा ॥

स्थिरलिङ्गं चलं वाथ मण्डलं स्थण्डिलं तथा ।
पटं वा भित्तिचित्रं वा पीठं वा मन्त्रसंस्कृतम् ॥

आवाह्य गुरुवृद्धाद्यान् विद्यापीठमथापि वा ।
विशेषतः स्वयंसिद्धं सूर्यमण्डलमेव वा ॥

अन्यद्वा लिङ्गकल्पोक्तं सैकताद्यं विशेषतः ॥
एतत्सर्वं शिवेज्यार्थं यथायोगं प्रकल्पयेत् ॥ इति

तथा लिङ्गार्चनात्साधके साधकविषये **शुद्धाध्वजाः सिद्धयो भवन्ति** शिवस्य पूजाधारमनेके भवन्ति तथापि लिङ्ग एव शिवार्चनं कर्तव्यमिति लिङ्गार्चनादित्युक्तम् । उक्तं च—

यद्यप्यस्ति सदेशस्य पूजाधारमनेकधा ।
तथापि लिङ्गे नित्यार्चा सम्पूर्णफलदायिका ॥ इति ।

तथा श्रीकालोत्तरे च—

पूजाधाराणि वक्ष्यामि समासात्कीर्तितानि ते ।
स्वमूर्तौ पूजनं कार्यं पूजारम्भे प्रयत्नतः ॥

योगिनां वा स्वमूर्तौ तु पूजनं विहितं सदा ।
यदारम्भे सदा पूजां गुरुमूर्तौ प्रकल्पयेत् ।
आशीर्वाद्यवनीं यावत्सकृदेव शिवं यजेत् ॥

विद्यापीठे तु यागान्ते पूजा कार्या सदैव हि ।
विद्यापीठं कोटिमात्रं पूजयेद्वा सुसंहिताम् ॥

जले सदाशिवः पूज्यः स्नानान्ते तु सकृत्सुताः ।
अग्नौ पूजावसानान्तं यष्ट्वा होमं सपापयेत् ॥

निर्विघ्नार्थं स्थण्डिले तु शिवास्त्रं पूजयेत्सदा ।
शिवो वा स्थण्डिले पूज्यः जलवत्कलशे हितम् ॥

स्थिरलिङ्गे सदा कार्यं सिद्धिकामैः प्रयत्नतः ।
भुक्तिमुक्तिप्रदं पुंसां चललिङ्गे शिवार्चनम् ॥

पूजयेत्सूर्यबिम्बस्थं दर्पणे प्रतिबिम्बितम् ।
तद्वद्वै सोमबिम्बस्थं पूजयेन्मृत्युवञ्चने ॥

सर्वत्र संस्थितः पूज्यः सर्वाधारेषु सर्वदा ।
तत्रापि लिङ्गे भगवान् पूजां गृह्णाति धूर्जटिः ॥

असंपूर्णा कृता पूजा मन्त्रद्रव्यक्रियायुता ।
क्षणिके भित्तिचित्रादौ तथा वै स्थण्डिले सुत ॥

न्यूनाधिका तु या पूजा फलहीना प्रकीर्तिता ।
एतस्मात्कारणाद्वत्स लिङ्गाराधनमारभेत् ॥

लीयते यत्र भूतानि निर्गच्छन्ति यतः पुनः ।
तेन लिङ्गं परं पूज्यं निष्कळः परमश्शिवः ॥

लिङ्ग्यते चिह्न्यते येन भान्यते भगवाञ्छिवः ।
योगिभिस्तत्क्रियालिङ्गं व्यक्ताव्यक्तोभयात्मकम् ॥

व्यक्तं तत्सकलं ज्ञेयं अव्यक्तं निष्कळं मतम् ।
ज्ञानज्योतिर्मयं लिङ्गं व्यक्ताव्यक्तमिति स्मृतम् ॥

तदाकारतया भक्तं कृत्रिमं तदनुष्ठितम् ।
लिङ्गमित्युच्यते तत्र शिलामृद्दारुलोहजम् ॥ इति ।

अङ्गब्रह्मसदाशिवः अङ्गैः हृदयादिषडङ्गैः ब्रह्मभिः ईशानादिपञ्चब्रह्मभिः मूर्धादिशरीरयुक्तः सदाशिवः प्रासादमन्त्रेण लिङ्गे पूज्यः । **शिवयुता** सदाशिवसमवेता **शक्त्यात्मिका** परशक्तिस्वरूपा **तच्छिवा** तस्य सदाशिवस्य शिवा मनोन्मन्याद्या सहिता भार्या भवति । लिङ्गे मनोन्मनिसंज्ञा नृत्तमूर्त्यादिदेहेषु गौरीसंज्ञा भवति । तथा कामिके—

एवं देवी प्रकर्तव्या तत्संज्ञा द्विविधा मता ।
मनोन्मनीति गौरीति लक्ष्मभेदस्तु नानयोः ॥
मूर्तिस्सादाशिवी यत्र कल्प्यते तत्र कल्पिता ।
तदा मनोन्मनीसंज्ञां लभते विप्रपुङ्गवाः ॥
नृत्तमूर्त्यादिदेहेषु गौर्याद्याख्यां समश्नुते । इति ।

लोकाम्नायसुसिद्धदेववपुषः । लोकाम्नायेषु भुवनपारम्पर्येषु सुसिद्धदेववपुषः । सम्यक्सिद्धदैविकशरीरिणोः कालाग्न्यादिभुवनेश्वराः **सादेशचिच्छक्तिकाः** सदाशिवसम्बन्धशक्त्योत्पन्नशक्तिभेदसहितास्सन्ति ॥ १६३ ॥

अथार्धेन श्लोकेन भुवनेश्वराणां संस्थितिः परमेश्वरादुत्पन्नेत्याह—**तेषामिति** ।

तेषामीश्वरसंस्थितिस्तनुषु सत्संस्कारयुक्ता स्मृता
देवीनामपि शम्भुशक्तिविषयो न्यासोपि कार्यस्सदा ।

तेषां भुवनेश्वराणां **ईश्वरसंस्थितिः** परशिवात्तत्रत्या लोकेषु संस्थानं भवति । **तनुषु** भुवनेश्वराणां शरीरेषु **सत्संस्कारयुक्ता** सम्यग्दीक्षासंस्कार-सहिता **स्मृता** । **देवीनां** मनोन्मन्यादिदेवीनां **शम्भुशक्तिविषयः** परमेश्वरविग्रहे ज्ञानशक्तिविषयः पीठे त्रिधा । शक्तिविषयः न्यासोऽपि क्रियाशक्तिमयन्यासः **सदा कार्यः** । उक्तं च—

गौर्यादीनां प्रतिष्ठायां ज्ञानशक्तिं त्रिधात्मिकाम् ।
विन्यसेद्विग्रहे ज्ञानी शेषं पीठवदाचरेत् ॥ इति ।

प्रतिष्ठापनाय शिवलिङ्गस्य यथार्थज्ञापनार्थं ब्रह्मादिसमस्तदेवानां पृथि-व्यादितत्वव्याप्तिमाह-**ब्रह्मेति** ।

ब्रह्माव्यक्तगतश्च मोहकगतो विष्णुश्च विद्यागतो
रुद्रश्चेश्वर ऐशगोऽपि च सदेशान्तस्सदेशात्मकः ॥ १६४ ॥
दुर्गार्कौ शैवतत्वे वृषभवरमथो शक्तिके वागधीशः
स्वाहानाथस्सदेशे गणपतिकमले चेश्वरे वाक्तथैव ।
विद्येशाश्शुद्धविद्या भुवि च गणवरा लोकपा द्वारपालाः
धर्माद्या मातृरुद्राः शिवमतसहिताः कौहरा मूर्तयश्च ॥ १६५ ॥

लोकेशासुरयक्षकिन्नरमुनिक्षेत्रे [श] वेतालका
भूताः सर्पसरित्समुद्रगणपा विद्याधराश्वाश्विनौ ।
श्रीमच्छैवमतार्थसारखचिता सिद्धान्तसारावलिः
शैवज्ञानधिया त्रिलोचनशिवाचार्येण क्लृप्ता शुभा ॥ १६६ ॥

श्रीमच्छैवमतानुसारिविदुषामानन्दसन्दायिनी
शम्भोः प्रीतिकरी सदा विजयतां शक्त्या समेतस्य च ॥१६७॥

ब्रह्माव्यक्तगतः पृथिवीतत्वमारभ्य प्रकृतितत्वान्तव्यापको भवति । **विष्णुर्मोहगतः** पृथिवीमारभ्य मायातत्वान्तव्यापकः **रुद्रः विद्यातत्वगतः** पृथिवीमारभ्य शुद्धविद्यातत्वान्तव्यापकः **ईश्वरः ऐशगः** ईश्वरतत्वव्यापकः **सदेशात्मकः सदेशान्तः** पृथिवीमारभ्य सदाशिवतत्वान्तव्यापकः । शिवशास्त्रेण पूज्यमानौ पराशक्तिशिवमूर्त्यौ **शैवतत्वे** पृथिवीमारभ्य शिवतत्वान्तव्यापकौ । तथा चोक्तं वरुणशिवेन—

क्ष्मादिपुंसोऽवधौ ब्रह्मा क्ष्मादिमायान्तमच्युतः ।
क्ष्मादिविद्यान्तको रुद्रः क्ष्मादीशावधि चेश्वरः ॥
सदाख्यो क्ष्मादिनादान्तः शक्तिः क्ष्मादिपरावधिः । इति ॥

वृषभवरः वृषभश्रेष्ठः **शक्तिके** शक्तितत्वान्तव्यापकः । **गणवराद्या** अश्विनीदेवतान्ताः शुद्धविद्याभुवि व्याप्ताः । **शैवज्ञानधिया** शैवशास्त्रे निष्णातेन **त्रिलोचनशिवाचार्येण** तन्नामकेन **क्लृप्ता** निर्मिता **सिद्धान्तसारावलिः** शैवसिद्धान्तसारप्रदर्शनेन यथार्थनामायं ग्रन्थः । **श्रीमच्छैवमतानुसारिविदुषां** शैवतत्त्वज्ञानां **आनन्दसंदायिनी** संतोषप्रदानशीला **शक्त्या समेतस्य शम्भोः** गौरीशङ्करयोः **प्रीतिकरी** आनन्दसंदायिनी **सदा विजयताम्**इति शिवम् ॥

इति श्रीमदनन्तशम्भुविरचितायां त्रिलोचनशिवाचार्यानुगृहीतायाः सिद्धान्तसारावल्या व्याख्यायां तुरीयश्चर्यापादः समाप्तः ।
सिद्धान्तसारावलिश्च समाप्ता ।

॥ गुरुपवनपुरेशस्तोत्रम्* ॥

वागीश मुख्य सुरसिद्ध निषेविताय
वाचा मगोचर चरित्र पवित्रिताय ।
विश्वात्मकाय विमलाय नमोऽस्तु तुभ्यं
वातामयप्रशमनं कुरु कृष्ण शीघ्रम् ॥ १ ॥

वेदान्त वेदन विचक्षण वेदिताय
पादारविन्द विनतावन दीक्षिताय ।
तुभ्यं नमोऽस्तु वसुदेवसुताय नित्यं
वातामयप्रशमनं कुरु कृष्ण शीघ्रम् ॥ २ ॥

किं सारमस्ति भुवने भजनात्तवान्य-
त्कंसान्तकालकर कामगुरो कृपालो ।
संसारताप शमनाय नमो नमस्ते
वातामयप्रशमनं कुरु कृष्ण शीघ्रम् ॥ ३ ॥

पाहि त्वदेकशरणं पशुपालकत्वं
कृत्यानभिज्ञमिह दीनतमं पशुं माम् ।
श्रीवल्लभ त्वदपरो न हि रक्षकोऽस्ति
वातामयप्रशमनं कुरु कृष्ण शीघ्रम् ॥ ४ ॥

कायेन वाथ वचसा मनसा च यद्य-
त्कर्माखिलं जगदधीश करोमि तत्तत् ।
कृत्वा त्वदर्पणमहं शरणं गतस्त्वां
वातामयप्रशमनं कुरु कृष्ण शीघ्रम् ॥ ५ ॥

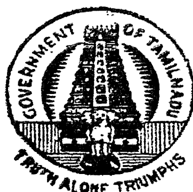
गुरु पवन पुरेश स्तोत्रमेतत्पृथिव्यां
पठति परमभक्त्या यत्र कुत्रापि मर्त्यः ।
स भवति हि चिरायुर्वातरोगादशेषा-
दितरबहुलरोगादाशु मुक्तश्च सत्यम् ॥ ६ ॥

श्री गुरुपवनपुरेशश्रीकृष्णचरणारविन्दाभ्यां नमः

॥ शुभमस्तु ॥

---

*R. No 8526(a) of G.O.M.L.—Palm-leaf-Grantha Script.

BṚHADYĀTRĀ

(YAKṢYEŚVAMEDHIYAM)

OF

Varāhamihira

EDITED BY

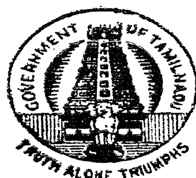
Dr. DAVID PINGREE,
(Brown University - Providence - Rhode Island · United States of America)

GENERAL EDITOR :

R. N. SAMPATH.

1972

Government of Tamil Nadu

श्रीवराहमिहिरकृता
बृहद्यात्रा
[यक्ष्येऽश्वमेधीययात्रापरनाम्नी]

संपादकः
डा. डेविड् पिङ्ग्रे

प्रकाशकः
र. न. सम्पत्

१९७२

तमिल्नाडुराज्याधिकारतः प्रकाशिता

TABLE OF CONTENTS

A WORD

This issue viz. the second Part of Volume Twenty contains the introduction to the work *Bṛhadyātrā* of Varāhamihira of Avanti (Sixth Century A. D.)—the text critically edited by Dr. David Pingree and published in Part One of this Volume. That issue carried in it not only the text of *Bṛhadyātrā* but also three Appendices—the first two the additional verses found in various manuscript-texts and the third being a fragment of Utpala's Commentary on Bṛhadyātrā—which the manuscript notices as *Yakṣeśamedhīya Yātrāvivṛti* procured from the Asiatic Society, Calcutta. It is to contain verses and Commentary only from the twelfth chapter onwards for a handful of stanzas taken at random but has been edited critically in consonance with the text of *Bṛhadyātrā* for which the Bombay Manuscript became the base for the editor.

We deem it our duty and privilege to add to this information regarding *Bṛhadyātrā*, the material that we have in our Libray by way of a manuscript entitled - *Yaksesvamedhīyayātrā*. This work is a transcript copy (1956–57) of a Manuscript belonging to the Maharaja's Sanskrit College, Tiruppunitthura, Kerala State, and numbered R. 15421. This also contains the Commentary of Utpala on the *Bṛhadyātrā* and also called *Vivṛti*. But unlike the Calcutta version the commentary is for the first four Adhyayas and in verse form. So much so it contains in all 211 verses out of which 84 form the original text and the rest 127 are the Commentary slokas. We have noted against the textual verses the corresponding reference-numbers of the *Bṛhadyātrā* text that we have published. A perusal of these verses may reveal that all verses of the text are not cited and commented upon. Like the Calcutta version, a few of the verses belonging to Adhyayas beyond the first-four are also taken in and analysed. In fact the original text of *Bṛhadyātrā* contains 88 verses in the first four Adhyayas where as, in the text published in this issue one can notice that eight verses of the first Adhyaya and two verses of second are missing. One verse of eleventh, one from twelfth, three from thirtieth and one from thirty-fourth Adhyayas have found their way into the work.

Apropos the title of the work,—it must be well-known to the scholars that Varāhamihira has to his credit three Yātrā works viz. *Bṛhad* (*Yoga*) *Yātrā*, *Svalpa* (*Yoga*)*Yātrā* and *Yogayātrā*. The *Bṛhadyātrā* is also known by other names as well as Mahāyātrā and Yakseśvamedhikā or Yajneśvamedhikā. The reference to the name Mahāyātrā is found in the contents of the concluding portion of the commentary of Sūryadeva Yajvan on Laghumānasa of Munjāla- *tato Varahamihira Kṛtā Mahāyatrā Sañkṣepato Vyākhyātā* - refer Manuscript No. R. 3037 of Government Oriental Manuscripts Library. Next Bhaṭṭotpala while commenting on the long prose passage after verse four in *Bṛhatsamhitā* - II Adhyaya, writes *Yajneśvamedhikāyām* against the word Yātrāyām. (Bṛhatsamhitā Part I, p. 71. Edn. Sudhakara Dvivedi, Benares 1895). And our text printed in this edition carries the title *Yakseśvamedhīyayātrā* as found in the Colophon too.

But in all fairness the title must be " *Yaksyeśvamedhīyam* or *Y-Medhīyayātrā* for whose authority one has to refer to the sloka No. 11 of our text; which incidentally forms the second verse of *Bṛhadyātrā*. The verse means as follows :—"I shall perform the horse sacrifice after my conquest of the earth '— must be the inducing motto for every aspiring king and no sin shall ever accrue to him for such performance ". The whole book is meant as a guide for a king who is aspiring for a digvijaya and and the resolution to perform a Horse sacrifice is a fitting target and hence the tittle must be *Yakṣyesvamedhikā* and not as otherwise noticed.

The accompanying introduction of Dr. Pingree throws much light upon the publication and other relevant information regarding the other two Yātra works of Varāhamihira. The name *Tikkaṇikāyātrā* referred to in the introduction is only the other title for Svalpayātra.

Now a word about the commentaries on these works. Bhaṭṭotpala is the only early commentator on these works and the commentary of Suryadevayajvan on *Bṛhadyātrā* is still traced. Dr. H. Kern of Germany, Sri V. R. Pandit of Bombay and Dr. David Pingree of U.S.A. are the only noted analyists of these Yātrā works of Varāhamihira.

Regarding the content of *Bṛhadyātrā*, it may be noticed that it is only an amplification of the long Prose passage of the *Bṛhatsamhitā*. From the cited verses in the Commentary for each division of the topics dealt with, it appears Varāhamihira himself wrote a seperate text amplifying the topics for easy application into the various Yātrā texts. The full rendering of the prose passage may enable one to compare the titles of the *Bṛhadyātrā* chapters with the topics delineated comprehensively in the *Bṛhatsamhitā*. "Yātrayām tu-Tithi, Divasa, Karaṇa, Nakṣatra, Muhūrta, Vilagna, Yoga, Dehaspandana, Svapna, Vijayasnāna, Grahayajna, Gaṇayāga, Agniliṅga, Hastyaśvengita, Senāpravāda, Ceṣṭādi, Grahaṣāḍguṇya, Upāya, Maṅgalāmaṅgaḷa, Śakuna, Sainyaniveśabhumi, Agnivarṇa, Mantricaradutāṭavikānam Yathākālaprayoga and Paradurgopālambhopāya. The gloss of Utpala on this passage begins as Yātrayām-Yajneśvamedhikāyam.

So far as the Mahāyātrā text of our Library (hereafter noted as M) and the Bṛhadyātrā text of Bombay (noted as B) are concerned, Dr. Pingree has indicated in the apparatus the variations and lapses and it is not my intention to repeat the same. However I must mention here that the twenty four Adhyāyās of Mahāyātrā contain the contents of the thirty-four adhyayas of Bṛhadyātrā. Our text lacks the first four Adhyayas and the twelfth. From the fifth onwards are the verses found collated and marked appropriately with the verses of the Bṛhadyātrā.

The table below can indicate the relative positions of the two texts.

Adhyayas (M)	*Contain*	*Adhyaya of (B)*
14		14 and 15
17		18 and 19
21		23, 24, 25, 26 and 27
22		30
23		29
24		31, 32, 33 and 34.

The rest Adhyāyas of Mahāyātrā barring 1 to 4 and 12 correspond with that of Bṛhadyātrā with similar titles in their colophons.

Before I conclude I have to note certain corrections Pertaining to the figures in the introduction. Dr. Pingree in his introduction has pointed out the disorderly pattern of the arrangement of verses. In that, the reader is requested to follow the directions given below for clear understanding. Substitute

(a) 8, 1-9 in lieu of 5, 1-9 ; (b) 10, 21; 12, 12; in lieu of 10, 21-11, 12 ; and (c) 11, 21 ; 21, 1 ; 28, 1; in lieu of 11, 21-21, 21.

In fine, my debt of obligations to persons but for whose help and assistance I may not be able to bring out this volume as successfully as I planned. It is a long list indeed still I am to mention the following to whom I shall be over indebted - Thiru R. K. Parthasarathy - my predecessor who corresponded with Dr. David Pingree to obtain the material for publication, Dr. David Pingree who has generously permitted us to publish his valuable material, Sri K. V. Sarma of Hoshiarpur for his information and guidance regarding the Yātrā literature of Varāhamihira, my Office Staff, the Sanskrit Pandits of my Library and specially Thiru T. A. K. Venkatachari and the Staff and the Proprietor of the Bharati Vijayam Press, Triplicane.

R. N. Sampath,

Curator & General Editor.

INTRODUCTION

The *Bṛhadyātrā* is one of the three independent works on military astrology composed by thewell known sixth century astrologer and astronomer of Avanti, Varāhamihira. The other two have been published previously: the *Yogayātra* (chapters 1–9 with a German translation) by H. Kern in *Indische Studien* 10, 1868, 161–212; 14, 1876; 312–358; and 15, 1878, 167–124 (all reprinted in his *Verspreide Geschriften*, Vol. I, 's-Gravenhage 1913, pp. 97–168) and by Jagdish Lal (Lahore 1944), and the *Tikanikāyātrā* by V. R. Pandit (*Journal of the University of Bombay* 20 (Arts No. 26), 1951, 40–63). I am preparing a new edition of the *Yogayātrā* with the commentary of Utpala, and in this I will discuss in detail the relationship of these three works to each other; for the present an examination of the Testimonia to this edition of the *Bṛhadyātrā* will reveal that it shares many verses with Varāhamihira's other treatises.

The application of omens to the prediction of the success or failure of military campaigns can be traced back at least to the Mauryan period in India. Varāhamihira himself in this work cites a number of ancient authorities: Atri (29, 3), Ṛṣi (23, 3), Kāśyapa (19, 1), Garga (4, 6 and 6, 5), Gautama (29, 3), Cyavana (29, 3), Jīvaśarman (9, 1), Devala (12, 15), Dvīpāyana (1, 15), Brahmaṣaṇḍa (9, 1), *Bharata* (16, 32), Bhṛgu (4, 30 and 23, 39), Maṇittha (10, 21 and 11, 9), Vasiṣṭha or Vāsiṣṭha (2, 3; 8, 6; 9, 2; and 11, 9), Viṣṇugupta (22, 4), and Satya (7, 1; 8, 6; and 11, 37); A detailed discussion of the history of *Yātrā*-literature will be found in my commentary on chapters 73–76 of the Yavanajataka of Sphujidhvaja (to appear in the *Harvard Oriental Series*).

The influence of the *Bṛhadyātrā* on later literature was very extensive as an examination of the Testimonia will again indicate. But despite the number of medieval scholars who studied it few copies have survived to the present day. Those known to me are ten:

1. Asiatic Society, Bombay 388. 22 ff. This Manuscript, here designated B, is the basis of my edition. It lacks 16, 1–7, 8c,

2. Government Oriental Manuscripts Library, Madras R. 4203(b). Ff. 13–42. I have used a transcript, here termed M, prepared by S. Viswanatha Sarma and collated by H. Sthanukrishna Iyer and by the scribe. This manuscript omits 1, 1–4, 30, but fills the gap in B. It also includes two verses after 32, 18 which form a separate chapter (15) in Utpala's version inserted between what correspond to our chapters 13 and 14. and a collection of 31 verses of unknown origin (Varahamihira and Lalla are referred to) on the *Patas* after chapter 34, which we have placed in Appendix B. The order of verses in 14 is extremely incorrect as the following list will demonstrate: 5, 1–9, 18; 10, 6c; 10, 8c; 10, 10d–11a; 10, 11d; 10, 12c; 10, 21; 11, 12; 11, 15; 11, 13; 11, 16–20; 11, 14; 11, 21–21, 1; 28, 1; 27, 2–6; 27, 1; 31, 3; 31, 3; 29, 1–2; 28, 2; 29, 3–4, 30, 1–2; 31, 4–32, 18; two extra verses; 30, 1–3; 23, 1–66; 25, 11–16, 25, 4–10; 25, 1–3; 23, 64; 23, 66–24, 11; 26, 1–3; 28, 3–6; 33, 1–4; two extra verses 34, 4; 34, 1–2; and Appendix B.

3. Asiatic Society, Calcutta 7247 (G. 10539). Ff. 124, 131, and 145–149. This manuscript, which is here denoted C, contains fragments of Utpala's *Vivṛti* on the *Bṛhadyātrā*, here as sometimes elsewhere entitled *Yakṣeśamedhiyayātrā* after 1, 2a. Utpala's text clearly differed from ours; his chapters 13, 14 and 16 correspond to our chapters 12, 13 and 14, while his chapter 15 appears only in *M* after 32, 18. The whole of his commentary must have filled some 300 folia of the size in *C*, but unfortunately there appear to be no other copies of it. I have edited the Calcutta fragment (on 12, 3–5; 12, 16–18; 13, 10; two extra verses; and 14, 1–6) in Appendix C. Utpala therein refers to Kamandaki (on 12, 4), Kausika (on 12, 3), Garga (on 13, 10), *Jataka* (on 12, 4), Parasara (on 13, 10 and on the second extra verse), and Vrddhagarga (on 13, 10.)

4. Alwar Library 1875.

5. Mithila, Jyotisa 270. 19ff. Copied in Saka 1635—A. D. 1713.

6. Private Libraries, Buhler IVE 293. 37ff. Belonged to Mulasankara of Ahmadabad.

7. Private Libraries, Buhler IV E-372. 47ff. Belonged to Balakṛṣṇa Joṣi of Ahmedabad.

8. Punjab University Library 3708. 40ff.

9. Vira Library, Kathmandu 276 (I. 211). 36ff. Copied on 7 Kṛṣṇapakṣa of Kārtika in Sam. 853 = *ca.* 29 October 1732, during the reign of Raṇajitamalla who ruled Bhatgaon from 1722 to 1769.

10. Vira Library, Kathmandu 277 (IV). 41ff. Copied by Jayakirtaraja at Bhaktapattana on Thursday 6 Suklapakṣa of S'rāvaṇa in Sam. 658 = Thursday 12 July 1537, during the reign of Pranamalladeva who ruled Bhatgaon from 1519 to 1547.

Hopefully some other scholar with access to any of the last seven manuscripts in the above list or to some others that have escaped my notice will be able to improve upon the present edition. Because of the imperfections of *B*, *C* and *M* I would not have been able to complete this first edition without the aid of the medieval commentatora and compilers who copiously quote from this work. They are referred to in the Testimonia, where the following abbreviations are used l

BJ: *Bṛhajjātaka* of Varāhamihira with the commentary of Utpala edited by Mahadeva Gopala Sastri Amarapurakara, Bombay Saka 1796 = A. D. 1874; with the commentary of Rudra edited by Suranad Kunjan Pillai, *Trivandrum Sanskrit Series* 91, Trivandrum 1958.

BS: *Bṛhatsamhita* of Varāhamihira with the commentary of Utpala edited by Sudhakara Dvivedi, *Vizayanāgaram Sanskri Series* 12, 2 Vols. Benares 1895–1897.

BY: *Bṛhatyātrā* of Varāhamihira with a fragement of the commentary of Utpala edited here.

Daivajnavallabha ascribed to Sripati published by the Lakshmivenkatesvara Steam Press, Kalyana-Bombay 1937.

Jyotirnibandha of Sivaraja edited by Ranganatha Sastri Vaidya, *Anandasrama Sanskrit Series* 85 Poona 1919.

MC. *Muhurtacintamani* of Rama with the commentary of Govinda edited by Vindhyesvariprasada Dvivedi, *Harikrsnanibhandamanimala* 10, Benares 1954.

TY: *Tikaṇikāyātrā* of Varāhamihira ; see above.

VM: *Vidyāmādhavīya* of Vidyamadhava with the commentary of Viṣṇuśarman edited by R. Shama Shastry, *Mysore Śanskrit Series* 63, 67 and 70, Mysore 1923–1926.

VY: *Yogayātrā* of Varāhamihira with the commentary of Utpala in my as yet unpublished edition.

DAVID PINGREE.

यक्षेश्वमेधीययात्रा*

॥ हरिः ॥ श्रीगणपतये नमः ॥ अविघ्नमस्तु ॥

ब्रह्माजशङ्कररवीन्दुकुजज्ञजीव-
शुक्रार्कपुत्रगणपुत्रगणनाथ शुरून् प्रणम्य ।
यस्सङ्ग्रहोऽर्कवरलाभविशुद्धबुद्धेः
रावन्तिकस्य तमहं विवृणोमि कृत्स्नम् ॥ १ ॥

यच्छास्त्रं सविता चकार विपुलैः स्कन्धैस्त्रिभिर्ज्योतिषां
तस्योच्छित्तिभयात्स्वयं कलियुगे संश्रित्य यो भूतलम् ।
भूयस्स्वल्पतरं वराहमिहिरव्याजेन सर्वं व्यधात्
इयं यः प्रवदन्ति मोक्षकुशलास्तस्मै नमो भास्वते ॥ २ ॥

वराहमिहिरोदधौ सुबहुभेदतोयाकुले
ग्रहर्क्षराणयादसि प्रचुरयोगरत्नोज्ज्वले ।
भ्रमन्ति परितो यतो लघुधियोऽर्थलुब्धास्ततः
करो[मि] विवृतिप्लवं निजधियाहमत्रोत्पलः ॥ ३ ॥

सिद्धिच्छोतृ [श्श्रोतृ] प्रभृतीनां सम्बन्धकथनाद्यतः ।
तस्मात्सर्वेषु कार्येषु सम्बन्धः पूर्वमुच्यते ॥ ४ ॥

किमेवात्राभिधेयं स्यादिति पृष्टस्तु केनचित् ।
यदि न प्रोच्यते तस्मै फलशून्यं तु तद्भवेत् ॥ ५ ॥

सर्वस्यैव हि शास्त्रस्य कर्मणोवापि कस्यचित् ।
यावत्प्रयोजनं नोक्तं तावत् तत्केन गृह्यते ॥ ६ ॥

शिक्षा कल्पो व्याकरणं निरुक्तं ज्योतिषां गतिः ।
छन्दसां लक्षणश्चैव षडङ्गो वेद उच्यते ॥ ७ ॥+

---

*The title should be यक्ष्येश्वमेधीयम्-सव्याख्यानम् ref. General Editor's A word. No of the Ms. R 15421 of this Library.

+ 1 to 7 verses are idential with 1 to 7 verses of the commentary of this author on Bṛhat samhitā. The suggestions of this portion are as found in the Bṛs. comm.

ना[सा]म्नो जीवस्स भृगुतनयो दण्डनाथो [थौ] कुजार्कौ
दानस्येन्दुश्शिखियमबुधास्सासुरा भेदमाथाः ।
वीर्योपेतैरुपचयगतैर्लग्नगैः केन्द्रगैर्वा
तत्तत्सिद्धिं व्रजति तदहःस्वंशके वासि तेषाम् ॥ ८ ॥

यानं यायिभिरासनं शुभकरैर्वीर्यान्वितैर्नागरैः
द्वैधीभावमियाद्यदा शुभकराः पौरान्वयायिग्रहाः ।
सौम्यैस्सिद्धिरसद्ग्रहैश्च बलिभिर्युद्धेऽनुकूले जयः-
स्सर्वैरप्यशुभग्रहैर्नि[नि]रपतिर्दैवाश्रितं संश्रयेत् ॥ ९ ॥

आटविकदेशरिपुमित्रमौलश्रेणीभृतकबलवीर्वेशाः ।
सूर्यादिभिरनुकूलैस्तदुदयवर्गैश्च तत्सिद्धिः ॥ १० ॥

यक्ष्येऽश्वमेधेन विजित्य धात्री-
मित्येवमभ्युद्यमिनो नृपस्य ।
विनिघ्नतो विघ्नकरान्नवापः [पापं]
क्रियाक्रमेणेव पशून्मखेषु ॥ ११ ॥ [1, 2]

उत्साहमन्त्रप्रभुशक्तियुक्तो
धीमान्विनीतेन्द्रियभृत्यवर्गः ।
प्रजानुरक्तो धृतिमान् सहिष्णुः
वृद्धोपसेवी विविगीषुरिष्टः ॥ १२ ॥ [1, 3]

दाक्ष्यं शैघ्र्यं तथा मन्त्रशौर्यं चोत्साहलक्षणम् ।
गुणैरेतैरुपेतः सन्राजा भवितुमर्हसि ॥ १३ ॥

स्मृतिस्तल्प[त्प]रतार्थेषु वितर्को ज्ञाननिश्चयः ।
दृढता मन्त्रशक्तिश्च मन्त्रसम्पत्प्रकीर्तिता ॥ १४ ॥

कोशदण्डबलैश्चैव प्रभुशक्तिरुदाहृता ।
विजिगीषुस्तया युक्तो विचयेत्स रिपून् सदा ॥ १५ ॥

शक्तित्रितययुक्तस्य वशे तिष्ठति मेदिनी ।
शुश्रूषा श्रवणश्चैव ग्रहणं धारणं तथा ॥ १६ ॥

ऊहापोहार्थविज्ञानं तत्वज्ञानञ्च धीगुणाः ।
बुद्ध्या युक्तो वशे कुर्याच्छत्रूनतिबलानपि ॥ १७ ॥

श्रोत्र[त्रे]त्वक् चक्षुषी जिह्वा नासिका चेति पञ्चमी ।
पञ्चबुद्धीन्द्रियाण्याहुर्मनष्षष्ठानि तानि तु ॥ १८ ॥

पायूपस्थौ हस्तपादौ वाक्चैव तत्र पञ्चमी ।
पञ्चकर्मेन्द्रियाण्याहुर्बलषष्ठानि तानि तु ॥ १९ ॥

जितात्मना नरेन्द्रेण शक्यो भृत्यजयो भवेत् ।
जितभृत्येन शक्येयं कृत्स्ना जेतुं वसुन्धरा ॥ २० ॥

सततं निग्रहे युक्त इन्द्रियाणां भवेन्नरः ।
इच्छन्नर्थांश्च धर्मांश्च द्विषतां च पराभवम् ॥ २१ ॥

धर्मार्थौ यः परित्यज्य स्यादिन्द्रियवशानुगः ।
श्रीप्राणधनदारेभ्यः क्षिप्रं स परिहीयते ॥ २२ ॥

जितभृत्यं जितामात्यं धृतदण्डं विकारिषु ।
परीक्ष्यकारिणं दान्तं नरं श्रीर्जुषते सदा ॥ २३ ॥

जितेन्द्रियत्वं विष[न]यस्य कारणं
गुणप्रकर्षो विनयादवाप्यते ।
गुणाधिके पुंसि जनोऽनुरञ्ज्य[ज्य]ते
जनानुरागप्रभवा हि सम्पदः ॥ २४ ॥

अनुरूपाणि कर्माणि भृत्येभ्यो यः प्रयच्छति ।
स भृत्यबलसम्पन्नो राज्यस्य फलमश्नुते ॥ २५ ॥

यस्तु क्लेशसहो राजा तस्येयं[दं]वसुधामहं[तलम्] ।
क्षमावता नरेन्द्रेण शक्यः पुरुषसङ्ग्रहः ॥ २६ ॥

सङ्गृहीतनरस्येयं सकला वसुधा वशे ।
वृद्धोपसेवी नृपतिः पात्रतामेति सम्पदाम् ॥ २७ ॥

प्रज्ञावृद्धं कर्मवृद्धं स्वबन्धुं
विद्यावृद्धं वयसा चापि वृद्धम् ।
कार्याकार्ये पूजयित्वा प्रसाद्य
संप्रच्छन्नोव (पृच्छन्नेवाव)? सद्येत्कदाचित् ॥ २८ ॥

वृद्धान् सेवेत सततं विप्रान् वेदविद: सुधी: ।
वृद्धसेवीति सततं रक्षोभिरभिपूज्यते ॥ २९ ॥

सततं गुरुपूजा च वृद्धानां पर्युपासनम् ।
श्रवणञ्चैव शास्त्राणां कूटस्थं श्रेय उच्यते ॥ ३० ॥

विद्यावृद्धान् हि सततं उपासीत महीपति: ।
शृणुयात् भाषितं तेभ्यो ह्यर्थञ्चैवावधारयेत् ॥ ३१ ॥

विद्यावृद्धान् वयोवृद्धान् बुद्धिवृद्धांश्च मानवान् ।
श्रुताभिजनवृद्धांश्च न ह्यमूढोऽवमन्यते ॥ ३२ ॥

सम्बन्धश्च प्रकृतिभिर्महोत्साह: कृतश्रम: ।
जेतुमीषणशीलश्च विजिगीषुरिति स्मृत: ॥ ३३ ॥

रक्तासिताद्या हि यथाम्बरस्य
वर्णा सितस्येव भवन्ति सम्यक् ।
विलग्नतिथ्यादिगुणास्तथैव
विशुद्धदोषस्य भवन्ति यातु: ॥ ३४ ॥ इति

यात्रा विशुद्धापि तथा प्रवृत्ता
पात्रानुरूपाणि फलानि धत्ते ।
जगद्युतीर्णावि[जगत्युदीर्णापि]हि कौशिकस्य
भा भानवी नैव तम: प्रमार्ष्टी:[ष्टि] ॥ ३५ ॥

गुणान्वितस्यैव गुणान् करोति
यात्रा शुभा सद्ग्रहलग्नयोगात् ।
व्यर्था सदोषस्य गुणान्विताऽपि
वीणेव शब्दान् श्रित[श्रुति]वर्जितस्य ॥ ३६ ॥

गुणैस्समस्तैरपि संप्रयुक्ता
कन्येव यात्रा विगुणाय दत्ता ।
करोत्यकीर्तिं सुखवित्तहानिं
पात्रान्तरा ज्ञानजलस्य दातुः ॥ ३७ ॥

सांवत्सरस्तस्य विहीन[नीत]वेषो
धीमान् स्वतन्त्राङ्गपटुः कुलीनः ।
दक्षः प्रगल्भोऽविकलो विनीतः
तादृग्विधस्तस्य पुरोहितोऽपि ॥ ३८ ॥ [I.4]

यस्तु सम्यग्विजानाति होरागणितसंहिताः ।
अभ्यर्च्यं स नरेन्द्रेण स्वीकर्तव्यो जयैषिणा ॥ ३९ ॥ [Br. Sam. II 19.]

कर्माणि च त्रिधावृत्तभृतिश्चाप्यन्वयागता ।
वृत्तं श्रुतिश्च योनिश्च सप्ताङ्गं कुललक्षणम् ॥ ४० ॥

विमृश्य यः प्रारभते समृद्धो नापत्सु यो न व्यथते स धीरः ।
यस्यार्यवृत्तेऽस्ति रतिस्स साधुर्नित्योद्यतः कर्मसु यस्सदक्षः ॥ ४१ ॥

हिंसादम्भानृतस्तेयद्विष्टारिह ? विवर्जितम् ।
नरेन्द्रहितमक्रोधं श्रेष्ठं कालविदं विदुः ॥ ४२ ॥

लक्ष्मण्येन कुलीनेन स्कन्धत्रयविदा नृपः ।
सांवत्सरेण क्ष्मां कुर्यात् सहायेनाखिलां वशे ॥ ४३ ॥

नक्षत्रकल्पो वैतानस्मृतिर्ये[र्या]संहिताविधिः ।
चतुर्थो अङ्गिराकल्पः शान्तिकल्पस्तु पञ्चमः ॥ ४४ ॥

पञ्चकल्पविधानज्ञमाचार्यं प्राप्य पार्थिवः ।
सर्वोत्पातप्रशान्ताय भुनक्ति वसुधां चिरम् ॥ ४५ ॥

उत्थानवीरो[हीनो] राजा हि बुद्धिमानपि सर्वदा ।
प्रधर्षणीयश्शत्रूणां भुजङ्ग इव निर्विषः ॥ ४६ ॥ [I.12]

उत्थानधीरः पुरुषो वाग्धीराननति[धि]तिष्ठति । [I.13]
उत्थानधीरं वाग्धीरा रमयान्तु[यन्त]उपासते ॥ ४७ ॥

विधानगणनाजडः पुरुषकारसुप्तादरः
मनोरथपरिश्रमैर्न परिचुम्बति श्रीमुखम् ।
पराक्रमविनिश्चितैकसुनयोगि[हि]सद्य[ः]कृतं
हरिर्मदसुवासितं पिबति कुञ्जरासृङ्मधु ॥ ४८ ॥ [I.14]
कृषिवृष्टिसमायोगात् दृश्यन्ते फलसिद्धयः ।
अस्मिन्नर्थे शृणु श्लोकान् द्वैपायनमुखोद्गतान् ॥ ४९ ॥ [I. 15]
न विना मानुषं दैवं दैवं वा मानुषं विना ।
नैव निर्वर्तयत्यर्थमेकारणिरिवानलम् ॥ ५० ॥ [I. 16]
सिध्यन्ति सर्व आरम्भास्संयोगात्कर्मणोर्द्वयोः ।
दैवात् पुरुषकाराच्च न त्वेकस्मात् कदाचन ॥ ५१ ॥ [I. 17]
अथ शास्ति नरं दैवमि[मी]हस्वेत्यनुशासकम् ।
ईशा[हा]नस्य भविष्यामि कुतःफलमनीहतः ॥ ५२ ॥ [I. 18]
यत्नेन संपाद्य मनुष्यकारं यत्नावकाशे पुरुषो निरुद्धे ।
प्रतीक्षते दैवमतन्द्रितो यः तमापदो नात्मकृतं स्पृशन्ति ॥ ५३ ॥ [I. 19]
सत्त्वार्जितं कर्मफलं सुखेन विवद्य[पद्य]ते राजसमुद्यमेन ।
कृच्छ्रेण शेषं महता यतोऽतो भाग्यानि मृग्याणि नृभिर्नृकारैः ॥ [I.20]

प्रथमोऽध्यायः समाप्तः ॥

अथ द्वितीयोऽध्यायः ॥

यात्राकालमतः परं मुनिमतान्यालोक्य संक्षेपतो
वच्म्युद्दिश्य पृथूक्तलक्षणगुणैस्संपन्नमीशं भुवः ।
ज्ञाते जन्मनि तस्य यानसमयं वाञ्छन्ति होराविद-
स्त्वज्ञातेऽस्य फलं घुणाक्षरमिव प्राहात्र रत्नावलिः ॥१॥ [II.1]

उत्कृष्टबलवीर्यस्य विजिगीषोर्जयैषिणः ।
गुणानुरक्तप्रकृतेर्यात्रा यानमिति स्मृतम् ॥ २ ॥

उन्मानमानगतिसंहतिसारवर्ण-
स्नेहस्वरप्रकृतिसत्वमनूकमादौ ।
क्षेत्रं प्रजाश्च विधिवत् कुशलोऽवलोक्य
सामुद्रविद्वदति यातमनागतं वा ॥ ३ ॥

त्रिषु विपुलो गम्भीरस्त्रिष्वेष षडुन्नतश्चतुर्ह्रस्वः ।
सप्तसु रक्तो राजा पञ्चसु दीर्घश्च सूक्ष्मश्च ॥ ४ ॥

नाभिस्स्वरस्सत्वमिति प्रशस्तं गम्भीरमेतत्त्रितयन्नराणाम् ।
उरो ललाटं वदनञ्च पुंसां विस्तीर्णमेतत्त्रितयं प्रशस्तम् ॥ ५ ॥

वक्षोऽथ कुक्षौ न[क्षिन]खनासिकास्यं कृकाटिका चेति षडुन्नतानि ।
ह्रस्वानि चत्वारि च लिङ्गपृष्ठे ग्रीवा च जङ्घे च हितं प्र[तम]दानि ॥ ६ ॥

नेत्रान्तपादकरताल्वधरोष्ठजिह्वाः
रक्ता नखाश्च खलु सप्त सुखावहानि ।
सूक्ष्माणि पञ्च दशनाङ्गुलिपर्वकेशा-
स्साकन्त्वचा कररुहाश्च न दुःखितानाम् ॥ ७ ॥

हनुनासिकबाहुलोचना[नं] स्तनयोरन्तरमत्र पञ्चमम् ।
इ[अ]तिदीर्घमिदं तु पञ्चकं न भवत्येव नृणामभूभुजाम् ॥ ८ ॥

पादौ सगुल्फौ प्रथमं प्रदिष्टं जङ्घे द्वितीयं तु सजानुचक्रे ।
मेढ्रोरुमुष्काश्च ततस्तृतीयं नाभिः कटिश्चेति चतुर्थमाहुः ॥ ९ ॥

उदरं कथयन्ति पञ्चमं हृदयं षष्ठमथ स्तनान्वितम् ।
अथ सप्तममंसजत्रुणी कथयन्त्यष्टममोष्ठकन्धरे ॥ १० ॥

नयने नवमञ्च सभ्रुणी सललाटं दशमं शिरस्तथा ।
अशुभेष्वशुभं दशाफलं चरणाद्येषु शुभेषु शोभनम् ॥ ११ ॥

राजानं प्रथमं विन्देत् ततो भार्यां ततो धनम् ।
राजन्यसति लोकेऽस्मिन् कुतो भार्या कुतो धनम् ॥ १२ ॥

श्रियः सकाशादर्थश्च श्रीश्च राज्ञि प्रतिष्ठिता ।
सुकृतस्य क्षयाच्चैव स्वर्लोकादेत्य मेदिनीम् ॥ १३ ॥

पार्थिवो जायते तात दण्डनीतिविशारदः ।
महत्त्वेन च संयुक्तो वैष्णवेन नरो भुवि ॥ १४ ॥

बुद्ध्या भवति संयुक्तो माहात्म्यमधिगच्छति ।
न हि राजावमन्तव्यो मनुष्य इति भूमिपः ॥ १५ ॥

महती देवतान्येषां नररूपेण तिष्ठति ।
तस्मान्नृपतिमुद्दिश्य यात्राकरणमुच्यते ॥ १६ ॥

जन्मक्रमोद्दिष्टविकल्पदृष्टं संपन्नभाग्यं विजगीषमाणम् ।
नृपं नृपाचारगुणोपपन्नमुद्दिश्य संयानविधिं विधास्ये ॥ १७ ॥

विदिते होराराशौ स्थानबलपरिग्रहे ग्रहाणाञ्च ।
आयुषि च परिज्ञाते शुभमशुभं वा फलं वाच्यम् ॥१८॥ [II.2]

रिक्तोपगतदशायां जन्मोदयं नाथशत्रुपाके च ।
स्वदेशकारकदशस्संश्रयणीयो नरेन्द्रपातिः ॥ १९ ॥

अन्ये वदन्त्यविदितेऽपि हि जन्मकाले
योग्यप्रयाणसमयो मनुजेश्वराणाम् ।
प्रश्नोदयोद्भवफलं सदसद्विभज्य
तत्वार्थविन्निगदति स्म वचो वसिष्ठः ॥ २० ॥ [II.3]

अपृच्छतः पृच्छतो वा जिज्ञासोर्यस्य कस्यचित् ।
होराकेन्द्रत्रिकोणेभ्यस्तस्य विद्याच्छुभाशुभम् ॥ २१ ॥ [II.4]

केन्द्रत्रिकोणेषु शुभाश्रितेषु पापेषु केन्द्राष्टमवर्जितेषु ।
सर्वार्थसिद्धिं कुरुते नराणां विपर्ययस्तेषु विपर्यये स्यात् ॥ २२ ॥

दैवज्ञस्य हि दैवेन सदसत्फलवाञ्छतः ।
अवशो गोचरं मर्त्यस्सर्वस्वमुपनीयते ॥ २३ ॥ [II. 5]

अश्रौषीच्च पुरा विष्णोर्ज्ञानार्थं समुपस्थितः ।
वचनं लोकनाथस्य निःसृतं मुखपङ्कजात् ॥ २४ ॥ [II. 6]

यद्दानवेन्द्राय मयाय सूर्यश्शास्त्रं ददौ संप्रणताय पूर्वम् ।
विष्णोर्वसिष्ठस्य[श्च]महर्षिमुख्यो ज्ञानामृतं यः परमाससाद ॥ २५ ॥

यत्सारं पृच्छतः पुंसो ग्रहहोराश्रयं फलम् ।
तत्सारं तस्य तज्जन्म यद्यप्यन्यगृहे भवेत् ॥ २६ ॥ [II. 7]

जन्मसमये यदुक्तं शुभाशुभन्निर्विशेषमाचार्यैः ।
पृच्छाकाले नृणां तदेव भवतीति विज्ञेयम् ॥ २७ ॥ [XI.13]

बुद्ध्वा शास्त्रं यथान्यायं बलाबलविधानतः ।
यथोक्तं जातके सर्वं तथा तत्रापि चिन्तयेत् ॥ २८ ॥ [II.8]

तस्मान्नृपः कुसुमरत्नफलाग्रहस्तः
प्रातः प्रणम्य रवये हरिदिङ्मुखस्थः ।
होरागत[ते]कुशलिनो हितकारिणश्च
सङ्गृह्य दैवगणकान् सकृदेव पृच्छेत् ॥ २९ ॥ [II.9]

इत्येवमेषामपि कल्पितानां क्रिया विभागार्थमुशन्ति राशिम् ।
अन्योन्यसंयोगविकल्पनाभिरिदं समुद्राम्बुभिरप्रमेयम् ॥ ३० ॥

वेलास्सर्वाः प्रशस्यन्ते पूर्वाह्णे परिपृच्छतः ।
सन्ध्ययोरपराह्णे च क्षपायां च विगर्हिताः ॥ ३१ ॥

अथ नृपतिसमीपे दैववित् पृष्टमात्रः
फलमुदयनिमित्तैस्तर्कयेच्छास्त्रबुद्ध्या ।
सदसि सदिति वाच्यं यद्यपि स्यादसत्तत्
स्फुटमपि कथनीयं भूभुजो मन्त्रिणो वा ॥ ३२ ॥ [II.10]

यस्य मन्त्रं न जानन्ति समागत्य पृथक् जनाः ।
स कृत्स्नां पृथिवीं .... ॥ ३३ ॥

आश्रित्य चन्द्रस्य बलाबलानि
ग्रहाः प्रयच्छन्ति शुभाशुभानि ।
मनस्समेतानि यथेन्द्रियाणि
कर्मण्यतां यान्ति न केवलानि ॥ ३४ ॥

गोचरेण शुभदः शशी न चेत् अष्टवर्गपरिशोधितोऽपि वा ।
पूर्ववायुरिव पुष्पकालजो यायिनां फलविनाशकृद्भवेत् ॥ ३५ ॥

स्वपक्षग्रहवैपुल्यन्नवनक्षत्रशुद्धता ।
दैवस्याप्रतिकूलत्वमुत्पातानामसम्भवः ॥ ३६ ॥

सुवृष्टिसस्यसम्पच्च सुभिक्षं क्षेममेव च ।
ईप्सितार्थोपपत्तिश्च दैवं विद्यात् बहिस्थितम् ॥ ३७ ॥

आक्षेपशीलः पु[प]रुषाभिधायी
विरक्तभृत्यः परदारगामी ।
लुब्धोऽसहायो व्यसनी कृतघ्नः
स्थितिप्रभेत्ता करशीर्णराष्ट्रः ॥ ३८ ॥ [XXX, 1]

विस्रंभहा क्रोधपरो नृशंसः
क्षुद्रप्रमादी न बहुश्रुतश्च ।
दिव्यान्तरिक्षक्षितिजैर्विकारैः
निपीडितो यश्च स दैवहीनः ॥ ३९ ॥ [XXX, 2]

अतो विपर्यस्तगुणेन राज्ञा
तादृग्विधोऽरिस्त्वभियुक्तमात्रः ।
तरुर्गजैर्दग्ध[जग्ध]इवास्तवीर्यो
महानपि क्षिप्रमुपैति भङ्गम् ॥ ४० ॥ [XXX 3]

कर्मणा मनसा वाचा सर्वभूतेषु तिष्ठता (?)
देवतातिथिभृत्येभ्यः प्रणामनिरतस्तदा ॥ ४१ ॥

शौचमार्जवमानृण्यमास्तिक्यं श्रद्धधानता ।
आत्मतत्वं(?)प्रियत्वञ्च शौचं बाह्यं तितिक्षता ॥ ४२ ॥

अनुगूढो वाङ्मनसोर्दयास्त्रीरत्नसम्भवः ।
असज्जाश्चाप्यकार्येषु कीर्तिरारोग्यमेव च ॥ ४३ ॥

अमन्दता युद्धजयं प्रशस्तञ्च प्रदर्शनम् ।
लाघवञ्च प्रहर्षञ्च दैवमात्मभृतां विदुः ॥ ४४ ॥

उदयमुदयपं वा जन्मभं जन्मपं वा
तदुपचयगृहं वा वीक्ष्य लग्नं यियासोः ।
विनिहतमरिपक्षं विद्धि शत्रोरिदं वा
यदि हिबुकसमेतं पृच्छतोऽस्तस्थितं वा ॥ ४५ ॥ [II. 13]

जन्मर्क्षोदयलग्ने तदधिपयोर्वा यियासतः प्रश्ने ।
त्रिषडेकादशदशकोदयेषु लग्नेषु च जयस्स्यात् ॥ ४६ ॥

शत्रोर्होराराशिस्तदधिपतिर्जन्मभं तदीशो वा ।
यदि संस्थितो हिबुके तथापि शत्रुर्हतो वाच्यः ॥ ४७ ॥

पार्ष्णिग्राहः पृष्ठतो भास्करस्य
प्राग्यातव्यस्तिग्मरश्मिश्च याता ।
आक्रन्दोऽर्कात्सप्तमे यःस्थितश्च
तत्तुल्यास्ते शक्तितश्चिन्तनीयाः ॥ ४८ ॥ [II.14]

सूर्याक्रान्तांशकात्पश्चाद्यो ग्रहस्समवस्थितः ।
आभागनवतेर्ज्ञेयस्स पार्ष्णिग्राहसंज्ञकः ॥ ४९ ॥

स्वयमेव रविर्याता ज्ञेयमेषां बलाबलम् ।
पार्ष्णिग्राहादयस्सर्वे बलिभिर्बलिनः स्मृताः ॥ ५० ॥

जीवज्ञार्किसितापरैः सुतसुहृद्दुश्चिक्यलग्नायगै- ।
स्सिद्धार्थोऽरिगणान्विजित्य नचिरात्प्रष्टा समेत्यालयम् ।
लग्ने वा कुजमन्दयोः सुतगते जीवे रवौ कर्मगे
लाभे कर्मणि वा सितेन्दुतनयौ प्रष्टुर्जयो निश्चयः ॥ ५१ ॥
[II. 15]

अस्मिन्नेव भवेद्योगे यदि शुक्रोऽष्टमाश्रितः ।
प्रष्टार[स]मुद्यमादेव हतशत्रुर्विशत्यरिः[पि] ॥ ५२ ॥ [II.16]

लग्ने यमारौ खे सूर्यश्शुक्रो मृत्यौ सुते गुरुः ।
लाभे कर्मणि वा सौम्ये योगेऽस्मिन्निश्चयो जयः ॥ ५३ ॥

गुर्वर्कशशिभिस्सिद्धिर्लग्नारिदशमस्थितैः ।
तद्वल्लग्नारिरन्ध्रस्थैर्जीवशुक्रदिवाकरैः ॥ ५४ ॥ [II.17]

सचिवाप्तिर्गुरावाये कर्मण्यसितवक्रयोः ।
चतुर्थे ज्ञेऽष्टमे चन्द्रे जायास्थे च सिते जयः ॥ ५५ ॥ [II.18]

कर्मण्यारे रवावाये तृतीयस्थेऽर्कनन्दने ।
चन्द्रे षष्ठे विलग्नस्थैः शेषैः प्रष्टुर्ध्रुवोजयः ॥ ५६ ॥ [II.19]

सहजेऽर्कार्किभूपुत्रैस्सौम्यैर्लग्नगतैर्जयः ।
गुरौ वा लग्नगे पापैर्लाभे कर्मणि वा स्थितैः ॥ ५७ ॥ [II. 20]

माहेययमयोष्षष्ठे लग्ने गुरुशशाङ्कयोः ।
सितचन्द्रजयोरन्त्ये जयःकर्मणि चोष्णगौ ॥ ५८ ॥ [II. 21]

इति योगाश्शुभाः प्रोक्ताः प्रश्नकाले यियासतः ।
अशुभा ये भवन्त्यत्र तान् प्रवक्ष्याम्यतः परम् ॥ ५९ ॥ [II. 22

युद्धे भङ्गो यमेन्द्वारैर्नवमात्मजलग्नगैः ।
शशाङ्कयमयोर्लग्ने मृत्युर्भूपुत्रदृष्टयोः ॥ ६० ॥ [II. 23]

सवक्रे निधने मन्दे मृत्युर्लग्ने दिवाकरे ।
चन्द्रे वा त्र्यायमृत्युस्थे ससूर्ये वा वदेद्वधम् ॥ ६१ ॥ [II.24]

वक्रज्ञशशिभिर्द्यूने प्रष्टुर्नाशोऽभिगच्छतः ।
क्षुन्मारशत्रुवृद्धिश्च लग्ने माहेयशुक्रयोः ॥ ६२ ॥ [II. 25]

चन्द्रावनिजयोर्मूर्तौ षष्ठे शशिजशुक्रयोः ।
निधनस्थे सहस्रांशौ विज्ञेयो मन्त्रिणो वधः ॥ ६३ ॥ [II.26]

तनयस्य वधः प्रष्टुः पापैरुदयपुत्रगैः ।
सचन्द्रे रुधिरे लग्ने भङ्गः सूर्यात्मजेक्षिते ॥ ६४ ॥ [II. 27]

द्यूननैधनयोश्चन्द्रे लग्नं याते दिवाकरे ।
विपर्यये वा यातस्य त्रासभङ्गवधागमाः ॥ ६५ ॥ [II. 28]

द्वित्रिकेन्द्रस्थितैः पापैः सौम्यैश्च बलवर्जितैः ।
अष्टमस्थे निशानाथे प्रष्टुर्बन्धवधात्ययाः ॥ ६६ ॥ [II. 29]

कुजचन्द्रमसोर्घूने स्वभेदोक्त[र्क]बुधोदये ।
तद्वन्मन्दारयोर्युद्धे भङ्गस्सौम्यार्कयोस्तथा ॥ ६७ ॥ [II. 30]

सर्वैस्तु नवमे राजा हन्ति मन्त्रिपुरोहितान् ।
योगेऽस्मिन्नुदये चन्द्रे सुतस्थपतिदेशिकान् ॥ ६८ ॥ [II.31]

अर्कार्किसुतयोर्लग्ने दृष्टयोः क्षितिसूनुना ।
चन्द्रेऽस्ते बलिभिः सौम्यैः प्रष्टुस्सेनापतेर्वधः ॥ ६९ ॥ [II.32]

लग्नस्थेऽर्के सपुत्रे च भौमदृष्टेऽस्तगश्शिखी ।
वीर्यहीनैरशुभैः प्रष्टुश्चमूनाथवधं वदेत् ॥ ७० ॥

निधने वक्रयमयोश्चन्द्रेऽस्ते लग्नगे रवौ ।
ज्ञे तृतीये च विक्रम्ये समन्त्री हन्यते नृपः ॥ ७१ ॥ [II.33]

मूर्धोदयं शुभसुहृद्युतवीक्षितं वा
लग्ने शुभाश्च बलिनश्शुभवर्गलग्नम् ।
सिद्धिप्रदं भवति नेष्टमतोऽन्यथा य-
ज्जन्मप्रयाणफलयुक्तिभिरन्यदूह्यम् ॥ ७२ ॥]II.34]

निधनहिबुकहोरा सप्तमर्क्षेषु पापाः
न शुभफलकरास्स्युः पृच्छतां मानवानाम् ।
दशमभवनयुक्तेष्वेषु सौम्याः प्रशस्ताः
वद सदिदमशेषं यानकाले विचिन्त्यम् ॥ ७३ ॥ [II.35]

द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः ॥

अथ तृतीयोऽध्यायः ॥

नन्दा विजया भद्रा रिक्ता पूर्णे[ति]संज्ञारूपम् ।
फलमेव ता विदध्युर्नेष्टा मध्याः प्रवराश्च ॥ १ ॥

नन्दा भद्रा विजया रिक्ता पूर्णा च नामसदृशफलाः ।
न्यूनसमेष्टास्तिथयश्शुक्ले कृष्णे प्रतीपास्ताः ॥ २ ॥ [III. 1]

सर्वाश्शस्ताः तिथयश्शुक्लपक्षे
हित्वा त्र्यंशं बहुळेऽन्त्यैश्च केचित् ।
षष्ठ्यष्टम्योर्वसु लब्ध्वापि याता
द्वादश्यां वा नाशमाशु प्रयाति ॥ ३ ॥ [III.2]

नन्दा भद्रा जया रिक्ता पूर्णा चैव तु पञ्चमी ।
तिथयः प्रतिपन्मुख्या नामतुल्यफलप्रदाः ॥ ४ ॥

शुक्ले कृष्णे तथैवा(पुनश्चा)न्त्यं हित्वा त्र्यंशं तथैव च ।
ता नामरूपफलदाः पक्षयोरुभयोरपि ॥ ५ ॥

न्यूना फलसमा चेष्टफला शुक्ले पक्षे परे च ताः ।
वैपरीत्येन विज्ञेया विशेषोऽत्राभिधीयते ॥ ६ ॥

षष्ठ्यां तिथौ तथाष्टम्यां द्वादश्यां यस्तु गच्छति ।
सोऽपि तत्त[त्र ज]यं लब्ध्वा क्षिप्रमेव विनश्यति ॥ ७ ॥

प्रतिपदि फलमेके पञ्चदश्यां च नेष्टं
जगुरिदमिति तज्ज्ञैर्याप्यमेवावधार्यम् ।
किमपि किमपि नूनं तैस्समीक्ष्योक्तमेतत्
समवचनविधाते युक्तता केन चिन्त्या ॥ ८ ॥ [III.3]

प्रतिपच्छुक्लपक्षे च पञ्चदश्यो(?) तथैव च ।
न याति याता स्वगृहं वित्तनाशं तथाश्नुते ॥ ९ ॥

तृतीयोऽध्यायः समाप्तः ॥

अथ चतुर्थोऽध्यायः

दिशि दिशि बहुलाद्यास्सप्तकाः प्राक्प्रवृत्ताः
पवनदहनदिक्स्थस्तिर्यगुर्गोऽत्रगत्युग्रदण्डः ।
सुरपतिरपि कृच्छ्रं याति तं लङ्घयित्वा
न च भवति विरोधो दिक्षु दण्डैकगासु ॥ १ ॥ [IV. 1]

प्राच्यादिसप्त सप्तक्रमेण धिष्ण्यानि कृत्तिकादीनि ।
आनुलोम्यादेकत्वं पूर्वोत्तरमपरयाम्याश्च ॥ २ ॥

अनिलानलदिग्गेरवां परिरवाख्यां व्रजन्ति ये ।
समुत्क्रम्य इव कुलिशभृतः पतन्ति न चिरेण व्यसने ॥ ३ ॥

आग्नेयपूर्वाणि च सप्त सप्तक्रमेण पूर्वादिषु दिक्षु भानि ।
द्वारेषु मुख्येन कल्पितानि तेषु प्रयाणेषु दिशाजयस्स्यात् ॥ ४ ॥

प्राचि[ची]मुदग्द्वारिभिरभ्युपेयात्प्राग्द्वारिकैश्चोडुभिरप्युदीचि[ची]म् ।
तथैव याम्यामपराश्रितैश्च याम्याश्रितैश्चाप्यवरां प्रयायात् ॥ ५ ॥

अतोऽन्यथा यः परिधावदेदं[वं]
कुर्वञ्जयेऽस्मिन् नृपतिः प्रयायात् ।
स भूरिनागश्च बलोत्कटोऽपि
सङ्ग्रामदुर्गाम्भसि नाशमेति ॥ ६ ॥

प्राग्द्वारिकैरनलदिङ् न विरोधमेति
शेषाः प्रदक्षिणगताः विदिशः प्रकल्प्याः ।
उल्लङ्घ्य दण्डमपि काममियान्नरेन्द्र-
श्शूलं विहाय यदि दिङ्मुखलग्नशुद्धिः ॥ ७ ॥ [IV,2]

ज्येष्ठायां पुरुहूतदिङ्मुखगतः प्राप्तो बलिर्बन्धनं
याम्यामाजपदे मुरश्च गतवान् यातो मुरारेर्वशः ।
रोहिण्यान्नमुचिः प्रतीच्यभिसृतः चूर्णीकृतो वज्रिणा
सौम्यामार्यमदेवते च गतवान् मृत्योर्वशं शम्बरः ॥ ८ ॥
[IV.3]

ज्येष्ठाजपैतामहफल्गुनीषु प्राच्यादिकाष्ठासु गताः महीपाः ।
बलिर्मुरोऽथो नमुचिः क्रमेण विनाशमीयुर्मधुकैटभौ च ॥ ९ ॥

ऋक्षेष्वथैतेषु यथोक्तकाष्ठां न भूतिकामो मनसापि यायात् ।
मोहादथोल्लङ्घ्य यदि प्रयायात् सराष्ट्रभृत्यो नचिराद्विनश्येत् ॥ १० ॥

ज्येष्ठा प्राग्भाद्रपदा रोहिण्योऽथोत्तराश्च फल्गुन्यः ।
शूलानि प्राच्यादिषु तेषु गतोऽभ्येति यदि चिलम् ॥ ११ ॥

पुष्योऽथ हस्तश्रवणश्रविष्ठाः
प्राच्यादिमुख्यान्युदगश्वियुक् च ।
नैशाकरं त्वाष्ट्रमथानुराधा
पौष्णश्च मध्यानि तथाहुरेके ॥ १२ ॥ [IV. 4]

पूर्वस्यामुत्तरन्तिष्यस्सौम्यन्तत्रैव मध्यमम् ।
याम्यां श्रेष्ठञ्च सावित्रं चित्रा तत्रैव मध्यमा ॥ १३ ॥

वारुण्यां वैष्णवं श्रेष्ठमनुराधा तु मध्यमा .
कौबेर्यां वासवं श्रेष्ठमाश्विनञ्च परं स्मृतम् ॥ १४ ॥

पौष्णं मध्यफलं तत्र शेषर्क्षाणि विनिर्दिशेत् ॥ १५ ॥

सार्वद्वारिकसंज्ञितानि गुरुभं हस्ताश्विमैत्राणि च
श्रेष्ठान्येन्दवपौष्णविष्णुवसुभान्याद्यैस्सहाष्टौ सदा ।

सर्वद्वारिकसंज्ञं नक्षत्रचतुष्टयं विनिर्दिष्टम् ।
पुष्यो हस्तोऽश्विन्यौ नक्षत्रं मित्रदैवतञ्च ॥ १६ ॥

रौद्राजाहिय(दानिदा)[मानिला]नलमखाशक्राग्निभिर्निन्दितं
यानं त्वाष्ट्रनिलान्तरे नियमयोः पित्र्योरगो[जे]चान्तरे॥१७॥
[IV.5]

चैत्रास्वातिविशाखाभरणीं पित्र्येऽथकृत्तिकाश्लेषा ।
तान्यशुभानि च याने शेषाणि शुभानि धिष्ण्यानि ॥ १८ ॥

विवर्जयेत् त्वाष्ट्रयमोरगाणामधी[र्धं]द्वितीये[यं]गमने च ये स्युः ।
पूर्वार्धमाग्नेयमखानिलानां स्वतीमखावासभं समस्तम् ॥ १९ ॥

आद्ये मखे चतुर्भागे नैर्ऋतस्याद्य एव च ।
रेवत्यन्तचतुर्भागे विवाहाःप्राणनाशनाः ॥ २० ॥
चित्रास्वात्यन्तरे न[स]द्यः ? प्रस्थितानति[नि]वर्तिता ॥

स्वे स्वे कर्मणि पूजितानि मुनिभिश्शुद्धानि सर्वाण्यपि
त्यक्त्वार्कोदयमानलेऽरिविषयं यात्रा दिधक्षोश्शुभाः ।
रोहिण्यान्तिसृषूत्तरासु विजयो यातुर्विशाखासु च
त्यक्त्वा वासरपूर्वभागमवदत् गर्गोऽधिराज्यार्थिनः ॥ २१ ॥

स्वातौ निशांशे प्रथमेऽभिपृष्टे शस्यानि सर्वाण्युपयान्ति वृद्धिम् । [IV.6]
भागे द्वितीये तिलमुद्गमाषा ग्रैष्मी तृतीये तिनिशादयोऽपि ॥ २२ ॥

पृष्टे द्विभागे प्रथमे सुवृष्टिः तद्वत्तृतीये तु सकीटसर्पाः ।
वृष्टिस्तु मध्या[द्ये]परभागपृष्टे निच्छिद्रवृष्टिर्द्युनिशं प्रवृ[कृ](?)ष्टे ॥ २३ ॥

उत्तरायाश्च रोहिण्यां तथा चन्द्राग्निदेवते ।
पूर्वाह्नात्परतो यात्रामा[चा]धिराज्यार्थिनश्शुभा ॥ २४ ॥

न विशाखा रोहिण्योर्यायाद्दिनस्य पूर्वाह्ने ॥ २५ ॥

मूलेन्द्रोरगशाङ्करेष्वरिवधे यायाद्दिनार्धाद्दते
भूत्यर्थं पवनाश्विसूर्यगुरुभेष्वह्नोऽपरार्धं विना ।
रात्र्यादौ तु न पौष्ण्यमित्रशशिभत्वाष्ट्रेषु वाञ्च्छेद्युति[ञ्छन्द्युतिं]
रात्रेर्मध्यमपास्य पूर्वभरणी पित्र्येषु हन्तुं परान् ॥२६॥
[IV. 7]

ज्येष्ठा मूलाश्लेषा रौद्रेषु विवर्जयेत्तु मध्याह्नम् ।
स्वात्यश्विपुष्यहस्तेष्वपराह्णं वर्जयेद्याता ॥ २७ ॥

मैत्रैन्दवंचित्रारेवतीषु यायात्प्रदोषमुत्सृज्य ।
पूर्वासु तिसृषु यायात् विहाय मध्यनिशाम् ॥ २८ ॥

निशान्तभागे त्रिषु वैष्णवाद्ये-
ष्वियाद्धनार्थी न पुनर्वसौ च ।
निषेधयत्यम्बुपसंज्ञकस्य
मध्याह्नमेके न निशान्तभागम् ॥ २९ ॥ [IV. 8]

निशान्ते दिनमध्ये च न यायाद्वारुणे नृपः ।
नायात्यवश्यं स्वगृहं वित्तनाशमवाप्नुयात् ॥ ३० ॥

यथेष्टवेलागमनं प्रशस्तं
हस्तैन्दवोपेन्द्रसुरेड्यभेषु ।
शुद्धा(?)प्रयाणं श्रवणे श्रियोऽर्थी
वसेन्न जातु क्षितिपस्स्वसीम्नि ॥ ३१ ॥ [IV.9]

सर्वेषु शुभाःकालाः श्रवणैन्दवपुष्यहस्तेषु ।

सौम्ये गत्वा ब्यष्टच[ध्युष्य]रौद्रेऽदितीशे
संप्रस्थाता बाधते शत्रुसङ्घान् ।
मैत्रे गत्वा पौरुहूतं समुष्य
मूले यायाच्छत्रुनाशाय भूपः ॥ ३२ ॥ [IV.10]

हस्ते गत्वा स्वातिचित्रे समुष्य
शक्राज्न्याख्ये प्रस्थितो बाधतेऽरीन् ।
तिष्ये पौष्णे वासरे चैकरात्रं
सीम्नि स्थित्वा भूतिमाप्नोति याता ॥ ३३ ॥ [IV.11]

ऋक्षेन्द्राद्यै[पापैः]स्संयुतेऽन्तःप्रकोपो
लक्ष्मीभ्रंशो राहुणार्केण रोगः ।
केतूल्काभ्यां पीडिते देशनाशः
क्लेशस्सौरे सोष्णरश्म्यात्मजे च ॥ ३४ ॥ [IV.12]

दिग्दाहधूमपरिवेषविकम्पि[म्प]पांसु-
युक्तेष्वथामयगतश्रमरोगपीडाः ।

भिन्ने ग्रहेण वशतामुपयाति शत्रोः
सन्ध्यागतेऽशनिहते च विनाश उक्तः ॥ ३५ ॥ [IV.13]

नक्षत्रपटुकिरणं पश्चात् सन्ध्यापगतं ग्रहैर्भिन्नम् ।
क्रूरनिपीडितदूषितश्चाशुभं सर्वम् ॥ ३६ ॥

उत्पातपापग्रहपीडिते भे ये यान्ति भूरिग्रहसंयुते च ।
ते पूर्ववित्तान्यपि नाशयन्ति धातुप्रसक्ता इव वादिकेन्द्राः ॥ ३७ ॥

जन्माद्यं कर्म ततो दशमं साङ्घातिकं च षोडशभम् ।
समुदयमाष्टादशभं विनाशसंज्ञं त्रयोविंशम् ॥ ३८ ॥ [IV.14]

आद्यात्तु पञ्चविंशं मानसमेवं नरस्तु षड्क्षम् ।
नवनक्षत्रो नृपतिस्स्वजातिदेशाभिषेकर्क्षे(?) ॥ ३९ ॥ [IV.15]

जन्मर्क्षमाद्यं दशमं तु कर्म साङ्घातिकं षोडशमृक्षमाद्यात् ।
अष्टादशं स्यात्समुदायसंज्ञं वैनाशिकं विंशतिभिस्त्रिभिश्च ॥ ४० ॥

यत्पञ्चविंशं खलु मानसं तत् षड्क्षमेवं पुरुष[स्य]सर्वैः [र्वे] ? ।
राज्ञो नवर्क्षाणि वदन्ति जातिदेशाभिषेकैः सहितानि राज्ञः[भज्ञाः] ॥ ४१ ॥

भिषेकसंज्ञर्क्षमुशन्ति मिश्रं साधारणे द्वे सह षड्भिराद्यैः ।
किन्त्वत्र दोषाश्च गुणाश्च सर्वे प्रधानमेकं पुरुषं भजन्ते ॥ ४२ ॥

कूर्मोपदिष्टानि हि देशभानि राज्याभिषेकेऽहनि वाभिषेकम् ।
या जातयस्तस्य भवन्ति तस्मात् वक्ष्यामि दैवज्ञनिराकुलार्थम् ॥ ४३ ॥

पूर्वात्रयं सानलमग्रजानां राज्ञां तु पुष्येण सहोत्तराणि ।
सपौष्णमैत्रं पितृदैवतञ्च प्रजापतेर्भञ्च कृषीवलानाम् ॥ ४४ ॥

आदित्यहस्ताभिजिताश्विनानि वणिग्जनानां प्रवदन्ति भानि ।
मूलं त्रिनेत्रानिलवारुणानि भान्त्यु[न्त्य]प्रजातेः प्र[भ]विष्णुतायाः ॥ ४५ ॥

सौम्यैन्द्रचित्रावसुदेवतानि देवाजसा[घ]र्म्यमुपागतानि ।
सार्पं विशाखा श्रवणो भरण्यः चण्डालजातेरिति निर्दिशन्ति ॥ ४६ ॥

नक्षत्रत्रयवर्गैराग्नेयाद्यैर्व्यवस्थितैर्नवधा ।
भारतवर्षे मध्ये प्रागादिविभाजिता देशाः ॥ ४७ ॥

पाञ्चालनाथो मगधाधिपश्च
कलिङ्गराडुज्जयिनीपतिश्च ।
अवन्तिराट् सैन्धवभारगौरो
मद्रेश्वरोऽन्यश्च कुणिन्दनाथः ॥ ४८ ॥

एते हि कूर्माङ्गसमाश्रितानाम् ।
विशेषपीडामुपयान्ति भूपाः ॥ ४९ ॥

नामानुरूपमेषां सदसत्फलामष्टपापगुणदोषैः ।
ओजक्षादिविशुद्धो याता शत्रूञ्जयत्यचिरात् ॥५०॥ [IV.16]

रोगाद्यागमवित्तनाशकलहासंपीडितो जन्मभे
सिद्धिं न[क]र्म न याति कर्मणि हते भेदस्तु साङ्घातिके ।
द्रव्यस्योपचितस्य सामुदयिके संपीडिते संक्षयः
वैनाशे तु भवन्ति कायविपदश्चिन्तासुखं मानसे ॥ ५१ ॥

निरवद्रुतभो निरामयस्सुतभाङ्नष्टरिपुर्धनान्वितः ।
षडुपद्रुतभो विनश्यति त्रिभिरन्यैश्च सहावनीश्वरः ॥ ५२ ॥

जन्मभकर्माधानादितस्तु संपद्विपत्करक्षेम्याः ।
प्रत्यरसाधकवैनाशिकाश्च मैत्रातिमैत्रे च ॥ ५३ ॥ [IV.17]

ये[न] सञ्जायते जन्तुस्तज्जन्मर्क्षमिति स्मृतम् ।
तस्मादेकोनविंशं यत्तत् गर्भाधानभं भवेत् ॥ ५४ ॥

मैत्रातिमैत्रसाधकसंपत्क्षेम्येषु कर्मभे चार्थात् ।
प्राप्नोति नावशेषेष्वभिषेकपुरक्षयातश्च ॥ ५५ ॥ [IV.18]

सितसिद्धार्थकशालिप्रियङ्गुमदयन्तिकाम्बुभिः पुष्ये ।
स्नात्वा गच्छेत्प्राचीं सौम्ये च हेममणितोयैः ॥५६॥ [IV.19]

गोश्रृङ्गाग्रनदीगिरिवल्मीकतटाकमृत्स्नया युक्तैः ।
तोयैस्स्नात्वा नृपतिर्यायाद्याम्यां दिशं हस्ते ॥ ५७ ॥ [IV.20]

सरिदुभयकूलमृद्भिस्स्नात्वा मैत्रे परां दिशं यायात् ।
श्रवणे तु नदीसङ्गमृत्सलिलैः पश्चिमामेव ॥ ५८ ॥]IV.21]

मधुभद्रदारसहितैस्स्नात्वा तोयैरुदक् श्रविष्ठाभिः ।
गोगजविषाणकोशैर्मधुघृतपूर्णे उदक्पौष्णे ॥ ५९ ॥ [IV.22]

उदगेवाश्विनि देवे स्नात्वा मधुयूथिकायुतैरद्भिः ।
नक्षत्रदेवमन्त्रैश्चाग्निं हुत्वा जयं लभते ॥ ६० ॥ [IV.23]

प्राच्यादि घृतं तिलोदनं मत्स्यं क्षीरमिति प्रदक्षिणम् ।
अद्यन्नृपतिर्यथादिशन्नक्षत्राभिगतश्च सिद्धये ॥ ६१ ॥ [IV. 28]

अश्वियमदहनकमलजशशिशूलभृश[द]दितिजीवफणिपितरः ।
योन्यर्यमदिनकृत्त्वष्टृपवनशक्राग्निमित्रश्च ॥ ६२ ॥

शक्रो निर्ऋतिस्थोऽयं विश्वे ब्रह्मा हरिर्वसुर्वरुणः ।
अजपादोऽहिर्बुध्न्यः पूषा चेति च[तीश्व]रा भानाम् ॥ ६३ ॥

अक्षतमाषाः स्विन्नास्तिलसहितास्तण्डुलाश्च दधि गव्यम् ।
पृषतपिशितं मृगस्य च पञ्चानामश्विभादीनाम् ॥ ६४ ॥
[IV. 24]

माषस्विन्नोत्करोऽश्विन्यां भरण्यां तिलतण्डुलाः ।
दध्योदनं कृत्तिकासु गव्यं वा दधि केवलम् ॥ ६५ ॥

पार्षतं पिशितं प्रोक्तं रोहिण्यामेव माषकम् ।
सौम्ये मार्गं भवेन्मांसमर्थतोपहरेद्बुधः ॥ ६६ ॥

अश्विनीयोगयुक्ते तु निर्गच्छेन्मेदिनीपतिः ।
राजमाषशतं प्राश्य राजतुल्यफलं भवेत् ॥ ६७ ॥

रुधिरबिलायनवायसभुजङ्गमांसानि शङ्करादीनाम् ।
पित्र्ये तिलौदनं षाष्टिकान्नमृक्षद्वये परतः ॥ ६८ ॥ [IV-25]

प्राश्याः प्रियङ्गुचित्राण्डजफलानि यावकं कुलत्थाश्च ।
मधुसर्पिषी च हस्तामूलान्य[म्बूनि]सक्तवो मूलात्म(?) ॥ ६९ ॥
[IV. 26]

श्रवणादीनां षण्णां शालिशाकं बिलाळमांसञ्च ।
आजं यथेष्टमांसञ्च सक्तवो माषसंवृताः ॥ ७० ॥ [IV. 27]

आस्वादु च्युतकचमक्षिकानुविद्धं
दुर्गन्धि क्षयकृदभूरि यच्च दग्धम् ।
सुस्विन्नं मृदु रुचिरं मनोनुकूलं
स्वाद्वन्नं बहु च जयाय यानकाले ॥ ७१ ॥ [IV.29]

गुणवति तिथावृक्षेऽनिष्टे दिवा गमनं हितं
निशि च भगणे शस्तं यानं तिथौ गुणवर्जिते ।
भतिथिगदितान् दोषान् प्राप्नोत्यतः प्रतिलोमगः
गुणमपि तयोस्सम्यक् यातुर्जगाद भृगुर्मुनिः ॥ ७२ ॥
[IV.30]

तिथिश्चतुर्थी नवमी चतुर्दशी विवाहमिष्टिं करणञ्च गच्छेत्(?) ।
भवन्ति चामीकरवाजिकुञ्जराः चतुर्थपूर्वाश्च तथा विघारणात् ॥ ७३ ॥

नक्षत्रे यात्रिके शुद्धे तिथौ च गुणसंयुते ।
याता धनानि लभते विपरीते विपर्ययः ॥ ७४ ॥

इति यक्षेश्वमेधीययात्रायां नक्षत्रविज्ञानाध्यायः
चतुर्थस्समाप्तः ॥

शुभमस्तु ॥

INDEX 1 (BṚHADYĀTRĀ)

INDEX II (YAKŚĀŚVAMEDHĪYA-YĀTRĀ)

27371

RECENT RELEASES

1. Nṛttaratnāvalī of Jayasenāpati (Sanskrit)
Edited by Dr. V. Raghavan
Pp. 682 - 1967 - Price : Rs. 22-00

A treatise on Dance written in the middle of the 13th Century by Jayasenapati, a commander under the Kakatiya rulers of Warangal. Dance and its various forms form the main theme of this work. The learned editor's critical introduction covers the contribution of Andhradesa to Sanskrit Literature in general and Natyasastra in particular.

2. Tolkappiam (Collatikaram). (Tamil)
with Kallatar's Urai

Edited by Dr. T. P. Meenakshisundaram
Pp. 590 - 1971 Price : Rs. 12-00

One section of the earliest available grammer in Tamil Literature is made available to the scholarly Tamil world with a critical introduction by a competant Philologist-Tamilologist Dr. T. P. Meenakshisundaram. The critical introduction deals with the tracing of the source of Kallatar's Commentary ramified into varied versions.

3. Cuddapah Inscriptions (Telugu)
Edited by Dr. N. Venkataramanayya
Pp. 1270 - 1972 Price : Rs. 45-60

The collected inscriptions, Kaifiats and other local records that form part of Mackenzie Records concerning the present Cuddapah District are published with a keen concern on principles of history by the learned Editor. The critical introduction gives a complete survey of all that part of region has to offer from the historian's point of view. Contains many blocks of inscriptions in Tamil and Persian.